TATÁR IMRE

ÚTA SEMMIBE

TERRORISTÁK, TERRORIZMUS

TATÁR IMRE

ÚT A SEMMIBE

TATÁR IMRE

ÚT A SEMMIBE

TERRORISTÁK, TERRORIZMUS

KOSSUTH KÖNYVKIADÓ
1982

© Tatár Imre, 1982

ISBN 963 09 2114 6

(3547)

DÖBBENTEN A TÉVÉ ELŐTT

Sokan (tízmilliók, százmilliók?) ültek e sorok szerzőjéhez hasonlóan döbbenten a tévé képernyője előtt 1981. március 31-én, amikor úgy nézhettük a Ronald Reagan elleni merényletet, mintha magunk is ott lettünk volna a washingtoni szálloda előtt. Mi volt nagyobb: a technika iránti hátborzongató csodálat, amely elénk hozza a golyó találta elnök értetlen, riadt tekintetét, a testőrök nyüzsgését, összevissza rohangálását, a tumultust, a merénylő leteperését, a híradósok minden akadályon átgázoló szenzációéhségét, a vérben fetrengő másik áldozatot; vagy az ijedtség és utálat a jelenséggel szemben, a gyilkos iránti ellenszenv és a félelem? Hasonlóan, kényelmes fotelünk elé varázsolta a tévé II. János Pál pápa tekintetét, amikor a török merénylő golyói 1981. május 13-án a Szent Péter-templom előtt eltalálták.

Nem láthattuk ugyan 1981. október 6-án Anvar Szadat egyiptomi elnök arcát a halálos lövések pillanatában, a tévések megijedtek, lehasaltak. Megfigyelhettük azonban magukat a merénylőket, amint ágyúval felszerelt tehergépkocsijuk váratlanul megállt a díszemelvény előtt. A kép előbb őket mutatta, kezükben géppisztoly, háborítatlanul megközelíthették az emelvényt, és ahol még néhány másodperccel előbb a felvonulókat mosolyogva fogadó vezetők álltak, a kamera már véres testeket mutatott. Az élmény tehát itt sem maradt el.

Ne vegye rossz néven az olvasó, ha többször is használom az „élmény" kifejezést, nem cinizmusból teszem. Bármily megrázó és bármennyire ellenérzést keltő is az effajta tévéközvetítés – megnéztük. Újra megnézzük, és ahányszor mutatni fogják, végignézzük. Mindez az

1981-es év nyomasztó élményei közé tartozott. Mint ahogy általában a terrorizmus: merényletek, gyilkosságok, robbantások, emberrablások, repülőgép-eltérítések ismétlődtek ebben az esztendőben éppen úgy, mint a megelőzőkben. De mintha 1981-ben az előző időszakokhoz viszonyítva tetőzött volna ez a jelenség. Alig volt olyan nap, hogy ne olvastunk volna ilyenfajta jelentést, olykor többet is egyszerre.

Könyvek tucatjai jelentek meg, amelyek végén függelékként táblázatot közölt a szerző a tárgyalt korszak terrorizmusnaptáráról, melyik esztendő, mely hónapjában, napján kik, kit, hol.

Csak 1981 szeptemberében és októberében a következő nevezetesebb terrorjellegű merényletekről adtak hírt az újságok:

Teheránban a miniszterelnöki palotában nagy hatóerejű pokolgép robbant, nyomában hét halott, köztük Mohammad Ali Radzsai köztársasági elnök és Mohammad Dzsavad Bahonar miniszterelnök. Kilenc olasz állampolgárt, hét férfit és két nőt tartóztattak le Londonban azzal a gyanúval, hogy részük volt az 1980 augusztusában, Bolognában végrehajtott robbantásban. A Vörös Hadsereg Frakció bejelentette: ők kíséreltek meg merényletet az NSZK-ban állomásozó amerikai csapatok parancsnoka, Frederick James Kroesen tábornok ellen. Egy napra rá ismeretlen tettesek fel akartak robbantani egy amerikai szerelvényt a frankfurti katonai repülőtér közelében. Még el sem temették a libanoni Szidónban és Sekkában elkövetett merényiet harmincöt áldozatát, amikor gépkocsiban elhelyezett bomba robbant Bejrút déli külvárosában, s három életet oltott ki. Ötévi börtönre ítélték Londonban Markus Simon Serjean 17 éves fpglalkozásnélkülit, mert június 13-án riasztópisztollyal rálőtt a lóháton elhaladó II. Erzsébet királynőre.

Bejrút nyugati részében merényletet követtek el Louis Delamare, Franciaország nagykövete ellen, s az áldozat,

akit tíz golyó talált el, a műtőasztalon halt meg. Négy örmény rövid időre elfoglalta Törökország párizsi konzulátusát, súlyosan megsebesítette az ügyvezető főkonzult, megölte az egyik őrt, és túszként fogva tartott ötven embert. Újabb repülőgép-eltérítési kísérlet történt Lengyelországban, két hónapon belül a nyolcadik. Szidónban ismeretlen fegyveresek lelőtték az el-Fatah palesztin gerillaszervezet két tagját. A szélsőjobboldali francia Direkt Akció szervezet Párizsban rövid időre elfoglalta az AFP hírügynökség és a *Le Quotidien de Paris* című lap szerkesztőségét, bebörtönzött társaik szabadon bocsátását követelték. Életveszélyes állapotban szállították kórházba Stewart Pringle altábornagyot, az angol tengerészgyalogság kommandóalakulatainak parancsnokát, miután autóját széttépte az IRA pokolgépe. A szélsőjobboldali olasz Forradalmár Fegyveres Osztagok (NAR) két nap alatt a biztonsági rendőrség négy tagját ölték meg. Münchenben civil ruhás rendőrök egy szélsőjobboldali csoport tagjait vették üldözőbe, két terroristát lelőttek, egy megsebesült, kettőt elfogtak. Erwin Lanc osztrák belügyminiszter közölte: a Bécs belvárosában levő zsinagóga elleni támadás egyik végrehajtója – akinek iraki útlevele volt – beismerte, ő ölte meg korábban Heinz Nittel szenátort.

A Muzulmán Testvériség elnevezésű csoport Damaszkuszban pokolgépet robbantott abban a házban, amelyben a Szíriában dolgozó szovjet szakértők laknak; ketten meghaltak, többen megsebesültek. Spanyolországban rendőri ellenőrzés közben sikerült ártalmatlanná tenni az ETA baszk szervezet két tagját, köztük a madridi kommandó vezetőjét; mindegyiküket tűzharcban ölték meg. Merényletet követtek el Antwerpenben egy zsinagóga közelében a zsidó újévkor, a robbanás három embert megölt, százan megsebesültek. Ötszázötvenháromra emelkedett a Szadat elnök elleni merénylet és más terrorakciók kapcsán elfogottak száma – közölte a kairói *Al-*

Ahram. Nicaraguában szélsőjobboldali fegyveresek túszul ejtették egy Costa Rica-i gép huszonnyolc utasát és bebörtönzött társaik szabadon bocsátását követelték. . .

Ennyit a két hónapról.

Mi voltaképpen a terrorizmus? Nehéz röviden válaszolni erre. Gondoljuk csak át még egyszer a felsoroltakat, nem lehet őket egy kalap alá venni. Ha hozzávesszük Latin-Amerikát, ahol jó néhány országban a katonai és a fasiszta jellegű kormányok ugyancsak készek a terror eszközéhez nyúlni – valóban indokolt a kérdés: mit takar a terrorizmus fogalma, amelybe ennyi minden belefér? Jogos a töprengés, de nehéz olyan meghatározást, leírást, jellemzést adni, amely mindenre ráillik, a baszk harcosokra éppen úgy, mint a nyugatnémet „baloldal" képviselőire. Könyvtárnyi kötetet írtak össze a témáról, de a kísérlet – mármint a jelenség tömör és mindig alkalmazható tételszerű megfogalmazása – senkinek sem sikerült.

A terrort, még kevésbé a terrorizmust nem szabad összekeverni az erőszakkal. Ez utóbbi rendkívül tág fogalom, a társadalmi élet belátható ideig nem létezhet az erőszak szükségszerű megnyilvánulásai nélkül. A legliberálisabb állam is alkalmaz erőszakot ellenfeleivel szemben.

Igaz, ma a nemzetközi politikában, az államok közötti kapcsolatokban a vitás kérdések békés rendezését tűzzük ki célul; a fejlett tőkésállamokban a marxista pártok a szocializmusba való átmenet viszonylag békés útját keresik. De – itt érünk el ahhoz a ponthoz, ahol a fogalom árnyalása szükséges – a békés út nem azonos az erőszakmentes úttal. Nem dörögnek a fegyverek, nem folyik vér, de ha több százezren felvonulnak egy városban és valamilyen gazdasági vagy politikai követelést hangoztatnak, ezzel nyomást fejtenek ki a kormányra, s ez már az erőszak egy formája. Más példa: a magyar népi demokratikus átalakulás, az átmenet a szocializmusba nem fegyveres harccal ment végbe, de az üzemek államosítása mégiscsak erőszakos lépés volt. Forradalmi erőszak. A mar-

xisták nem törekszenek mindenáron a fegyveres erőszak alkalmazására az osztályharcban, de ha az ellenfél ezt kikényszeríti, ha indokolt, akkor helyes és szükséges a fegyverek bevetése, ahogyan az 1918-ban és azután az oroszországi polgárháborúban történt, ahol a bolsevikok a fehérterrorral a vörösterrort állították szembe.

E könyv témája a terrorizmus, de óhatatlanul szót kell majd ejteni az erőszak más formáiról is, részben azért, mert időnként a forradalmi erőszak és a terrorizmus egy-egy országban párhuzamosan jelenik meg, más esetekben a polgári propaganda szándékosan, vagy a dolgokat rosszul ismerve, összekeveri e kettőt.

Témánk tehát az a jelenség, amelyet terrorizmusnak neveznek. Mielőtt ennek különböző fajtáival, megnyilatkozásaival részletesebben foglalkoznék, mielőtt ellátogatnánk a helyszínekre: Törökországba, Olaszországba, az NSZK-ba, Spanyolországba s a világ más vidékeire – oda, ahol a legsűrűbbek és a legjellegzetesebbek ezek a megnyilvánulások –, meg kell jelölni a kört, meghatározni, mivel is foglalkozom.

Már az is segíthet a feladat megközelítésében, ha elgondolkozom azon, miért nem sikerült a téma kutatóinak egyetlen tömör, általános tételt felállítaniuk? Mert egymástól sokban különböző, körülményeikben eltérő, céljaikat illetőleg más-más cselekedetekről van szó; mást akar a nyugatnémet anarchoterrorista, és mást az északír harcos. De gyakran azonosak vagy hasonlóak módszereik. Első pillantásra tehát úgy tűnik, hogy mennyiségi különbség van a felszabadító harc és a terrorizmus között. Ha ugyanazt egy vagy néhány ember teszi – terrorizmus, ha sokan egyszerre – szabadságharc. Egymillió ember megöl egymilliót, ez háború – valaki megöl (politikai indítékkal) egy másik embert, az egyéni terror.

E megállapítás igaz is, nem is. Tény, hogy a néptől elszakadt emberek, csoportok terrorizmusa követhet elvileg valamely nemesebb célt (például egy nemzeti kisebb-

ség elnyomása elleni tiltakozást), de éppen mert egyéni akcióról van szó, mert vagy az eszmét, vagy a módszereket illetően nem élvezik a nép támogatását, gyakran ellenszenvet váltanak ki – károsak. Terrorizmuson eszerint általában egyes személyek, kis csoportok fegyveres erőszakot alkalmazó politikai jellegű tevékenységét értjük.

De korántsem csak ez a mennyiségi különbségtétel vezet a jelenség megismeréséhez. Sem a „baloldali" európai fiatalok többségéről, sem az uruguayi tupamarókról, a baszk, az északír csoportokról, a palesztinokról, de még az újfasisztákról sem mondható el, hogy csak a vérengzés, a pusztítás kedvéért robbantanak, ölnek. Szadat elnököt nem öncélúan gyilkolták meg, a pápa merénylőjének indítékait nem ismerjük ugyan, de ez nem jelenti azt, hogy nem voltak ilyenek. A terrorizmusnak politikai célja, tartalma van. Nem biztos, hogy valamennyi fiatal nő és férfi, aki beáll a sorba, jól ismeri ideológiájukat, de az irányítókon kívül sok közlegény is tudja, mit akarnak. Legalábbis jól tudják, mit és miért akarnak elpusztítani. De – például a palesztin vagy a baszk nemzeti mozgalomban – az elérendő cél is teljesen világos. Ennél a pontnál fogalmazzunk meg egy meghatározást: terrorizmusnak nevezzük ma egyének vagy kis csoportok politikai célú fegyveres akcióit, amelyek során a cél nem indokolja az eszközt. A marxizmus elítéli a terrorizmust, de semmi esetre se sorolja ebbe a körbe egy nemzet vagy elnyomott osztály felszabadításáért folyó tömegharcot.

Segítséget nyújthat a téma további megközelítéséhez egy napirendi pontra tett javaslat, amelyet a harmadik világbeli országok egy csoportja terjesztett elő az ENSZben, a szocialista országok támogatásával: „Intézkedések a nemzetközi terrorizmus megfékezésére, amely ártatlan emberi életeket veszélyeztet vagy oltja ki, illetve lerombolja az alapvető szabadságjogokat, ezzel összefüggésben a terrorizmus és az erőszakos cselekmények azon okainak vizsgálata, amelyek a nyomorból, a kiábrándult-

ságból, a sérelmekből erednek, és amelyek arra késztetnek egyeseket, hogy emberi életeket áldozzanak fel, beleértve a sajátjukat is, hogy radikális változásokat érjenek el." Maga az ENSZ sem jutott egységes, mindenki által elfogadott álláspontra, de az idézett szöveg nemzetközi és általános emberi szempontokkal egészíti ki az eddig elmondottakat.

A terrorizmus írott története legalább két évezredre tekint vissza, a fogalom modern értelmezésében alig másfél évszázadra. Akiket ma a sajtó általában szélsőbalosoknak nevez, voltaképpen a múlt század anarchistáira emlékeztetnek, de nem azonosak velük. Nevezzük őket a hasonlóságot és a különbséget jelezve anarchoterroristáknak. A mai szélsőjobboldali terroristák pedig eszmei előzményeiket a két világháború közötti fasizmusban találják meg.

Csakhogy a háború előtti időkhöz viszonyítva változtak a társadalmi és a technikai viszonyok. Régebben e csoportok vagy személyek egy-egy országon belül dolgoztak, voltak ugyan nemzetközi kapcsolataik, de tevékenységük hatóköre lényegében nem terjedt túl az államhatárokon. Ma már nemzetközi terrorizmusról beszélünk. Három okból tehetjük meg ezt. Először: egy-egy akció hatása túlmegy annak az országnak határain, amelyben elkövetik; sőt a merényleteket éppen azért követik el, hogy a világ tudomást szerezzen róluk. Másodszor: a merénylőknek gyakran nemzetközi kapcsolataik vannak, külföldi támogatást is élveznek, oda menekülhetnek. Harmadszor: egy-egy állam, titkosszolgálatával vagy más módon, maga is ösztönzi, szervezi a terrorcselekményeket más országokban.

Evren tábornok, török köztársasági elnök egy beszélgetés során azt mondta, hogy a terrorizmust, amely országában rengeteg vért követelt, külföldről ösztönözték. A terrorizmus valóban nemzetközi méreteket ölt, a technika és a közlekedés fejlettsége, a világ összezsugorodá-

sa elősegíti ezt. Így történhetett meg, hogy egy izraeli repülőtéren különböző nemzetiségű és vallású utasok között japánok rendeztek vérfürdőt, arab mozgalmi jelszavakkal. Így van ez a politikai kapcsolatok összefüggése, bonyolultsága okán is, hiszen Aldo Moro sorsát nem pusztán együttérzéssel figyelte Európa. Tudtuk, ez az emberrablás azok ellen irányul, akik Nyugat-Európában a kommunisták és más pártállásúak összefogásával kívánják megoldani hazájuk súlyos problémáit.

Megjelent az állami szintre emelt nemzetközi vádaskodás is. Ronald Reagan átfogó szovjetellenes programmal lépett színre megválasztása után, s ennek a programnak egyik tétele volt az a képtelen állítás, hogy a nemzetközi terrorizmus fő központja Moszkva. Vannak tehát internacionális vonásai e jelenségnek, de a terrorizmust elsősorban társadalmi oldalról, mégpedig egy adott ország konkrét viszonyai alapján kell megítélni. Itt kell keresni az okokat, nem lehet valami ördögi központot elképzelni, amely minden szálat egy helyről mozgat, és azzal a valószínűtlen képességgel rendelkezik, hogy a nemzetközi terrorizmus sokrétű, olyannyira különböző és bonyolult tevékenységét egymaga szervezi, irányítja, pénzeli. Az új amerikai kormány tehát, amely ismét azt a primitív, leegyszerűsített képet hozta az államközi kapcsolatokba, hogy a nemzetközi terrorizmus irányítója, ösztönzője a Szovjetunió, háromszorosan is torzít. Összekeveri a felszabadító küzdelmeket a terrorizmussal; figyelmen kívül hagyja, hogy a Szovjetunió nem híve a forradalom exportjának, még ha akarná, se tudná életre kelteni, irányítani a különböző mozgalmakat; végül az elnöknek ezzel a váddal az a szándéka, hogy lejárassa a nemzetközi közvélemény előtt azokat a mozgalmakat, amelyek az amerikai vagy általában a tőkés érdekekkel szemben állnak.

Mi tehát a terrorizmus? Nem kísérletezem egyelőre további meghatározásokkal. Visszatérünk majd az általánosabb következtetések levonásához, ha tanulmányoztuk a

következő fejezetekben különféle megnyilvánulásait. Könnyebb lesz azután válaszolni a kérdésre: kik ezek az emberek, mit akarnak, honnan jöttek, merre tartanak, mi a szerepük a helyi és a nemzetközi politikában? Töprenghetünk majd egy nagyon izgalmas problémán: miért van ma, a huszadik század utolsó harmadában ennyi merénylet?

A PÁPA MERÉNYLŐJE

Egy amerikai turista egy sokáig figyelmen kívül hagyott jelenetet örökített meg 1981. május 13-án a vatikáni Szent Péter téren: amikor Mehmet Ali Agça négy pisztolylövéssel súlyosan megsebesítette II. János Pál pápát, mindenki az áldozatra és a merénylőre figyelt, az így keletkezett zűrzavarban egy másik, bőrdzsekis fiatalember szaladt át a téren. Kezében gyanús tárgyat, talán revolvert tartott, majd eltűnt. Feltételezések szerint egy Ömer Ay nevű török terroristáról van szó, akinek – mint a merénylet utáni vizsgálat okkal gyanítja – ugyanakkor és ugyanott készítettek hamis útlevelet, mint az elfogott, semmi ellenállást nem tanúsító, de minden vallomást megtagadó Agçának.

Az olasz bíróság, amely Agçát életfogytiglani börtönbüntetésre ítélte, nem sokat törődött ezzel a mellékkörülménnyel. Mintha örült volna, hogy hamar túlesett a dolgon: fogoly a tettes, világos a törvény, miért kellene belebonyolódniuk kibogozhatatlan hazai és külföldi vonatkozásokba? Ilyenformán több kérdés megválaszolatlan maradt (legalábbis akkor). Ki állította ki a hamis útleveleket a hallgatag és „magányos" gyilkosjelöltnek? Kinek az utasítására utazgatott az NSZK-ban, Ausztriában, Svájcban, hogyan jutott Magyarországon és Bulgárián át Észak-Afrikáig? Miként szerezte meg a bolyongásokhoz szükséges mintegy ötvenezer dollárt; 1979-ben ki és miért szöktette meg őt mesteri módon egy isztambuli katonai börtönből?

Miért akarták őt is megölni, felrobbantani minden bizonnyal török terrorista társai az NSZK-ban?

E megválaszolatlan kérdések bőven elegendők ahhoz,

hogy kételkedjünk a védőügyvéd állításában, aki a per során magányos merénylőnek, egy szál fanatikusnak mondotta őt. Rejtélyes ügyről van szó, de a felderítetlen háttér ilyen alkalmakkor nem ritkaság. Egy biztos, Mehmet Ali Agça a szélsőjobboldalhoz tartozott. Induljunk el ezen a szálon. Honnan küldték? Kik mozgatták őt?

Törökországban 1980. szeptember 12-én a tábornokok ragadták magukhoz a hatalmat. A polgári kormányok valóban tehetetlennek bizonyultak az általános anarchiával szemben, a polgárháború küszöbére sodródtak s ezt a terrorizmus elburjánzása is jelezte. Naponta nyolcan (más források szerint huszonöten) estek a merényletek áldozatául. Számítások szerint a gyilkosságok háromnegyede szélsőjobboldaliak műve volt, egynegyede az ultrabalosoké. Ilyen körülmények láttán a katonák közbeléptek, nem először az ország történetében.

Evren tábornok-elnök szerint negyven „baloldali", tizenegy szélsőjobboldali, tizennégy-tizenhét nemzetiségi szeparatista csoportot göngyölítettek fel – bár e számok ellentmondanak a merényleti statisztikának. Az elnök osztályozási módszerét hiba lenne okvetlenül magunkévá tenni, hiszen a baloldali szakszervezeteket is a „szélsőségesek" közé sorolja; a puccsot felhasználva a Törökországi Haladó Szakszervezetek Konföderációja (DISK) ötvenkét vezetője ellen indítottak olyan pert, amelyben valamennyiüket halálbüntetés fenyegette. Tény, Törökországban a puccs előtt valóban tombolt a terror – a katonáknak viszont az állami terrorral sikerült pillanatnyi nyugalmat teremteniük. Rövid idő alatt csaknem huszonötezer embert tartóztattak le, 1981 végéig több mint háromezer ítéletet hoztak, tizenkét kivégzést végrehajtottak. Hatalmas fegyverraktárakat foglaltak le: 650 000 géppisztolyt és más kézifegyvert, több tonnányi robbanóanyagot. Ki pénzelte mindezt? A raktárak feltöltését és a hálózat működtetését? Igaza van-e Evrennek, hogy a külföld?

Európa évek óta ismeri a Szürke Farkasokat, az újfasiszta török Nemzeti Akciópártnak legalábbis közvetve irányított terrorszervezetét, a puccs után bíróság elé állított Alparslan Türkes ezredes legényeit. Elsősorban róluk van szó, egy – a katonai puccsig legális – párt kommandójáról: kegyetlen, hidegvérű banditák, nincs rájuk más kifejezés. Emlékezzünk csak egy képre az újságokból, a tévéhíradóból: magas házakkal körülvett ankarai tér, a háztetőkről géppisztolyosok válogatás nélkül lövik az ünneplő tömeget. Lőttek – más alkalmakkor is – baloldali tüntetőkre, szakszervezeti aktivistákra, szociáldemokrata politikusokra, merényleteket szerveztek baloldali értelmiségiek ellen. Általában gyűlölik az értelmiséget, a nemzetiségeket, a kurdokat, az arabokat, az alavitákat. A hazai és a külföldi baloldal összeesküdött Törökország ellen – jelentette ki Türkeş ezredes a bíróság előtt, s a hazát ettől csak ők tudnák megvédeni.

Ismerkedjünk meg egy esettel, amely bevilágít a Szürke Farkasok mozgatta gépezetbe, egy olyan szervezetbe, amely mögött határozott célok felé törő párt áll. A kelet-törökországi Kahramanmarasban (1978-at írtak) bomba robbant egy moziban. Arról vetítettek éppen filmet, hogy Közép-Ázsiában a szovjet hatóságok elnyomják a török kisebbséget. Kiderült, hogy a szélsőjobboldaliak helyezték el a pokolgépet, ez lett volna, s lett is a kisebbség lakta országrész baloldala, illetve a nemzeti autonómiát követelők elleni megtorló hadjárat ürügye. Két nap múlva lelőttek két alavita tanítót, mert megbuktattak a vizsgán két szunnita mohamedán török gyereket. A tanítók temetésén az alaviták ezzel a felirattal vonultak fel: „Le a fasizmussal"! Útjukat elzárták a szunnita csoportok: „Le a kommunizmussal!" Összeverekedtek, majd mindkét fél elbarikádozta magát saját negyedében. Másnap szunnita fegyveresek – a Szürke Farkasok – törtek be az alavita negyedbe, és szörnyű pogromot rendeztek. Az akkori – még polgári – kormány pert indított a szunnita résztve-

vők ellen: nyolcszázheten kerültek bíróság elé, az ügyész háromszáz halálbüntetést kért. Más eset. Nem teljesen bizonyítottan, de feltételezhetően két szélsőjobboldali – egyikük, a Nemzeti Akciópárt ifjúsági szervezetének isztambuli elnöke – gyilkolta meg a *Politika* című baloldali lap kiadóját, s közülük való lőtte le az ismert újságírót, Abdi Ipekçit 1980. február 1-én.

Kik gyilkolnak ilyen hidegvérrel? Szociológiai felmérés szerint (amelyet egy török újságíró végzett el a börtönökben) e terroristák jórészt fiatalok, szegény szülők gyermekei. Családjuk vidékről vándorolt be a nagyvárosokba, illetve a tartományi székhelyekre. Többségük egyetemi tanulmányokat folytatott, vagy oda szeretett volna járni, s vágyuk, hogy megássák a rendszer sírját.

Valóban nagyon rossz az ország gazdasági helyzete, óriási a különbség az elmaradott falu és a hirtelen iparosodó, fejlődő nagyvárosok között, amelyek egyébként maguk is megteremtették nyomornegyedeiket. Amikor a katonák átvették a hatalmat, a pénzromlás évi százharminc százalékos volt. Súlyos nemzetiségi ellentétek gyötrik a társadalmat, tehetetlen kormányok követik egymást, nem csoda, ha a politikai elégedetlenség a forrpontig hevítette a kedélyeket. Ez szolgáltatta a terrorizmus táptalaját, ez adta hátterét, sok fiatalember kitörni vagy törni-zúzni vágyásának okát. Az ország hagyományai, a feudalizmus sok maradványa, a baloldal gyengesége, a vallási elfogultság az oka annak, hogy itt a szélsőjobboldal határozta meg a terrorizmus arculatát, bár törvényszerűen kialakult a „baloldali" is.

Vidéki családból származó egyetemista követett el merényletet az említett Abdi Ipekçi baloldali újságíró ellen is. S most jön a meglepetés: a merénylő neve Mehmet Ali Agça. Tettéért halálra ítélték, de barátai – feltehetően a Szürke Farkasok – 1979 novemberében külföldre szöktették. Azután – mindeddig kiderítetlen előzmények után – eljutott a Szent Péter-bazilika elé. Az olasz bíróság

megpróbált valami magyarázatot találni a dologra, bizonyos következtetéseket vont le az ítélet meghozatala után két hónappal közzétett indokolásában. Eszerint a merénylő egy széles körű, hatalmas és bizonyos magasabb stratégiának alávetett földalatti szervezet eszköze volt.

Nehéz lenne akár cáfolni, akár igazolni ezt a megállapítást. De a kriminalisztikai és a jogi körülírások után a római bíróság aktái áttérnek a politikára: szemrehányást tesznek az NSZK, Svájc, a közel-keleti, észak-afrikai országok, valamint Magyarország és Bulgária kormányának, amiért „egyáltalán nem, vagy csak fél szívvel járultak hozzá a háttérben húzódó, a szálakat mozgató emberek felkutatásához". A lengyel pápát – így mondja az indoklás – egy nemzetközi földalatti szervezet akarta éppen akkor eltenni az útból, amikor hazája válságos időket él át. A pápa már származásának tényével is szerepet játszott a lengyelországi erőpróbában. A római bírák arra a következtetésre jutottak, hogy az 1981. május 13-án a II. János Pálra leadott lövések éppen a pápa ilyen szerepe ellen irányultak, és a fegyverek az említett illegális szervezet stratégáinak utasítására dördültek el. Agça csak bábfigura.

Ha mindehhez hozzáfűzzük, hogy a bírák jellemzőnek nevezték, hogy „olyan rendőrileg és a biztonság szempontjából jól szervezett államokban, mint Bulgária és Magyarország, a merénylő mozogni tudott", még inkább világossá válik a célzás: a nemzetközi terrorizmus forrását Keleten kell keresni. Ennek a periratnak az összeállításában feltehetően nemcsak jogászok segédkeztek, hiszen csak néhány héttel azelőtt jelentette ki minden alátámasztás nélkül az olasz köztársasági elnök: „a szélsőbalos terrorizmus mögött a Szovjetunió áll". A bírák most egyetlen nagyvonalú gesztussal megpróbálták hozzátenni a szélsőjobboldalt is.

Íme megjelent egy konkrét eset kapcsán a nemzetközi terrorizmus fogalma. Egy-egy ország terroristái, ha forró

lesz lábuk alatt a talaj, gyakran találnak a szomszédban, eszmei társaiknál menedéket, vagy egyszerűen átsétálnak a határon, hiszen Nyugat-Európában az utazásnak gyakorlatilag nincs akadálya. Bizonyos jelek szerint a Szürke Farkasok áttették ideiglenesen tevékenységük központját Nyugat-Európába, főképp a Német Szövetségi Köztársaságba. Otthon a katonai kormányzat keményen ellenőrzi a politikai életet, a földalatti tevékenység keretei szűkebbek a réginél. Nyugat-Európában viszont könnyebb a mozgás, az NSZK-ban több mint egymillió török vendégmunkás él, s ebben a tengerben (amelyben a hazai fasiszta szervezetek megteremtették a maguk fiókintézményeit) könnyen el lehet tűnni. Így aztán nem különösen meglepő, hogy fél esztendővel a pápa elleni merénylet után itt került kézre az a bizonyos fiatalember, akit az említett amerikai turista a Szent Péter téren lefényképezett. Legalábbis feltételezik, hogy egy és ugyanaz a személy. A huszonkilenc esztendős Ömer Ay, akinek nevét Mehmet Ali Agça a per során kikottyantotta, a hamburgi mulatónegyedben került egy razzia hálójába.

Még korábban nemzetközi körözés indult ellene, mert otthon, Törökországban két gyilkos merényletben is részt vett. Ha igaz, ő szerezte Agçának azt a hamis útlevelet, amellyel – a börtönből való szökése után – elhagyhatta Isztambult. Növeli a gyanút, hogy Agça földije és a Nemzeti Akciópárt egyik fiókintézményének, az Idealista Munkásszervezetnek a vezetője. Az osztrák *Arbeiter-Zeitung* 1982 tavaszán ezzel a címmel közölt tudósítást az ügyről: „A pápa elleni merénylet mozgatói az NSZK-ban vannak?" Egyelőre ennyit lehet mondani az olasz bírósági célozgatásokra.

De hadd töltse a pápa merénylője életfogytiglani börtönbüntetését Olaszországban, a szálak egyelőre az NSZK-ba vezetnek, s nem véletlenül. Váratlanul felerősödött itt a szélsőjobboldali terrorizmus 1980-ban és 1981-ben szaporodni kezdtek az újnáci merényletek.

HALÁL MÜNCHENBEN

„Halló, kolléga, a Theresienwiese bejáratánál robbanás történt, azonnal jöjjenek. Tűzgolyó tizenöt méter magasban, emberek repülnek a levegőben!" – hangzott 1980. szeptember 26-án Norbert Hermann müncheni főfelügyelő telefonjában. Ő volt a felelős az évente megismétlődő, vidám sörözéssel együtt járó Október-ünnep rendjéért. Egy szemtanú később így írta le a pusztítást, amelyet egy szeméttartóba helyezett pokolgép okozott: „Mintha bomba pusztított volna. Én tudom, voltam hajdan a fronton. Jajgató emberek, egyesek később felálltak, ezeket a légnyomás döntötte fel, másokat cafatokra tépett a robbanás, karok és lábak hevertek a földön. Egy csecsemőnek felszakadt a hasa. . ."

Tizenkét órával ezután az Alkotmányvédő Hivatal komputere már jelezte, hogy a halottak között talált, a robbanás közvetlen közelében elpusztult 21 éves Gundolf Willfried Köhlernek köze volt az esethez. Hamarosan kiderült, hogy újnáci, a nem sokkal azelőtt betiltott Hoffmann Harci Sportcsoport tagja. Ez volt az első nagyszabású szélsőjobboldali merénylet az NSZK-ban, a mérleg: tizenhárom halott és kétszáz sebesült. De ekkor még sem a hatóság, sem a nemzetközi sajtó nem vont le ebből általánosabb következtetéseket. Jó egy esztendő múlva Alsó-Szászországban harmincegy fegyverraktárt fedeztek fel a süssingi erdőben. Egy szélsőjobboldali csoport rejtette el ide munícióját. Egyébként nem a rendőrség ébersége vezetett nyomra, véletlenül bukkantak rá az egyik arzenálra, így jutottak azután a többi nyomára. Harckocsi elleni és más kézigránátok, robbanóanyagok, veszélyes vegyszerek kerültek elő nyolcvannyolc ládából. Ekkor

már elgondolkoztatóbb hangok hallatszottak a polgári sajtóban is. Nem állítható, hogy az ezt megelőző években ne adtak volna hírt újnáci, politikai-rendzavaró tevékenységről, de a kommunista lapoktól eltekintve a terrorizmussal kapcsolatos egész látómezőt addig a „baloldal" foglalta el.

Közben, az említett két eset között eltelt évben történt egy s más, ami okot adott erre az aggodalomra. Hamburgban egy Molotov-koktélnak nevezett benzines üveget dobtak egy külföldiek lakta házra. Két vietnami tűzhalált halt. (Ne feledjük, külföldiek ellen intézett tudatos támadásról van szó.) Majd ezután: Svájc felől fegyvert akart az NSZK-ba csempészni 1980 karácsonyán Frank Schubert huszonhárom éves szakács. Amikor leleplezték (talán már várták is), lelőtt egy vámőrt, egy rendőrt, majd öngyilkos lett. Meghiúsult tehát a remény, hogy a hitleri eszmei és politikai nézetek csupán addig léteznek, amíg élnek a „régi harcosok". Nem így van. A nyugatnémet újfasiszták között feltűntek a fiatalok, megjelent az új korosztály.

Vádat emeltek az említett időszakban Otfried Hepp huszonhárom éves egyetemi hallgató és három társa ellen, mert főiskolás „honvédelmi sportcsoportot" alapítottak, majd létrehozták a Schwarzwaldi Harccsoportot, végül a Nemzetiszocialisták Akciófrontját. Náci jelszavakat és horogkeresztet mázoltak a falakra, Hitler-képeket ragasztottak, s mi több, robbantásokat, túszszedést terveztek a Nürnbergben elítélt, életfogytiglani börtönbüntetését töltő Rudolf Hessnek, Hitler hajdani helyettesének kiszabadítására.

Münchenben 1981. október 20-án a Szövetségi Bűnügyi Hivatal különleges kommandójának emberei megállítottak egy Citroën GS típusú kocsit. Két bent ülő terroristát lövöldözés közben megöltek, a harmadik, valamint egy rendőrtiszt megsebesült. Maga a találkozás nem volt véletlen. Talán beépített ügynököktől vagy más források-

ból tudomásukra jutott, hogy egy szélsőjobboldali csoport – politikai akcióinak pénzelése végett – ki akart rabolni egy takarékpénztárt. Odamenet kapták el őket.

Ez a müncheni összecsapás sok mindenre rádöbbentette a rendőrséget, a politikusokat, az újságolvasó, tévénéző átlagembereket. Egyebek között arra, hogy a nyugatnémet szélsőjobboldal új arcot kezd ölteni, új módszereket alkalmaz. Igaz, régebben is találtak újnáci irodalommal és fegyverekkel teli raktárakat, de a hosszú távú, rendszeres terrorizmusra most, 1980–1981-ben kezdtek átállni. Szinte lemásolták a „baloldali" csoportok módszereit. Csodálkozva vette tudomásul a nyugatnémet főügyész, hogy immár a szélsőjobboldali csoportok is készek szó nélkül és azonnal lőni, ha rendőr lép autójukhoz, és leleplezéssel fenyegeti őket. Eddig ezt csak a „baloldaliaknál" tapasztalták. Hasonlóan tervezik, készítik elő és hajtják végre akcióikat az újnácik, mint tegyük föl a Vörös Hadsereg Frakció.

S végül: nem az öreg hitleristák korosztályaiból kerülnek ki e merénylők. Jobbára fiatalok, 18–25 évesek. Kis csoportokba szerveződnek, négy-öt tagú úgynevezett kemény magokat alkotnak. Illegalitásban élnek, így készítik elő a fegyveres támadásokat, gyakran életük kockáztatásával.

Egy apróság ugyancsak az utánzásra vall. Ők is kezdenek egy-egy akciójuknak nevet adni, felveszik erre az alkalomra az előző fegyveres összecsapás valamelyik halottjának a nevét. A nassaui takarékpénztár kifosztásáért „felelősséget vállaló" levelet így jegyezték: „Fekete Front–Frank Schubert-kommandó". Hadd bocsássam előre mindezek ellenére, mielőtt a szélsőjobboldal és az ultrabaloldal közötti hasonlóságokra és különbségekre térnék rá, hogy a formai egybeesések nem fejezik ki a végcél azonosságát. A terrorizmus önmagában nem politikai irányzat, hanem módszer, de hogy az NSZK-ban levő újnácizmus most átvette a „baloldal" több mint egy

évtizedes módszereit, az olyan jelenség, amellyel érdemes foglalkozni.

Szemléljük most meg kissé közelebbről a Münchenben feltartóztatott Citroën utasait. Klaus Ludwig Uhl először francia fasiszták között, majd barátnőjénél húzódott meg Párizsban, és bevetésre várt. A huszonnégy éves fiatalember a Németország Népiszocialista Mozgalma–Munkapárt tagja, s nem sokkal a müncheni lebukás előtt részt vett e csoport vezetőjével lezajlott megbeszélésen. A bankrablás részleteit dolgozták ki. Ő és társai igyekeztek tevékenységüknek minél szélesebb hazai és nemzetközi visszhangot kelteni. Uhl még Párizsban interjút adott a *Le Quotidien de Paris* című lapnak, sőt (névtelenül) az ARD nyugatnémet televíziós állomás tudósítójának: „Német nemzetiszocialista vagyok." A *Der Spiegel*hez írt levele szerint a Nemzetiszocialista Német Munkáspárt (Hitler hajdani pártja) külföldi szervezete nevében dolgozik Európában. Egyébként 1981 augusztusában már részt vett a Heilbronn melletti Neuenstadt am Kocher takarékpénztárának kirablásában – kilencvenezer márkát zsákmányoltak itt.

A másik halott Kurt Wolfgram. Ő is ott volt az említett bankrablásnál. Bent ült a Citroënben még egy bizonyos Peter Hamberger nevű tizennyolc éves fiatalember is, ugyancsak „népi szocialista", bár kezdetben Karl-Heinz Hoffmann Harci Sportcsoportjának fegyveres gyakorlatain csiszolta képességeit. Ez a társaság – mármint a „sportcsoport" – évekig háborítatlanul képezhetett ki fiatalokat fegyverek használatára, utcai harcra, tüntetők szétverésére és más hasonló tevékenységre. Vezetőjük nem is titkolta nézeteit. A bajor hatóságok (az NSZK-ban a rendőrség tartományi kézben van) nem akadályozták tevékenységét, egy hóbortos alak szórakozásának tekintették (ha a legjobb indulatot tételezzük föl a hatóságok részéről). Csak 1980-ban, a szövetségi kormány belügyminiszterének felszólítására tiltották be a csoport tevé-

kenységét, foglalták le fegyvereit, beleértve a kiselejtezett páncélozott harcjárműveket.

Nos, az egyik tanítvány, az említett Peter Hamberger a müncheni kiképzőtérről valahogyan Libanonba került (a *Der Spiegel* szerint „terrorista-kiképzésre"), itt vagy már előbb összeveszett főnökével, jelentkezett az NSZK bejrúti nagykövetségén, és feljelentette Hoffmannt, nem akármilyen bűnért: azt állította, hogy e „sportvezér" gyilkolta meg 1980. december 19-én Nürnbergben Shlomo Levin zsidó könyvkiadót és élettársát, Frida Poeschkét. Ő pedig – csalódva Hoffmannban, de nyilván nem a gyilkosság miatt – új helyet talált a „népiszocialistáknál".

A nyomok tehát a Németországi Népiszocialista Mozgalomhoz vezetnek. Kik ők? Utaljunk vissza kissé régebbi időkre. Úgy a hatvanas évek vége felé, már-már a bonni parlament küszöbén állt egy újnáci irányzat, német rövidítéssel az NPD, vagyis Németország Nemzeti Demokrata Pártja. Ez számított akkor a szélsőjobboldalnak, a nácik szellemi-politikai örökösének – bár programja nem volt azonos Hitlerével. (Ebben az esetben nem működhetett volna legálisan, nem is indulhatott volna a választásokon). Akkori felfutása azonban szalmalángnak bizonyult, az 1969-es választásokon az NPD nem érte el a mandátumokhoz szükséges öt százalékot, így nem küldhetett képviselőt a Bundestagba. A rövid s viszonylagos tündöklés befejeződött, azóta a szavazatok egy-két százalékával kell beérnie. Elhanyagolható. Matematikailag.

Friedhelm Busse nyomdászt nézetei miatt még az NPD-ből is kizárták. Nyilatkozataiban túlságosan mérsékeltnek minősítette ezt a pártot, és szakításuk után 1971-ben, akkor negyvenegy esztendősen, megalakította a már említett Németország Népiszocialista Mozgalmát, és annak szervezetét, az Ifjú Frontot. „Faj, talaj, állam, becsület, munka!" Ezek a fő jelszavai. Akik még nem voltak tanúi a harmincas éveknek, a negyvenes évek elejének, nem tudhatják, hogy ezek a hitlerizmus (nálunk a

nyilas és más szélsőjobboldali, fajgyűlölő és soviniszta mozgalmak) alapfogalmai voltak.

Busse példaképének tekinti a hitlerizmust, a Führert pedig egyedülálló csúcsnak. Idéz a Mein Kampfból, a hajdani Waffen-SS-t Európa legkiválóbb hadseregének nevezi, a háborús bűnösök nürnbergi perének felülvizsgálatát követeli. Célja egy szigorúan központosított elitpárt, amely a teljes politikai és gazdasági hatalomra tör. Huszonöt pontos programja a hitleristák 1920-as irányelveihez igazodik, és három olyan újságban, illetve folyóiratban terjesztette, amelyek neve is figyelemre méltó: *A Harmadik Birodalom, A Támadás* és az ártatlanabbul hangzó *Alsó-szászországi Figyelő*. Cikkeikben visszacsengenek a régi hangok: a közösség üdvét kell egy népiszocialista társadalom középpontjába helyezni, felváltandó a mai zsidó-materialista szellemet. Pártünnepségeiket mindig a hitlerista idők valamilyen nevezetes napjára helyezték, a tagok az SS-éhez hasonló ruhában jelentek meg s ilyen alkalmakkor Busse vezér nemcsak a parlamenti pártokról nyilatkozott mély megvetéssel, hanem a képviselőket is „néprontóknak" nevezte. *A zsidókérdéshez* című brosúrában ez olvasható: „A zsidóság világi alapja az egyéni érdek, világi kultusza az üzérkedés, világi istene a pénz. A pénz Izrael legbuzgóbb istene." Nos, ezek a Busse-féle elvek jelennek meg az említett sajtótermékekben, erőszakra hívnak fel, leplezetlenül a nemzetiszocialista célok megvalósítására törekednek.

Azt a bizonyos Frank Schubertet „Horst Wesseljüknek" nyilvánította Busse, ugyancsak Hitlerék mintájára, akik a kétes múltú fiatalemberről dalt írattak, s ezt a párt himnuszává léptették elő. Busse – aki előzőleg már ült néhány hónapot robbantásért – Frank Schubert temetésén beszédet mondott. A germán ember eszményképének nevezte őt, majd így folytatta: „Bosszút kell állni, meg kell törni a hatalmat (mármint a polgári demokratikus államét). Készeknek kell lennünk a halálra, hogy

megmentsük a becsületet. Ki fog törni a vihar, és végül ismét visszaáll a Birodalom. Gyűlöljük az ellenséget, mint ahogy ők is gyűlölnek bennünket. Készen állunk, ez minden." Kik az ellenségek? A vendégmunkások, a zsidók, a klerikálfasiszták (ez egyelőre kissé homályos utalás valamire, talán Hitler kezdeti egyházellenessége cseng vissza e fogalomban), és természetesen ellenségek a bolsevisták.

A pártelvek itt torkollnak terrorizmusba. Csakhogy most már a hatalom felfigyelt a párt működésére, és bevetette azt az apparátust, amelyet egyébként az anarchoterroristák ellen használt. Nyugat-Berlinben a rendőrség leleplezett egy illegális lakást, benne fegyvereket és lőszert. Hamburgban, Langenhagenben és Osnabrückben a párt négy vezetőjénél tartottak házkutatást, propagandaanyagokat találtak, amelyeknek egy része az Egyesült Államokból származott.

Ezek az emberek – legalábbis többségük – gyógyíthatatlan politikai betegségben szenvednek. Egyikük, akinél házkutatást tartottak, a 27 éves Volker Heidel már ült szélsőjobboldali erőszakos cselekmények miatt, s amikor kiszabadult, első dolga az volt, hogy részt vegyen annak a pártnak a megalapításában, amely manapság a nyugatnémet újnácik gyűjtőmedencéje, a Német Népiszocialista Mozgalom–Munkapárt létrehozásában. Az eddigi szélsőjobboldali pártok (ismerve a potsdami döntéseket és az európaiak gyanakvását, amellyel minden újnáci jelenséget figyelnek) a hagyományos parlamenti pályát akarták befutni. Indultak a választásokon, igyekeztek bejutni a helyi képviselőtestületekbe, a tartományi parlamentekbe, majd a bonni Bundestagba. E „népiszocialisták" szakítottak a sikerre nem vezető, legális, alkotmányos keretek között haladó úttal.

Hogyan jön létre egy ilyen csoport? Kell hozzá legalább egy meggyőződéses, tettre kész szervező. Ilyen volt Heinz Colditz orvos Kirchheim unter Teckben. Éveken át

győzködte pácienseit azzal, hogy az Auschwitzról szóló leírások „hazugságuk", felhívta a betegek figyelmét a „veszélyre", amellyel az idegenek beáramlása fenyegeti az országot. Betege volt Raymund Hörnle lakatos is, akit mélyen meggyőztek az orvos szavai: ha a művelt és tekintélyes doktor mondja, csak igaz kell hogy legyen! Ő lett a házilag előállított bombák mestere. Csatlakozott hozzájuk az arrafelé ismert, uszítás miatt korábban elítélt, de mint ügyvéd mégis tekintélyes Manfred Roeder, és végül Sybille Vorderbrügge, aki (a vádirat szerint) szexuálisan vonzódott Roederhez, így került hatása alá. A társaság, amely a Német Akciócsoport nevet vette fel, hamarosan munkához látott. Egyebek között az esslingi tartományi hivatalban helyezett el a lakatos és az orvos saját gyártmányú bombát, az ottani Auschwitz-kiállítás bezárását akarták kikényszeríteni. Így kezdődött merényletsorozatuk, amely a már említett hamburgi esettel, két vietnami tűzhalálával végződött.

„Németország felszabadítása" egyelőre a stammheimi bíróság tárgyalótermébe torkollott, itt kezdték meg 1982 elején a négy újnáci perének tárgyalását. Ugyanott, ahol néhány évvel ezelőtt Andreas Baader és Ulrike Meinhof ült a vádlottak padján. Most fasiszták fölött ítélkezett ugyanitt a bíróság, de hogy a különbséget érzékeltessük és hogy ne legyen félreértés a helyzet hasonlósága következtében, elárulom: Manfred Roeder, akit hívei nemes egyszerűséggel „birodalmi kormányzónak" neveznek, az első nap fekete csizmában, fekete nadrágban és pulóverben jelent meg a tárgyaláson, szőke haját rövidre vágatta – hadd emlékeztessen lehetőleg mindenben a múltra.

Eddig nem ismert újnáci pártok jelentek hát meg a nyugatnémet politika színpadán. A háború óta fel-felbukkannak az országban. Megalakultak, feloszlottak, maguk köré gyűjtötték a javíthatatlanokat, de sem számukat, sem súlyukat tekintve nem voltak jelentősek. A konzervativizmus, a nacionalizmus erős volt és maradt

máig a Német Szövetségi Köztársaságban, de a második világháborúban elszenvedett vereség (katonai és erkölcsi értelemben) és az ezzel kapcsolatos kiábrándulás túl nagy volt ahhoz, semhogy ilyen nyíltan szélsőjobboldali tömegeket mozgathasson meg.

Felívelőben van az újnácik csillaga most az NSZK-ban? Ez nem állítható, már létszámukat tekintve sem. A szövetségi belügyminisztérium adatai szerint 1980-ban huszonkét ilyen csoport tevékenykedett, köztük a legnépesebb a „népiszocialistáké" mintegy 120 taggal, beleértve az Ifjú Frontot. Tudjuk azonban, hogy e mag körül néhány száz rokonszenvező mozog, akik nem vesznek ugyan részt a keményebb akciókban, de erkölcsi vagy más támogatást nyújtanak, s adott esetben a káderutánpótlást is szolgáltatják. Az a tény tehát, hogy négy-öt embert időnként börtönbüntetésre ítélnek, nem vágja el az utánpótlási vonalakat, az újnáci mozgalom tovább él. Mi több (ebben különböznek a „baloldaliaktól"), az újnáci terroristák szoros kapcsolatot tartanak legális vagy féllegális pártokkal, a jelek szerint e pártok irányítják őket, fenntartva a propaganda és a szervezkedés nyílt, legális lehetőségét is. Ilyenformán ezek a legalitás és az illegalitás határán mozgó pártocskák át-átrándulnak a terrorizmus világába, ezért csekély létszámukat nem szabad ártalmatlannak tekinteni, a résztvevőket nevetséges hősködőknek tartani.

Évek óta folyik az NSZK-ban a nemzetközi közvélemény figyelmétől kísért vita: baloldali a veszély, vagy jobboldali? Más szóval a hatvanas évek végén, a hetvenes évek elején feltűnt anarchoterroristáktól kell-e inkább tartani a fennálló állami és társadalmi rendszer biztonsága szempontjából, vagy a hosszú ideig háttérban maradt újnáciktól? Gerold Tandler bajor belügyminiszter még 1980 szeptemberében a külföldi és az otthoni merényletekkel kapcsolatban így nyilatkozott: „Általában fel kell lépni a szélsőségesek ellen. Aki ismeri a helyzetet,

tudja, hogy van ugyan szélsőjobboldaliság, de a tulajdonképpeni nagy fenyegetés balról jön. Nem kell holmi árnyékbirodalmat fölépíteni afölé, ami valóban létezik. A valódi veszély a baloldali szélsőségek felől jön, már csak abból a nyilvánvaló tényből következően is, hogy külföldről óriási összegekkel támogatják őket. – Ön – fordult a kérdező újságíróhoz gúnyosan Tandler – nyilván hiányosan tanulmányozta a szövetségi beszámolót a biztonsági helyzetről, csak az egyik oldalt olvasta, amely a szélsőjobboldalról szól."

Csakhogy ez az irónia nem indokolt. Igaz, az utóbbi évtizedben a „baloldali" csoportok riasztó tetteket hajtottak végre, valóban vér jelzi útjukat, embereket raboltak el, bankokat fosztottak ki. A szélsőjobboldali terrorizmus a hetvenes években jóformán nem jelentkezett, vagy csak szórványosan. Nem elsősorban az int óvatosságra, hogy most hasonló eszközökkel jelentkeznek jobbról. A német történelem ismeretében kell arra a következtetésre jutni, hogy ha netalán társadalmi földcsuszamlás következne be az NSZK-ban, az inkább jobbra tartana.

Az idézet Gerold Tandler, a nyugatnémet polgári jobboldal, a konzervatívok és a jelentős középrétegek nézetét fogalmazta meg. Ő maga nem fasiszta, nem szélsőjobboldali, nem azért igyekszik a figyelmet balra irányítani, mert védelmet akar biztosítani, tevékenységi lehetőséget a „népiszocialista"-féléknek. Részben az a parlamenti szemlélet fejeződik ki szavaiban, amely szerint az, akinek nincs elég szavazója – nem számít. A „vörösök", a baloldali szociáldemokraták viszont már ott ülnek a Bundestagban. A polgári erőknek jól kiszámított politikai céljaik vannak ezzel a beállítással: baloldalellenes hangulatkeltésre van szükségük, arra, hogy a közvélemény a baloldali szélsőségesektől féljen, mert ezt az aggodalmat közvetve át lehet vinni más, egyáltalán nem terrorista ellenfelekre, a kommunistákra, adott alkalommal a szociáldemokratákra, a polgárjogi mozgalmakra. A külpolitikában pedig

jó eszköznek bizonyulhat általában a kommunistaellenesség, a szovjetellenesség ébren tartására.

Az NSZK-nak mint az egyik német „utódállamnak" nagy baloldali, munkásmozgalmi hagyományai vannak. De fasiszta tradíciói is. Hosszú évekig lebecsülték a szélsőjobboldal veszélyességét, erőszakos cselekményeiket egyes fanatikus személyek, csoportocskák elszigetelt tevékenységének minősítették. Sok jó szándékú ember is úgy gondolkozott, hitte, hogy ami 1933 és 1945 között történt, valóban elsüllyedt a múltba.

Most azonban a nem kommunista, még csak nem is baloldali körökben is növekszik az aggodalom. Idézem az evangélikus egyházi körök véleményét kifejező hetilapot, a *Deutsches Allgemeines Sonntagsblatt*ot: „A németek nem akarták és nem akarják tudomásul venni, hogy a nemzetiszocializmus nem a német történelem véletlen üzemi balesete. Húzódnak a fájó beismeréstől, hogy a jobboldali radikális eszmék, a szélsőséges magatartások régebbről származnak, mint a különös erővel jelentkező hitleri idők. Az értelem és a liberalizmus szétzúzása jobbról – állandó veszély marad demokráciánk, az ipari társadalmak által kialakított formák számára."

Ez az aggodalom jutott el a kancellári hivatalig. Még 1979–1980 fordulóján fölmérést készítettek, közvélemény-kutatást végeztek, és az alábbi eredményt kapták:

Az NSZK választásra jogosult lakosságának tizenhárom százaléka nemzetiszocialista történelmi tudatot ápol, gyűlöli az idegeneket, megveti a demokráciát, túlzottan, vagyis konzervatív módon szemléli a nép, a haza, a család fogalmat. Körvonalazták ebben az elemzésben az új szélsőjobboldal vonásait. Növekszik a hajlandóság az erőszak alkalmazására. Válaszul az anarchoterrorista akciókra, bizonyos rétegek készek a földalatti szervezkedésre, a közvélemény-kutatók ebben a nemzetiszocializmus reneszánszát vélik fölfedezni. A tizenhárom százalék fele elfogadja az erőszakot mint tiltakozást a baloldal és a pol-

gári demokratikus állam intézkedéseivel szemben. Mintegy két és fél millió ember alkotja a tizenhárom százalékot, bár ez nem jelenti azt, hogy ennek fele hajlandó lenne beállni terrorista csoportokba. Bizonyos számú aktív segítőt, szimpatizánst azonban mindenképpen szolgáltatnak.

Még nyomasztóbban hangzik, amit a közvéleménykutatók ezután fejtenek ki. A felnőtt lakosság harminchét százaléka hajlik a tekintélyuralom helyeslése, a demokrácia lebecsülése felé, anélkül természetesen, hogy a militarizmus, a vezérkultusz, az antiszemitizmus rabságába esnék. Ebben a felnőtt lakosság egyharmadát kitevő rétegben bizonytalan lelkiállapotot találtak, a fenyegetettség érzése lappang bennük, nem tudnak tájékozódni a politika világában, tehetetlennek érzik magukat, „demokráciaellenes, pluralizmusellenes szemléletük van". (Ez utóbbin a többpárti parlamenti rendszer értendő.) Belőlük se hiányzik a túlhangsúlyozott nemzeti büszkeség, a hűséget, a szorgalmat, a kötelességtudást német tulajdonságnak tartják. Ezt az igen széles réteget a társadalom elemzői a jobb felé vezető hídnak nevezték, vagyis a lakosság harmada – adott körülmények között – hajlamos a jobboldali fertőzésre. Jobbracsúszás bizonyos körülmények, súlyos gazdasági-társadalmi válság közepette következhet be. Ilyesmi most az NSZK-ban nem fenyeget. Nyugtalanító jelenség: megmaradtak a szélsőjobboldal gyökerei. Vajon terrorcselekményeik felszítják-e a hamu alatt a parazsat? Egyelőre nem valószínű.

Párhuzamot vontunk az újnáci csoportok és az anarchoterroristák módszerei között, menjünk most egy lépéssel tovább. Ha azt mondjuk a „baloldaliakra", hogy a politikai kétségbeesés, a reménytelenség, a csalódás és a türelmetlenség kergette őket erre az útra, nem mondható-e valami hasonló a szélsőjobboldaliakról is? Lehetséges, hogy parlamentáris úton járó párt teljes sikertelensége feletti harag és a tehetetlenség érzete adja kezükbe a

kézigránátot, a géppisztolyt, viszi őket a földalatti tevékenység véres útjára. De amíg a „baloldali" csoportok súlyos károkat okoznak a valódi baloldalnak, a másik részen nem így van, a fegyveres erőszak és a provokatív terror jól beleillik az újnáci pártok szemléletébe és hagyományaiba.

„A per legfontosabb vádlottai saját céljaikra használták föl a titkosszolgálat apparátusát. A terrorista csoportok soha nem szervezhették volna meg merényletsorozataikat, ha nem lehettek volna bizonyosak abban, hogy az államapparátus jelentős erői támogatják őket. Annak az államapparátusnak az erői, amelyet szét akartak verni, de amelyben olyan emberek húzódtak meg, akik arra számítottak, hogy a merényletek politikai hatása az ő kezükre játszik." Ez a megállapítás az 1969-es milánói merényletek ügyében hozott egyik bírói ítélet indoklásában olvasható, s lényegében azt mondja, hogy az olasz közigazgatási-politikai élet, a hadsereg és a titkosszolgálat legfelső köreiben ott vannak azok, akik évtizedek óta szélsőjobboldali fordulatra áhítoznak, s ezért támogatják, saját szolgálatukba igyekeznek állítani a terrorizmust. Az azóta feloszlatott és egy másikkal felcserélt titkosszolgálat, a SIFAR egyik vezetője, Vito Miceli tábornok, államellenes összeesküvés vádjával ugyan börtönbe került, de a tizenhat áldozatot követelő milánói újfasiszta merénylők pere nyolcévi huzavona után – „bizonyíték hiányában" – a három fővádlott fölmentésével végződött.

Olaszországban az újfasiszta tájkép részben hasonlít, több vonatkozásban azonban különbözik a nyugatnémettől. Míg a Bundestagban nincsenek újfasiszta képviselők, a római parlamentben harmincan vannak. Itt is, mint az NSZK-ban, a szélsőjobboldali terrorista csoportok szorosabb kapcsolatban vannak egy-egy párttal, legalábbis eszmei irányvonaluk egyfelé mutat – ellentétben az ultrabaloldaliakkal, akiknek sem Olaszországban, sem

az NSZK-ban nincs képviselőházi bázisuk. Mind a két államban (de például később Spanyolországban is) megmaradt a fasizmus bukása után bizonyos folyamatosság, személyeket, érdekeket mentettek át a háború utáni korszakra. Olaszországban az 1946-os amnesztia káros melléktermékeként ezek az emberek visszaáramlottak a közigazgatásba, a hadseregbe (vagy ki sem kerültek onnan).

Az MSI, az Olasz Szociális Mozgalom kezdetben azt állította, hogy semmi köze Mussolinihoz, teljesen új jobboldalt képvisel. Megteremtette azonban annak a politikai erőnek a parlamenti képviseletét, amely hol puccskísérletekkel, hol a földalatti tevékenység titkos támogatásával, hol választási hadjáratokkal az elmúlt évtizedekben igyekezett és változatlanul igyekszik gátat emelni a demokratikus, főként a baloldali fejlődés elé. Akadályozni szeretné az ország politikai életének haladását, az utóbbi évtizedben a kommunisták és a kormányzó kereszténydemokraták összefogását.

Itália három évtizede válságból válságba bukdácsol. Számtalan, kormányzásra képtelen vagy rosszul működő kabinet váltotta egymást, elmélyült a fejlett Észak s az elmaradott Dél közötti nagy különbség, hellyel-közzel már robbanással fenyegető társadalmi ellentétek feszülnek. Az egyetlen politikai megoldásnak látszott több mint egy évtizeden át az, amit az olasz kommunisták történelmi kompromisszumnak neveztek: a két legnagyobb politikai erő, a marxisták és a kereszténydemokraták hosszú távú összefogása az ország súlyos gazdasági-társadalmi problémáinak megoldására. Ennek az elgondolásnak azonban nagyon erős ellenfelei voltak a szélsőjobboldaltól a polgári csoportokon át az ultrabaloldalig.

S most térjünk vissza az 1969-es esztendőhöz A borzalmak ugyan decemberben tetőztek, de az év figyelmeztető előjelek sorát produkálta. Április 25-én bombák robbantak Milánó központi pályaudvarán és a vásár területén. Ez volt az első eset, hogy egy merénylet békés járó-

kelők vérét követelte, húszan sebesültek meg. Egy hónap múlva a római és a torinói bíróságon, később újra Milánóban, az itteni bíróságon robbant bomba. Augusztus 8-án vonatfülkéket rombolt szét pokolgép. Összehangolt, céltudatos munka. Ezután következett december 12-e.

Péntek: karácsony előtti nyüzsgés, a mezőgazdasági bank hosszabbított munkaidővel dolgozik. Délután, valamivel fél öt után, fülsiketítő dörrenés, pillanatok alatt tizenhárman meghalnak, kilencvenen megsebesülnek. Később további három áldozat belehal sérüléseibe. De ez csak az első csapás. Nyolc perccel ezután robbanás történik egy római bankban – tizennégyen sebesülnek meg; fél óra múlva újabb merénylet a városközpontban, az első világháborús emlékműnél. Szerencsére senki nem tartózkodott a közelben. Ismét nyolc perc, s most a Risorgimento múzeum bejáratánál lép működésbe a dinamit. Négy sebesült. Volt egy ötödik kísérlet is, a milánói kereskedelmi bank liftjénél, de ezt szerencsére idejében fölfedezték.

Nem most, már a hatvanas évek közepe táján létrejött a kapcsolat a hadsereg, a titkosszolgálat, valamint az újfasiszták és félkatonai szervezeteik között, de bevetésre az utóbbiak csak most kerültek. A hatvanas évek végén lépett életbe „a feszültség stratégiája", jobban mondva a feszültségkeltés stratégiája. Fordulat zajlott le ez idő tájt Nyugat-Európában: a fiatalok lázongása nem változtatta meg ugyan a társadalmi rendszert, de új gondolatokat hozott. Az ifjú tüntetők módszerei nem vezettek célhoz, de az okok, amelyek a megmozdulásokat kiváltották, reálisak voltak. A hatvanas évek végén fellendülőben volt Olaszországban a baloldal. A kommunisták előretörtek a választásokon, megerősödött a szocialista párton belül a balszárny, új gondolatok születtek a demokratikus erők szövetkezéséről. Ekkor ment át ellentámadásba a szélsőjobboldal, s nemcsak a politika eszközeivel, választási

beszédekkel, újságcikkekkel – működésbe léptek a terrorista csoportok is.

A feszültség stratégiája a következő gondolatmenettel alakult ki: addig feszíteni a húrt, olyan kaotikus állapotokat teremteni, akkora aggodalmat ébreszteni az emberekben, annyira felkelteni bennük a rend utáni vágyat, hogy ez lehetővé tegyen valamilyen szigorú, katonás, akár parancsuralmi rendszert. Természetesen jobboldalit.

Az anarchoterroristák szinte mindig kiválasztanak egy személyt, a rendszer valamilyen érzékeny pontján álló embert (politikust, menedzsert, bírót), az újfasiszták, gyakran és nem akaratlanul, tömeges katasztrófákat idéznek elő. Ez sokkal rémületesebb, sokkal nagyobb tömeges félelmet kelt, mint egy magas rangú személy elrablása. Módszerük eddigi betetőzése volt a bolognai pályaudvari robbantás 1980. augusztus 2-án: a merényletnek nyolcvanöt áldozata lett.

Bizonyos hullámzás, váltógazdálkodás figyelhető meg a szélsőjobboldal és a „baloldal" tevékenységének fellendülése és hanyatlása között. A hatvanas évek végén és a hetvenes évek elején az újfasiszták uralkodtak a terepen, a hetvenes évek közepétől – részben válaszként – előretört az anarchoterrorizmus. A hetvenes és a nyolcvanas évek fordulóján mindkettő támadásba lendült, a szélsőjobboldal a bolognai robbantással és más kisebb akciókkal, az ultrabaloldal legutóbb például James Lee Dozier amerikai tábornok elrablásával. A polgári demokratikus államot tehát két oldalról próbálja kikezdeni a „vörös" és a „fekete" terrorizmus. Vajon összehangolt támadások lennének-e ezek? Nincs rá bizonyíték. Tegyük föl a kérdést másképpen: van-e közös célja a két szélsőségnek, van-e valami, ami összefűzi őket? Miben hasonlítanak, és mennyiben térnek el egymástól? Egy tőről fakad-e a betiltott, de változatlanul az egész országot átfogó fekete Új Rend és a hasonló státusú Vörös Brigádok?

Kezdjük egy idézettel. „Ezekben az években azt ta-

pasztalhattuk, hogy a felforgató tevékenységnek két, egymástól eltérő változata létezik. Ugyanakkor azonban különböző jelekből arra következtethettünk, hogy minél közelebb érünk a vezetőikhez, a két változat egyre inkább összeolvad. Pontosabban szólva van egy csúcs, ahol megszabják és fölhasználják mindkét irányzat tevékenységét. A bolognai vérfürdő jogosan veti föl a kérdést, nem a két változat közös vállalkozásáról van-e szó?" Giovanni Tamburino vizsgálóbíró mondta ezeket a szavakat a szocialista párti *Avanti!*-nak adott nyilatkozatában.

Tamburino gondolatmenete rendkívül érdekes, de csak részigazságokat tartalmaz. A terrorizmus „napszámosai", a végrehajtók részben azonos társadalmi rétegekből származnak. De hogy egy gazdag család sarja – megutálva szüleinek és osztályának édes életét – politikai okokból, unalomból, esetleg durva ösztöneinek kiélésére valamilyen „baloldali" szervezethez vagy a földalatti újfasisztákhoz csatlakozik, ez százféle véletlen hatás következménye lehet. Ez még nem jelenti azt, hogy a „vörös" és a „fekete" egykutya. Egyébként nemcsak a terrorizmusra jellemző az a jelenség, hogy azok az emberek, akiknek valamilyen politikai hiányérzetük vagy cselekvésre késztető ingerük van, előbb az egyik, majd a másik oldalon keresik a megoldást (vagy az érvényesülést). Valamivel többet mond a módszerek hasonlósága. Nyilván nem véletlen, hogy a zsákutcában levő nyugatnémet politikai szélsőjobboldal kezdi átvenni a „baloldali" harci módszereket: a merényletek előkészítését, az illegális kis csoportok alakítását.

Közös mindkettőjüknél, hogy a fennálló társadalmi rendszert anarchiába akarják taszítani. Nem józan reformokat, nem céltudatos és megalapozott forradalmat kívánnak, hanem káoszt. Eddig a pontig nagyjából azonosak vagy hasonlók a két szélsőség céljai. Ez lehet a magyarázata annak, hogy időnként egyszerre támadnak, s egyik vagy másik vezetőjük azt nyilatkozza, hogy volta-

képpén még közösen is működhetnének. (Lehet, olykor meg is teszik.) Ez a közös akarat azonban csak a rombolás keretei között létezhet. Ha komolyan vesszük (és minden okunk megvan rá), hogy van ultrabaloldali ideológia, ha elhisszük, amit hiteles elemzések mondanak, vagyis hogy ennek őszinte ifjú hívei álomvilágban élnek, ha elfogadjuk (mert tudjuk), hogy az újfasiszta terrorcsoportok mögött szervezett pártokkal, olykor gazdasági és katonai háttérrel rendelkező szélsőjobboldali politikai erők állnak, akkor – úgy vélem – már semmiféle közösségről nem lehet beszélni. Főleg a csúcson nem. Annyi igazság lehet a bolognai vizsgálóbíró idézett szavaiban, hogy fenn a csúcson (és ez a csúcs kizárólag a jobboldali politikáé lehet) hasznosítják vagy hasznosíthatják mindkét csoport tevékenységét. De – és ez nagy különbség – az anarchoterrorista tevékenység fő szenvedő alanya mindig az igazi baloldal, az újfasiszta terrorizmusnak azonban haszonélvezője a legális szélsőjobboldal.

VAN-E FEKETE INTERNACIONÁLÉ?

Gondolom, nem kerülte el az olvasó figyelmét az a megjegyzés, hogy az egyik nyugatnémet szélsőjobboldali terrorista egy ideig francia eszmetársainál vendégeskedett. Több ilyen példa alapján fölteszem a kérdést: létezik-e Fekete Internacionálé, a szélsőjobboldaliak nemzetközi szervezete? Van-e, és ha igen, milyen a nemzetközi újfasiszta hálózat?

Egy időben csodálkozva vette tudomásul a nyugatnémet rendőrség (azóta köztudott dolog ez), hogy az időről időre leleplezett újnáci búvóhelyeken, raktárakban olyan német nyelvű hitlerista propagandaanyagot találnak, amely az Egyesült Államokból származik. Könyvek, brosúrák, röplapok, plakátok. Bőven küldik ezeket az amerikai nácik, miután az NSZK-ban kockázatos lenne ennyire nyílt propagandaanyagot tömegesen előállítani. Az Egyesült Államokban akadálytalanul működik egy horogkeresztes, barnainges, magát nemzetiszocialistának valló csoport, Amerikai Nemzetiszocialista Párt néven. „Rómától Párizsig, Madridtól Lisszabonig a vérszomjas náci és fasiszta gyilkosokat láthatatlan szálak kötik össze" – írta az olasz *Panorama* című hetilap.

Az ifjabb korosztályok számára elmondom – miután jó néhányszor használtam már –, mi a „náci" kifejezés értelme. Hitler pártjának neve Nemzetiszocialista Német Munkáspárt volt (németül Nationalsozialistische Deutsche Arbeiter-Partei), ennek, pontosabban első szavának rövidítéseként alakult ki a die Nazis, a nácik, a nácizmus kifejezés, megjelölés. Az újnácik vagy neonácik a hitleristák utódai. Róluk mondta 1981-ben Gerhart Baum nyugatnémet belügyminiszter, hogy állandó kapcsolatot tar-

tanak a rokon szervezetekkel Olaszországban, Belgiumban, Franciaországban, Angliában, az Egyesült Államokban, jó néhány latin-amerikai országban. Arra törekszenek, hogy nemzetközivé tegyék tevékenységüket. Menynyire sikerült ez nekik?

Nem tudunk arról, hogy valamilyen központosított, egységes intézmény létezne, amelynek katonai parancsnoksága, egységes terv szerint működő vezérkara, politikai központja lenne Európában vagy egyebütt, s valamilyen stratégiai elképzelés szerint hol itt, hol ott küldene harcba kommandókat. Nincs jele a nemzetközi újfasiszta összeesküvésnek, amely tudatosan, közös akarattal, lépésről lépésre haladna a cél felé. Fenntartják azonban a kapcsolatokat, segítenek egymásnak, még koordinációs kísérleteket is tesznek. Barcelonában például 1978-ban nemzetközi kongresszust tartottak, és a nyugat-európai baloldalellenes tevékenység módozatairól vitáztak. A bolognai pályaudvari merénylet, a müncheni robbantás és a párizsi zsinagóga elleni támadás gyanúsan gyors ütemben követte egymást két hónapon belül. Valóban nyugtalanító jelek. Vajon létezik-e eurofasizmus?

Úgy tűnik – anélkül, hogy e politikai irányzat veszélyességét lebecsülném –, kapcsolataik meglehetősen lazák. Kicsiny, elszigetelt csoportokban dolgoznak. Jelenleg megközelítőleg sem olyan erősek, hogy akár parlamentáris, akár erőszakos úton átvehetnék a hatalmat bármely európai országban. (A görög példa ugyan arra intett és int, hogy egy fasiszta jellegű hatalomátvétel Európában sem tartozik a lehetetlenségek közé.)

Nemzetközi kapcsolataik nagy része esetleges, személyekhez kötött. Egy-egy alkalommal összegyűlnek, elbújtatják szorult helyzetbe került külföldi eszmetársaikat, anyagi támogatást nyújtanak egymásnak, illetve segítenek megkerülni a rendőri ellenőrzést. Angliában nyomtatnak ki egy *Völkischer Beobachter* című újságot, Hitler pártlapjának mintájára. Igaz, most csak egy lapon jelenik

meg és csekély példányszámban. Küldöttségeket menesztenek egymás ünnepségeire. Az azóta feloszlatott Nemzetiszocialista Akciófront Hamburgi Ifjúsági Sejtje például delegátust küldött a belga testvérek találkozójára.

Képlékeny világ ez. Egyes szervezetek feltűnnek, a rendőrség lecsap rájuk, látszólag feloszlanak, de új címkével ismét előbukkannak. Többször léptek át a határon a „népi szocialisták" s találtak menedékre Franciaországban és Belgiumban, az azóta ugyancsak betiltott FANE (Nemzeti és Európai Akció Szövetség), illetve a belgiumi Vlaamse Militanten Orde (Flamand Harci Rend) embereinél. De a FANE-tagok is szívesen utaztak és utaznak az NSZK-ba, mint egyikük mondta: München a Mekkájuk. Összekapcsolja őket az illegalitás és valami laza ideológiai közösség, főképpen a fajgyűlölet, az antiszemitizmus. (E kettő ma már nem azonos, a fajgyűlölők általában az idegeneket, a színesbőrűeket, a vendégmunkásokat, a bevándoroltakat veszik célba.) Összeköti őket a szélsőséges nacionalizmus, a baloldal- és kommunistaellenesség, a polgári demokratikus állam lenézése, a parancsuralmi rendszer utáni vágy.

Minden országban, ahol működnek, van ennek valamilyen változata, megjelenési formája. Angliában a külföldiek, az indiaiak, a pakisztániak, a bevándorolt volt gyarmatiak gyűlölete, Belgiumban az anakronisztikus nyelvi vita a vallonok és a flamandok között, Franciaországban egyfajta nemzeti-faji póffeszkedés, Olaszországnak saját és erős történelmi fasiszta gyökerei vannak, a spanyoloknak és a németeknek ugyancsak. Érdekes módon azonban valamennyi európai fasizmus közül a legelterjedtebbek a hitlerista hagyományok, a legnagyobb hatást a nemzetiszocialisták tették az erre hajlamos rétegekre. Sok helyen az újjáéledt fasiszta csoportok (az NSZK-n kívül is) Hitler jelképeihez, jelszavaihoz nyúlnak vissza.

Ellentétben az ultraballal – amelynek van új ideológiá-

ja – a szélsőjobboldal kevésbé akar vagy tud alkalmazkodni a kor követelményeihez. Konzervatívabb, mint az ultrabal, visszanyúl, megőrizni akar valamit. Feltűnő továbbá, hogy – bár több helyen sajátos nemzeti jegyek észlelhetők – európai méretekben az együttműködés ihletője a hitlerizmus.

Még soha nem voltak ilyen elevenek a nyugatnémet újnácik kapcsolatai, indokolt tehát a nemzetközi újnácizmus létezéséről beszélni. Elsősorban Franciaország jön számításba a nyugatnémet újfasiszták kapcsolataiban. A Német Népiszocialista Mozgalom emberei gyakran rendeztek találkozókat az azóta betiltott FANE tagjaival. Ilyenkor (a rendőrség előtt fekvő jelentések szerint) fegyverek, muníció és robbanóanyagok beszerzéséről tanácskoztak, valamint merényletek terveiről. A francia rendőrség becslése szerint a FANE 50–100 tagot számlált, s mintegy háromezer rokonszenvező vette körül. Betiltották, de ez mit sem ártott nekik: FNE néven folytatták. Vezetőjük, Marc Fredriksen (faji uszításért másfél évi börtönbüntetésre ítélte őt egy párizsi bíróság) ugyancsak Hitlert tekinti példaképének. Lapja, a *Notre Europe* (Európánk) 1300 példányban jelenik meg. Újabb adatok szerint ebben a körben már százharmincan tömörülnek, számos apróbb szervezet beleolvadt, mások kiváltak, és új néven önállósultak. Az FNE tagadja a terrorizmus vádját, de még ha indokolt lenne is a kifogás, a kezdeményezést neki kell tulajdonítani. Megjelent Párizsban még egy szervezet, a Delta, amely nem tagadja, hogy célja: merényletek előkészítése. Őse, az OAS, hajdanában Algéria elszakadása ellen harcolt. A Delta akciói mindenekelőtt a Franciaországban élő arabok és más észak-afrikaiak ellen irányulnak, idegenüldözők, tehát fajgyűlölők.

Fehér gyerekek egy színes kisfiút kínoznak. Ezt a hátborzongató képet láthattuk az egyik tízezerszámra terjesztett angol képregényben, amelyet Londonban adott ki a Nemzeti Front nevű szélsőjobboldali csoport. Az is-

kolások között kezdik a megdolgozást, már itt igyekeznek elterjeszteni a fajgyűlölet, a pogrom szellemét. A Brit Mozgalom tevékenységének fő vonása a bevándorolt színesek elleni hajsza. Ehhez eszmei támogatást kapnak olyan konzervatív politikusoktól, akiknek egyébként nincs közük a terrorizmushoz. E parlamenti képviselők véleménye szerint meg kell akadályozni a volt gyarmatok lakóinak bevándorlását, mert rövidesen többen lesznek, mint az angolok. Képmutatás lenne azt állítani – néhány ezer kilométerre Angliától –, hogy a jelenlegi helyzetben nem rejlenek feszültségek, hogy könnyű befogadni az egészen más tájakról érkezett, eltérő szokású, életformájú embertömeget, s hogy ezek nem élnek sokáig idegen testként az új társadalomban. De a megoldás semmiképpen nem az, amit az újfasiszták tesznek, követelnek.

Ilyenformán a verekedő csoportok nem terroristáknak, hanem a fehér faj védelmezőinek tartják magukat. Akik pedig szembeszállnak velük, azok mind vörösök. Nemcsak képregényeket nyomatnak, lélekmérgezéssel is foglalkoznak. Listákat állítanak össze az iskolai gyűlöletkeltéssel szembeszállókról, a „vörös tanárokról", közzéteszik a névsorokat, meg akarják félemlíteni őket. Tudjuk a történelemből, a fajgyűlölet szítása soha nem önmagáért van, hanem egy egész világnézeti rendszer külső megnyilvánulása.

Nemcsak az IRA, a fegyveres ír ellenállás robbantgat Nagy-Britanniában. A „Brigád 88" – 1978-ban – olyan levélbombákkal kezdett hírnevet szerezni magának, amelyeket a kommunista párt központjába és baloldali könyveket árusító boltokba küldözgetett. Miért? Benne van nevében: 8 és 8 vagyis kétszer az ábécé nyolcadik betűje: H és H. Heil Hitler! Itt is jellemző egyébként a szélsőjobboldali csoportokra a képlékenység. Megszűnnek, más néven alakulnak újjá, egymásba olvadnak, többfelé oszlanak, s vannak, akik több sejtnek is tagjai.

Végrehajtanak-e az angol szélsőségesek nagyobb sza-

bású akciókat? A jövő mutatja ezt meg. Bizonyos azonban, hogy kapcsolatot tartanak a kontinens újfasisztáival, s ha szorul a hurok, menedéket nyújtanak nekik. Így tesz a British National Party (Brit Nemzeti Párt), a National Socialist Party (Nemzetiszocialista Párt), a World Anti-Communist League (Kommunistaellenes Világ Liga). Egy példa a sok közül: amikor az Interpol nyomozni kezdett a Hoffmann Harci Sportcsoport egyik tagja, Willy Krause után, az hamis útlevéllel Angliába hajózott, és ott a League of St. George (Szent György Liga) védőszárnyai alatt búját meg.

Ritkán hallani róluk, de rajta vannak az eurofasizmus palettáján a flandriaiak. Már csak azért is említésre érdemesek, mert különös talaj, nemzeti sajátosság táplálja őket: a belgiumi nyelvi ellentét köztük és a franciául beszélő vallonok között – bár egyéb, másutt is föllelhető politikai tulajdonságaik is vannak: „Ki a kommunistákkal és a vendégmunkásokkal!" „Zavarják népi közösségünk építését!" A Vlaamse Militanten Orde tagjai terepszínű katonás zubbonyt és bukósisakot viselnek feketezászlós fölvonulásuk idején. A Nyugat védelmezőinek tartják magukat, s büszkén kijelentik: „Holttesteken át kell menetelnünk, mert csak az erőszak hozza meg a megoldást, Flandria felszabadítását!" Vezetőjük, egy vendéglős mintegy két-háromszáz hívet tud maga mögött. Mindeddig baloldali könyvüzletek elleni támadásokban és provokált vallon–flamand verekedésekben élték ki felszabadító hivatástudatukat. De (anélkül, hogy túlbecsülnénk őket) érdemes feljegyezni: évente egyszer visszavonulnak az Ardennek völgyeibe, és más külföldi csoportokkal közös „testgyakorlásokat" végeznek.

Ez csak egy belgiumi újnáci jelenség. Mindkét – a flamand és a vallon – oldalon színes skálájú a kép. „Were di" (Védd magad!), „Voorpost" (Előre), „Front de la Jeunesse" (Az Ifjúság Frontja), „Occident" (Nyugat), „Mouvement Wallonie" (Vallonia Mozgalom). Mint oly

sok politikai jelenség, ez is a történelmi múltból ered. Belgium függetlenné válása, 1830 óta a flamandok úgy érzik, hogy a vallonok elnyomják őket, fölényben van a francia nyelv és kultúra. Így alakult ki ez a gazdaságban is. Olyan példa előtt állunk ismét, amely megmutatja, miként torzul el a szélsőség tükrében egy az országot ténylegesen foglalkoztató, politikai életét kisebb-nagyobb mértékben meghatározó probléma. Belgiumban (csodálkozva, olykor döbbenten olvassuk az újságokban) a 20. század vége felé tömeges szenvedéllyé vált a nyelvvita. A pártok többségének van külön vallon és külön flamand szárnya, vigyáznak, vagy legalábbis igyekeznek vigyázni az egyensúlyra. A hamu alatt másfél évszázada parázslik az ellenségeskedés, olykor ki is robban. Nyilván létezik a probléma – a fasiszták azonban „holttesteken akarnak átgázolni" miatta. Amikor tehát az újnácik és a hasonszőrűek nemzetközi hálózatáról, nemzetközi terrorizmusáról beszélünk, nem szabad elfelejteni: hazai talaj nélkül az ilyen csoportocskák sem létezhetnének. A fasizmus, illetve az újfasizmus még inkább kötődik a nemzeti tényezőkhöz, mint az ultrabaloldal.

Jól ismert hagyományai vannak a spanyol fasizmusnak, csaknem négy évtizedig tartott az Ibériai-félszigeten Franco tábornoknak, Hitler és Mussolini eszmei és harcostársának uralma. Spanyolország a hetvenes években ugyan elindult a polgári demokrácia útján, de meglehetős nehézkesen: nemcsak a régebben kibocsátott, Franco arcképével díszített pénzek érvényesek, a caudillo (a vezér) százezres tábora is megmaradt, idősebbek és fiatalabbak egyaránt. Mi táplálja, tartja életben ezt az irányzatot? Nyilván a gazdasági bajok, a baszk nemzeti kisebbség önállósulási törekvéseivel szembeni spanyol nacionalista ellenállás, a fölényérzet, valamiféle hamis történelmi tudat és annak a rendnek és viszonylagos nyugalomnak az emléke, amely az elmúlt évtizedeket jellemezte. Franco csaknem negyven éven át, egészen haláláig,

zavartalanul hatalmon maradhatott. Tudták, hogy elkerülhetetlenek a változtatások, de csak a generalisszimusz halála után kezdtek hozzá a békés polgári demokratikus átalakításokhoz.

A szélsőjobboldali politikai mozgalom és a terrorizmus itt is összefonódik, hol kezdeményez, hol válaszol a baszk nacionalista akciókra. Minden esztendőben november 20-án, a caudillo halálának évfordulóján felvonulnak Madridban. A régi hívek valamennyien igyekeznek itt lenni, de ez nem jelenti azt, hogy egyetlen nagy pártot alkotnának. Egyes adatok szerint mintegy száz önálló szélsőjobboldali csoport működik (létrejönnek, feloszlanak, átalakulnak). Alapjában két részre oszlanak: itt vannak a volt francóista párttagok, a falangisták, itt van a „régi gárda", amelynek tagjai jobbára nem terroristák, és megjelentek az „új erők": 1975 óta sokan estek áldozatul merényleteiknek. Mindkét csoport célja, hogy visszafordítsák a polgári demokratikus fejlődést.

A szélsőjobboldali terroristák egyes csoportjai kapcsolatban állnak a nyugatnémet újnácikkal. Fiataljaik évenként közös nyári táborozásokat rendeznek Madrid mellett, s a tábor bejáratára ezt a táblát akasztják: Condor-légió. Így hívták azt a repülőgépegységet, amelyet Hitler küldött a harmincas években a köztársasági csapatok ellen, a spanyol polgárháborúban, Franco megsegítésére. (Ők bombázták, pusztították el Guernicát.)

„Hitlerrel Európába!" – ez a jelszava annak a spanyol szervezetnek, amely megpróbál új nemzetiszocialista hangulatot ébreszteni földrészünkön. Neve Cedade (Európa Spanyol Barátainak Köre). A szervezet esküszövege így hangzik: „Esküszöm, hogy hű maradok fajomhoz, a nyugati fajhoz, amelyre életemet tettem fel." Vajon mi lehet ez a „nyugati faj"?

A fanatikus, kalandvágyó, eszményeket kereső fiatalok nem nagyon töprengenek ezen. Közülük háromezren alkotják a Cedade rohamosztagait, s őket természetesen a

fegyveres erőszak alkalmazására nevelik. Ez a szervezet ma az európai újnácizmus egyik kapcsolatteremtő bázisa, Hitler után a híres-hírhedt kalandor, Otto Skorzeny (Mussolini kiszabadítója, az ifjú Horthy Miklós elrablója) a példaképük. Skorzeny a háború után 1975-ig, Franco haláláig a tábornok védelmét élvezte. E kalandor indította meg Spanyolországban az újnáci szervezkedést, ő alapította meg a Cedadét, az ő nevében működik ma Spanyolországban az „Adolf Hitler 6. kommandó", amely hősiességét egyelőre baloldali könyvesboltok elleni támadásokban, a „fajidegen irodalom" elpusztításában éli ki. Ugyanez a kommandó – olykor Benito Mussolini néven – központokat tart fenn Madridban, Barcelonában és a Baszkföldön, merényleteket követ el a nemzeti szeparatista, tehát az önállóságot követelő szervezetek, pártok, személyek ellen.

A legtöbb áldozatot azonban két másik csoport merényletei követelték: az Alianza Anticomunista Española (Kommunistaellenes Spanyol Szövetség) és a Ballon Vasco Español. Nemcsak könyvesboltokat támadnak meg, nemcsak kiadóvállalatok épületeiben helyezik el bombáikat, hanem politikai ellenfeleik életére is törtek, főképpen baloldali ifjúsági szervezetek és pártok tagjai ellen követtek el merényleteket. A tudatos vezetőktől irányított, gondolkodás nélküli fanatizmusra nevelt fiatalok lelkiállapotát jól jellemzi egyikük kijelentése. Miután a nyílt utcán agyonlőtt egy fiatal munkást, ezt mondta: „Megöltem, mert megvetően nézett rám." Bármilyen szétszórt, kis csoportokban dolgozzanak is, az újfasiszta terroristák azért veszélyesek, mert felhasználhatják őket különböző provokációkra a velük rokon gondolkodású francóista katonai és polgári körök. A múltba visszavágyó tábornoki kar és az új polgári demokrácia közötti küzdelem még nem dőlt el, s a militarista erők egyik tartaléka a szélsőjobboldali terrorizmus.

A VÁROS – DZSUNGEL

Gondolná-e valaki, hogy a rendőrségi számítógépek az Egyesült Államokban negyvenhétezer lehetséges (potenciális) elnökgyilkost tartanak nyilván? Néhány esztendővel ezelőtt, amikor Gerald Ford elnök ellen egy fiatal nő merényletet kísérelt meg, ennyi volt a számuk. Azóta ez nyilván változott, de a nagyságrend feltehetően ilyen maradt. A sors iróniája folytán a hölgy nem szerepelt a listán, pedig 1970-ben, annak a pernek során, amely Sharon Tate színésznőnek, Roman Polański lengyel filmrendező feleségének a gyilkosai ellen folyt, ő maga is bíróság előtt állt.

Mindez azért kívánkozik ide, mert azt jelzi, hogy az állam korszerű eszközökkel igyekszik szembeszállni a politikai terrorizmussal. Csakhogy az éremnek két oldala lévén, a terroristák is igénybe veszik a kor vívmányait. A technikai forradalommal – a „forradalom" is változott. Jó tízesztendős a fejlett tőkésállamokban tenyésző szervezett terrorizmus, a jobboldali is, a „baloldali" is. Párhuzamosan fejlődtek, módszereikben is sok a hasonlóság. A fejlett ipari államok körülményei meghatározzák az eszközöket, amelyeket a terroristák, eredetüktől és politikai céljaiktól függetlenül alkalmaznak, alkalmazni tudnak, alkalmazni kényszerülnek.

A modern nagyvárosok kívánalmaihoz alkalmazkodik a műfaj, de érdekes módon szülőföldje nem a technikailag fejlett Európa, hanem Latin-Amerika. Úgy másfél-két évtizeddel ezelőtt jelent meg a kifejezés: városi gerilla, legnevesebb képviselői, az uruguayi tupamarók voltak. Csakhogy a gerilla hagyományosan vidéki fogalom. Hogyan került át ez a politikai importt a mi földrészünkre, ho-

gyan lett belőle Moro és Schleyer elrablása, bolognai pályaudvar-robbantás, olimpiai vérengzés?

Íme négy fogalom: partizán – gerilla – anarchista – terrorista. A partizán olyan harcos, aki fegyveresen küzd az ellenség megszállta területen, nem hord egyenruhát, nem tartozik a reguláris erőkhöz, a nép között mozog, erdőkben-hegyekben él, alkalmas pillanatokban lecsap a megszállókra. Egyértelműen pozitív fogalom, a második világháború alakította ki mai értelmezését, bár története messze a múltba vezet. A partizánok megjelentek már Napóleon spanyolországi megszálló hadseregének hátában is; szólnak róluk a balkáni népek törökellenes küzdelmeire vonatkozó krónikák; szerepük volt Észak-Amerika függetlenségi harca idején az angolok elleni háborúban, a francia–porosz összecsapás franktirőrjei is voltaképpen partizánok. A második világháborúban pedig a Szovjetuniótól Franciaországig fegyvert fogtak elszánt emberek a fasiszta megszállók ellen.

A gerilla ezzel rokon jelenség, de nem kapcsolódik feltétlenül államok közötti háborúhoz. Manapság más értelemben használatos, mint a partizán: szabadcsapat, a hatalom elleni felkelő. Így nevezték magukat azok, akik az ötvenes-hatvanas években a közép- és dél-amerikai országokban fegyvert fogtak az Egyesült Államokkal összefonódó földesúri-katonai rendszerek, diktatúrák ellen. Különböző politikai, gazdasági, társadalmi okokból azonban a gerillák küzdelme ebben a korszakban csak egy országban vezetett sikerre, szélesedett általános felkeléssé, a parasztság és a városi lakosság együttes győztes harcává: Kubában.

Hiába voltak ott a hegyek és a nagy erdők, ahová szükség esetén vissza lehetett húzódni, hiába a nyomorgó paraszti tömeg, amely háttérnek kínálkozott, a forradalmak nem lobbantak fel. Egyebek között ez a csalódás vezetett számos szervezetet ahhoz a megfontoláshoz, hogy a vidéket a városokkal cserélje fel, és itt kezdjen harcot. Ha

előzőleg a cél és a jelszó az volt, hogy a vidék segítségével be kell keríteni, el kell szigetelni a városi kormányzatot, most azzal kezdtek próbálkozni, hogy az állam urait saját fészkükben döntsék meg.

Talán emlékszik az olvasó arra a nálunk is bemutatott francia filmre, amely az uruguayi tupamarókról szólt. Tartalma a következő: városi gerillák, csupa fiatalember, elrabolják a kormány egyik jenki tanácsadóját, a CIA emberét; cserébe bebörtönzött társaik szabadon bocsátását követelik. A kormány nem enged, a jenkit a tupamarók agyonlövik, s értesítik a rendőrséget, hol, milyen gépkocsiban található a holttest.

Nem ismerős a történet? Schleyer, Moro... A film egyébként megtörtént esetet dolgoz fel. A tupamarók – 1968-ban – valóban elrabolták az amerikai Dan Mitrionét, a CIA emberét, a rendőrség mellé rendelt tanácsadót, s „kivégezték".

Az ember a film nézésekor önkéntelenül is rokonszenvet érzett az önfeláldozó, a veszélyt megvető fiatalok iránt. Tanítók, ügyvédek, orvosok, tisztviselők, építészek, munkások, főiskolások – az ország értelmiségi krémjének képviselői. A film is így ábrázolta őket. Hallatlan nehézségek és veszélyek közepette vívták a harcot az állam ellen, a nyomortelepek és a kínzókamrák e földrészén. De politikai egyetértésünkkel nem ajándékozhattuk meg őket. A városi gerillaharc kudarccal végződött.

Kezdetben, a hatvanas évek elején, amikor áruházakat fosztottak ki, és a zsákmányt szétosztották a szegények között, olyan rendőröket fogtak el, akik köztudottan és közvetlenül részt vettek a kínzásokban – még valamelyes népszerűségnek örvendtek, bár politikai áttörést ekkor sem értek el. Maguk is panaszolták, nem tudják a tömegeket forradalmi öntudatra emelni. De a Dan Mitrione-gyilkosság, tehát olyan ember megölése, aki maga, saját kezével nem bántott senkit, az uruguayi közvéleményben is ellenérzést váltott ki.

A hatvanas-hetvenes évek fordulóján a tupamarók az emberrablás világrekordját érték el. Dan Mitrione mellett egy brazil diplomata s egy másik észak-amerikai tanácsadó került kezük közé, az angol nagykövet nyolc hónapig volt foglyuk, fogságban tartottak rendőrtisztet, magas rangú belügyi tisztviselőt. Céljuk az államhatalom kihívása volt: vesse le álarcát, brutalizálódjon, s ennek láttán a nép keljen fel ellene. Kívánságuknak csak az első fele teljesült. Uruguayban 1970-ben nyílt katonai diktatúra vette át a hatalmat, még a polgári pártokat is betiltották, és súlyos csapást mértek a gerillamozgalomra. De a nép forradalmi felkelése elmaradt.

Mindezek ellenére a tupamaróknak nemcsak a híre, hanem a módszere is átjött a tengeren. S éppen 1968 után. Igaz, itt Európában is valami nagy csalódás teremtett fogékonyságot e módszer iránt: az 1968-as diákforrongások kudarca. Nem a nevezetes diákmozgalmakból nőtt ki az anarchoterrorizmus – ellenkezőleg (elsősorban az NSZK-ban, de másutt is), éppen azért nyúlt ehhez a fegyveres-véres eszközhöz néhány tucat fiatalember, mert az a másik, a nagy tömegmegmozdulás nem hozta meg a várt sikert.

Ebben a korszakban Nyugat-Berlin, Hamburg, Frankfurt, Párizs, Róma egyetemistái az utcára vonultak, mert a kapitalizmust, a fogyasztói társadalmat valami mással akarták fölcserélni. A láng azonban lelohadt, kiderült, hogy a diákság egymaga nem változtathatja meg a világot. Legtöbbjük hamarosan visszahúzódott a politikától, vagy valamelyik baloldali pártban találta meg a helyét. Egynéhányan viszont az anarchoterrorizmushoz fordultak. Így fedezték föl maguknak a városigerilla-mozgalmat, s a tupamarók módszereit Európa viszonyaira alkalmazták.

A taktika hasonló volt a latin-amerikaihoz: harcba szállni az államhatalommal, felmorzsolni erejét, lejáratni tekintélyét, kiváltani brutalitását, ezzel fölkelteni a töme-

gek önbizalmát, fölháborodását, megteremteni a nép harckészségét, végül fölkelést robbantani ki, amely elsöpri az államhatalmat. Ez az elképzelés a mai Nyugat-Európát tekintve legalábbis gyermeteg, de azok, akik nekivágtak a merényletek és a terror világának, jobbára hittek benne. Igaz, menet közben jó néhányan kiábrándultak ebből az álomvilágból, mint azt a Baader–Meinhof-csoport tagjainak öngyilkossága és számos későbbi olasz példa is mutatja.

A városi gerilla tehát olyan fegyveres, aki a mai nyugat-európai körülmények között akarja megvívni a harcot az államhatalommal. Mint kiderült, a modern betondzsungel is kínál búvóhelyeket és akciómódszereket. „Mi, városi gerillák, úgy mozgunk városunkban, mint a saját zsebünkben!" Akciót akarnak végrehajtani? A sok ezer járókelő, az autók tömege között, úgy lehet érkezni és eltűnni percek vagy másodpercek alatt, mintha ott sem lettek volna. Beolvadnak az arctalan tömegbe. A merénylet előtt és után ártatlan utcai járókelőknek, ácsorgóknak látszhatnak, vagy eltűnnek. Gépkocsival jönnek, s dolguk végeztével elrobognak (emlékezzünk csak Schleyer nyugatnémet bankár villámgyors elrablására). Rövid idővel ezután akár az országhatáron túl is lehetnek.

Igaz, a rendőrség is alkalmazza a korszerű eszközöket. Számítógéppel nyilvántartja a gyanús személyeket, betáplálja minden nagyobb mozgásukat, utazgatásukat; természetesen a rendőrök is autón járnak, és együttműködnek nemzetközi méretekben, az Interpol keretében. Mégis... valahogy furcsák az erőviszonyok. Nyilván sokan látták *A Sakál napja* című filmet, egy megtörtént eset romantizált változatát.

Egyetlen, merényletre készülő személy – éppen azért, mert senki nem tudja, hol és mikor akar lecsapni a nagy politikusra – hatalmas rendőri apparátust tart lekötve. És így is csaknem sikerrel jár. Az elhárítás hajszál híján kudarcot vall. Nem is kell egyébként a filmekhez fordulni bi-

zonyítékért. Vajon Schleyer bankárt ki tudta szabadítani a nyugatnémet, vagy Aldo Morót az olasz rendőrség? Pedig csak néhány vagy néhány tucat terrorista állt szemben a náluk ezerszer erősebb rendőrsereggel.

Álljunk meg a számoknál: a nyugatnémet belügyminisztérium sokéves átlagokat tükröző adatai szerint az ultrabaloldali, illetve a szélsőjobboldali terrorista csoportokhoz – a kemény maghoz – kevesen tartoznak. Két-három tucatnyian. Néhány száznyi a rokonszenvezők tábora, vagyis azoké, akik nem vesznek ugyan részt a merényletekben, de készek azokat segíteni. Szükségük is van erre a terroristáknak. Egy akció előkészítése széles hálózatot kíván. Kellenek lakások, amelyeket természetesen álnéven, viszonylag rövid időre bérel ki valaki; hírvivők, közvetítők, akiknek arca, neve semmit nem mond a rendőrségnek; be kell szerezni az anyagot, a fegyvereket, autót kell bérelni, hamis papírokat gyártani. Valaki összebarkácsolja a robbanószerkezetet, pontosan felrajzolja az akció minden részletét.

Mindennek másodpercnyi pontossággal kell lejátszódnia. Moro testőreinek meggyilkolása, a politikus autóba tuszkolása és elrablása, akárcsak Schleyeré, másodpercek alatt zajlott le. Nyilvánvaló, nagyon gondosan, profi módon készítették elő, gyakorolták be az akciót. Ilyen alkalmakkor készen áll az adott városban vagy másutt a rejtekhely. Nem is szólok most bővebben a bankrablásokról. A terrorizmushoz ugyanaz kell, mint a többi háborúhoz: pénz.

Ilyenformán a nyugat-európai városi gerillamozgalom, helyesebben szólva az anarchoterrorizmus szükségszerűen, öntörvényének engedelmeskedve kitűnően irányított, magas technikai színvonalon álló profi szervezetté kellett hogy váljon. Hajdani primitív áruházi gyújtogatással kezdték, legutóbb már a következő felszerelést találta rendőrség (egy példát említve a sok közül) valamelyik illegális lakásban: IBM villanyírógépet, elektronikus le-

hallgatókészüléket, tranzisztoros rádióvevőt, amellyel a rendőrségi adó frekvenciájára lehet állni, hangszigetelt fülkét elrabolt személyek fogva tartására, vállon hordozható, infravörös fénnyel irányított föld-levegő rakétát s más eszközöket. E felszerelések használatához megfelelő kiképzést kell kapniuk, immár nem elég (vagy talán fölösleges is már?) a lelkesedés. Fegyverismereti tanfolyamra járnak, karate is szerepel a műsoron, megtanulják a repülőgép-eltérítés és az emberrablás módszereit, érteniük kell az okirat-hamisításhoz, az álöltözet készítéséhez. Nem is csoda, ha a terrorista világban uralkodó lett a profizmus.

Két vonásnak tulajdonítanak még jelentőséget a kutatók: a hírverésnek és a mozgékonyságnak. Egy-egy merénylet híre azonnal elterjed. A sajtó, a rádió, a televízió ilyenformán – akaratlanul – segítőjükké, eszközükké lesz. Merényleteiket nem azért követik el, hogy a beavatottakon kívül senki se tudjon róla, így semmi értelme sem lenne a dolognak. Egyebek között ebben különböznek a közönséges bűnözőktől, mondjuk a gyermekrablóktól. Ez utóbbiaknak az a fontos, hogy megkapják a váltságdíjat, de a terroristáknak reklámra van szükségük, és csak másod- vagy harmadsorban Moro, Schleyer, Dozier személyére. „A tógádra lövök, nem rád" – mondta egy fiatalember a bírónak. Gondoljuk meg, Dozier amerikai NATO-tábornokért hosszú hetekig nem kértek cserébe semmit. Nyilvánvaló, hogy nem erről az egy személyről, hanem a gesztusról volt szó, az Olaszországban állomásozó amerikai haderők elleni, általában az Egyesült Államokkal és a NATO-val szembeni látványos tettről.

Már csak azért is fontosnak tartják hírük gyors és minél szélesebb körű elterjedését, mert elméletük szerint az akció a tömegek öntudatának fölébresztését, az államhatalom tekintélyének a lejáratását, a „proletárhadsereg" erejének bizonyítását szolgálná. A szélsőjobboldal is azt akarja megmutatni, hogy a polgári demokratikus kor-

mányzat gyenge, a fasiszta mozgalom jelen van, erős, hatékony. Időnként a merényletet, az emberrablást másfajta követelésekkel kötik össze: bebörtönzött társaik szabadon bocsátását kívánják, pénzt kérnek. Ebbe, az olykor véres adok-veszek játékba tudatosan bevonják a közvéleményt. Így akarnak nyomást gyakorolni a kormányra.

Tegyük fel, eltérítenek egy repülőgépet, vagy valahol túszokat tartanak fogva. Voltaképpen ezt kérdezik a kormánytól: „Készek lennétek-e ártatlan emberek életét feláldozni?" Ilyenkor a kormányra is, a közvéleményre is kínosan súlyos nyomás nehezedik: ha nemet mondanak, meghal a fogoly, felrobban a repülőgép, de ha engednek, még rosszabbá válhat a helyzet, holnap és holnapután újabb akciók következnek, újabb követelések hangzanak el, a végtelenségig.

Tehát a sajtó ne írjon a terrorista merényletekről? Szó sincs ilyesmiről. Az újság, a rádió, a televízió adjon hírt az eseményről, a közvéleménynek joga van tájékozódni a történtekről. Ez segíthet a nyomozásban, a tanúvallomások hozzájárulhatnak az ügy felderítéséhez. A tények ismeretében a tömegek valóban felháborodnak, de – a terrorizmust ítélik el. Az elengedhetetlenül szükséges tájékoztatás mellett a tömegkommunikáció olykor mégis a terroristák kezére játszik. A már említett, Gerald Ford elleni merényletkísérlet után az amerikai tévéállomások oly sokat foglalkoztak a sikertelen pisztolylövés körülményeivel, annyira igyekeztek a szenzációt az utolsó cseppig kihasználni, hogy ez végül a washingtoni kongresszusban is szóba került, és felkérték a sajtót: hagyjon fel a témával, mert szinte sugalmazza más, erre hajlamos merénylőjelölteknek, próbálkozzanak meg ők is! Amikor horvát emigráns terroristák az Egyesült Államokban eltérítettek egy Boeing–727-es repülőgépet, egyetlen követelésük az volt, hogy a sajtó tegye közzé felhívásukat, amit egyébként az Egyesült Államok lapjai örömmel meg is tettek, mivel kommunistaellenes szövegről volt szó.

Kiderítették továbbá a téma kutatói, hogy egy-egy tartósabb akcióról szóló tévéközvetítés közvetlenül támogathatja a terroristákat. Tegyük fel, elfoglaltak egy követséget; a rendőrség különleges alakulatai körülvették az épületet, mesterlövészeik elrejtőztek, gépkocsijaik elhelyezkedtek a környéken. A tévé vagy a rádióriporter mindezt egyenesben közvetíti, a nézők, a hallgatók milliói a valódi krimilátvány izgalmával merednek a képernyőre, hallgatják a zsebrádiót. Ugyanezt teszik bent a terroristák is, és értesülnek minden rendőri előkészületről... A mogadishui repülőgép parancsnokának azért kellett meghalnia (az egyetlen, akit az eltérítők menet közben lelőttek), mert egy rádióriportból kitudódott, hogy titokban kapcsolatot létesített a földdel. Igaz, nem könnyű meghúzni a határt, meddig terjed a sajtó hírközlési kötelezettsége, a közvélemény tájékozódási joga, és hol lesz mindez ártalmas. Hol végződik a jog, és hol kezdődik a szenzációhajhászás? Minden esetben külön kellene ezt mérlegelni, de hogy hol a határ, általában utólag derül ki.

Másik említett általános vonása a mai terrorizmusnak a mozgékonyság. Több értelemben is. Említettük, hogy az autó elengedhetetlen lett működésükhöz. Repülőgéppel órák alatt a földrész egy másik pontjára juthatnak. Sőt a segédszemélyzet alkalomadtán már a szomszédos országban készíti elő a lakást, a támaszpontot. Búvóhelyeiket minden nehézség nélkül gyorsan elérhetik. Ebben az értelemben tehát a ma városi gerillája egyesítheti a klaszszikus, a vidéki, a hegyekben és az erdőkben működő elődöknek rendelkezésre álló terep adta előnyöket (mozgásszabadság) a kor színvonalán álló technikával: autó, repülőgép, rádió, fegyverek. S mi több, Franz Wördemann nyugatnémet szerző szerint: „Az utóbbi évtizedek közlekedéstechnikai ugrása által lehetővé vált nemzetköziesítés megkönnyíti a terrorista személyek összekapcsolódását nemzetközi csapattá..."

A korszerű közlekedési technika azonban nemcsak az

ő mozgásukat könnyítette meg. Bizonyos értelemben kiszolgáltatottabbá tette a társadalmakat is velük szemben. A nemzetközi légiforgalmi hálózat – különösen a hetvenes évek egy szakaszában – rendkívül sebezhetőnek bizonyult. Japán, arab, horvát, amerikai vagy más nemzetiségű terroristák (ketten-hárman-négyen) pisztolyt szegeztek a pilóta hátának, s máris túszul ejtettek nyolcvanszázhúsz embert: vagy teljesítik követeléseiket, vagy magukkal együtt levegőbe repítik e kamikádze lelkületű gerillák a gépet. Egy időben repülőgép-eltérítéssel hívták fel ügyükre a figyelmet egyes palesztin kommandók. Nem lévén hazájuk, államuk, a nemzetközi légteret használták föl e célra.

Megismertük a terrorizmus nemzetköziesedésének ezt a vonását: olyan propaganda ez, amelybe bevonhatnak akár egy teljes földrészt vagy még nagyobb területet, hiszen magát az eseményt sok-sok országban kísérik figyelemmel. Nem is szólva arról, hogy a repülőgépeken különböző nemzetiségű utasok tartózkodnak. Csakhogy a repülőgép-eltérítés tételes jogszabályokba ütköző bűntett, a bankrablás, az okirat-hamisítás, a fegyverrablás, az emberölés még inkább. Nem is egy érintkezési pontja van a terrorizmusnak a közönséges bűnözés fogalmával: Történetírók följegyezték, hogy a múlt század utolsó harmadának anarchizmusa végül is közönséges bűnözésbe torkollott. A hiábavalóság tudata és az elszigeteltség fokozatosan kiölte belőle a politikai, az eszmei tartalmat és maradt az akkori értelemben vett profizmus, a guillotine árnyékában folyó élet, amelynek során már nem is lehet mást csinálni, mint menekülni, rettegni vagy tovább robbantani.

A terroristák azonban nem közönséges bűnözők. A nyugati államokban „bűnszövetkezetben való részvétel" címén ítélik el őket, és megtagadják tőlük a politikai foglyok státusát, amelyet egyébként letartóztatásukkor szintè valamennyien követelnek. Közben azonban a pol-

gári világ hol a kommunistákat, hol a Szovjetuniót, Kubát, vagy Líbiát vádolja azzal, hogy a nemzetközi terrorizmus hátterében áll. Vagyis bűnszövetkezetként kezelik, de politikai tényezőknek tartják őket. A polgári világ igyekszik az ultrabaloldal akcióit a kommunisták, általában a hazai baloldal elleni propagandára is felhasználni, beleértve olykor a szociáldemokrata pártot. A terrorizmus – bármely oldalon jelentkezzék is – politikai jelenség. Káros és elítélendő, de semmiképpen nem közönséges bűnözés. Ha ezt a szabályt nem vesszük figyelembe, soha nem fogjuk megérteni tevékenységüket.

Mindez nem jelenti azt, hogy egyes csoportjaik működése alkalmanként nem válhat öncélúvá: akciót szerveznek társaik kiszabadítására, ismét lebuknak, újabb vállalkozásra lesz szükség a börtönből való menekítésre. S közben csaknem feledésbe megy az eredeti, a politikai cél. Minden bizonnyal – éppen mert a bűntettek elkövetéséhez rengeteg technikai ismeretre van szükség – hozzájuk csapódnak „a szakemberek": okirat-hamisítók, bombakészítők, esetleg hivatásos gyilkosok, a politikával keveset törődő kalandorok, vagy akár idegbetegek. Csak a hideg fanatizmus vagy a gyilkolási hajlam tud így szemrebbenés nélkül ölni, ahogy ők teszik.

BANKÁROK GYILKOSAI

A mai Nyugat „baloldali" terrorizmusának klasszikus képét mutatja, szinte tankönyvbe való példáját nyújtja az NSZK. A Baader–Meinhof-csoport sokáig emlékezetes fogalom marad a köztudatban. Az európai sajtó „Baader–Meinhof-bandának" nevezte, de én nem veszem át ezt a szóhasználatot. Elmondom véleményemet tevékenységükről, de megmaradok a „csoport" kifejezésnél. Sok torz, magából kivetkőzött, fanatikus, sőt gyanús figura került soraikba, de az alapítók valami jót, az adott társadalomnál különbet akartak. Igaz, ha valakire, hát rájuk illik a mondás, hogy a pokolba vezető út jó szándékkal van kikövezve.

Érdemes itt is kissé bővebben foglalkozni az eredettel, vagyis a hatvanas-hetvenes évek fordulójával, mert így lesz világosabb az út, amelyet a nyugatnémet anarcho-terrorizmus megtett. A nyomok a hatvanas évek második feléhez, az amerikai és a nyugat-európai diákmozgalmak fellángolásához vezetnek. Ekkor még a legkülönbözőbb árnyalatokat és áramlatokat képviselő, a polgári társadalommal elégedetlen fiatalok együtt meneteltek Washingtonban és Chicagóban, Nyugat-Berlinben és Frankfurtban, Párizsban, Rómában. Közöttük volt Ulrike Meinhof, akiből később terrorista lett, itt tartott lángoló beszédeket Rudi Dutschke, aki viszont soha nem vált azzá. S ezrek és tízezrek. Diák-értelmiségi baloldalként tartjuk őket számon, olyanokként, akik meg akarták változtatni a társadalmat.

Máig is tart a vita az NSZK-ban: mi volt az 1968-as diáktüntetések és a terrorizmus kialakulása között az összefüggés. A jobboldal azt állította, hogy az a hullám

szükségszerűen vezetett a földalatti csoportok kialakulásához, mert ha tízezrek megváltoztatandónak bélyegzik a szabadpiac és a polgári demokrácia rendszerét, nem csoda, ha néhány százan ugyanezt erőszakkal végre is akarják hajtani. A valóságban a diákmozgalmak, az akkori tüntetések nem vezettek szükségszerűen a terrorizmushoz.

Miért tüntettek akkor a fiatalok? Tiltakoztak a vietnami háború ellen, az Egyesült Államok imperialista beavatkozásának nevezték (ezt fejezte ki egyebek között az 1967-es nagy húsvéti menet); elítélték a nyugatnémet parlament szükségállapot-tövényeit. Az elavult felsőoktatási rendszer megújítását akarták, megvetették a fogyasztói társadalmat, apáik lapos és fantáziátlan világát, amelyben a legfőbb jót a „pléhcivilizáció" képviseli, az autó, a hűtőszekrény, amelyben a tárgyakat imádják, és nem törekszenek új, nemesebb értékek megteremtésére, új tartalmú, emberi és társadalmi kapcsolatokra.

E diákmozgalom zsákutcába torkollott, mert vezető eszméje téves volt. Ideológiájuk azt tanította, hogy a fejlett ipari országok munkásosztálya elvesztette forradalmiságát, viszonylag magas életszínvonalra jutott, s ezért beépül a tőkés társadalmi rendszerbe. Más erőket kell keresni a forradalom kezdeményezésére és megvalósítására. Ennek az elméletnek a megalkotói ezt a vezető erőt a diákságban vélték megtalálni, abban az ifjúságban, amely valóban kiábrándult a fogyasztói társadalomból, olyan igazabb, mélyebb, emberibb eszményeket keres, amelyeket a kapitalizmus nem adhat meg.

Hadd emlékeztessek egy példára. Akkoriban Hamburgban fiatal csoportok propaganda-hadjáratot indítottak a karácsonyi ajándékozás szokása ellen. Igyekeztek meggyőzni az embereket arról, hogy ezzel a vásárlási lázzal csak a tőkés, a gyáros, a kereskedő zsebét tömik meg – inkább adják a pénz egy részét a harmadik világ nélkülözőinek. Természetesen a nyüzsgés nem lett kisebb az

áruházakban, a lámpafüzérekkel kivilágított bevásárló utcákban. Senki nem hallgatott rájuk. Nem volt ez terrorizmus, de már mutatta az ultrabaloldali gondolkodásmód bizonyos jellemvonásait, hibáit: jóakarat keveredik gyermetegséggel, a valóságtól, a realitásoktól való elszakadással. Nem a cél volt tehát hamis, nem is az az ítélet, amelyet a diákmozgalom a kapitalizmusról és ezen belül a vietnami háborúról mondott, hanem az út, amelyet ajánlott. Röviden: a munkásosztály nélkül akartak forradalmat létrehozni. Az akkori ifjúsági mozgalmak szükségszerűen hamvukba holtak, de szellemi vezetőik sem korábban, sem a sikertelenség időszakában, soha nem prédikáltak terrorizmust.

A fiatalok tömegei kiábrándultak, a mozgalom elfáradt, falakba ütközött. A rendőrség helyenként brutálisan támadt a tüntetőkre, 1967. június 2-án fegyverüket használták, és agyonlőttek egy diákot, Benno Ohnesorgot. Kiábrándultak a mozgalmukból, mert a vietnami háború nem háborította fel úgy a világot, hogy elsöpörjék az imperializmust, a fogyasztói társadalom sem omlott össze. A nagy többség ismét könyvet és ceruzát vett a kezébe, egy elenyésző kisebbség azonban fegyvert.

Különben is, a fiatalság múlékony, a diákévek elröpülnek. Az akkoriak közül azok, akik nem ábrándultak ki végleg a politikából, valamelyik legális pártban kerestek tevékenységi lehetőséget, a szociáldemokraták vagy a kommunisták között. Néhány röpke év múlva azonban már sokkal kevesebb politizáló fiatallal lehetett találkozni a nyugatnémet egyetemeken: tanulnak, és arra készülnek, hogy jó állást kapjanak majd, vagy egyáltalán legyen módjuk az elhelyezkedésre. Ne kísérje őket végig a „priusz" a kartotékon, mert ez azzal fenyeget, hogy akár egy békemozgalmi felvonuláson való részvétel miatt is megtagadják tőlük az állami állást. (Ma már csak a kereszténydemokraták vezette tartományokban van ez így.)

Az említett elenyésző kisebbség azonban sokkal türel-

metlenebb volt. A diáktüntetők között már ott meneteltek néhányan azok közül, akikből később terrorista lett. Kezdetben együtt a többi tízezrekkel, feltehetően abban a hiszemben, hogy a mozgalom sikerre vezet. Maga Ulrike Meinhof ekkor még a szociáldemokrata párt tagja volt. Erőszakot először csak „a tárgyak" ellen alkalmaztak. Említettem a karácsonyi ajándékozásról való lebeszélésre tett kísérletet. Az anarchoterroristák már nem elégedtek meg a propagandával, hanem – és ebben kissé kezdtek hasonlítani a múlt századi anarchistákhoz – áttértek a tettekre. Klasszikusan kifejezve: „a tettek propagandájára".

A jómódú családból származó, kissé bizonytalan hivatású huszonöt éves Andreas Baader és a huszonnyolc esztendős, misszionárius lelkületű Gudrun Ensslin, egy evangélikus lelkészcsalád germanisztikát tanuló sarja, 1968. április 3-án felgyújtott két áruházat. Éppen két esztendő múlva rendőri rutinellenőrzés közben elfogták Baadert, de társai ügyes trükkel hamarosan megszöktették. A szöktetők között volt a tehetséges újságírónő, Ulrike Meinhof.

Ekkor már lőfegyvert is használtak, bár senki sem halt meg. Három sebesülés történt. Nyugatnémet hivatalos források szerint az említettek „a Közel-Keletre szöktek, egy gerilla-kiképzőtáborba, a jordániai főváros, Amman közelébe". Menet közben csatlakozott hozzájuk Horst Mahler nyugat-berlini ügyvéd. Íme, az első kemény mag. Szorosan ide tartozott még Jan-Carl Raspe, Holger Meins, Manfred Grashof és Klaus Jünschke. Őket nevezik a nyugatnémet anarchoterrorizmus történetírói Baader–Meinhof-csoportnak. Óvék a kezdet dicsősége, ők lettek (Alfred Cattani svájci szerzőt idézve) 1970 és 1972 között a Német Szövetségi Köztársaság lidércnyomásává.

Eljött 1972 májusa, a sokkoló hónap: 11-én bomba robbant a Nyugat-Németországban állomásozó V. amerikai hadtest frankfurti főhadiszállásán és a közeli tiszti

kaszinóban. Egy vezérőrnagy meghalt, négyen megsebesültek. Másnap az augsburgi rendőrfőnökségen, valamint Münchenben, a tartományi bűnügyi hivatalban a robbantás megismétlődött. Merényletet követtek el egy bíró ellen, aki a Baader–Meinhof-csoport ügyével foglalkozott; a felesége sérült meg. Hamburg következett: 19-én a Springer-házban, a jobboldali sajtókirály üzleti központjában robbantak bombák. Végül 24-én az amerikai csapatok heidelbergi főhadiszállásán két, autóba helyezett pokolgép lépett működésbe, három halott és több sebesült maradt a helyszínen.

Ekkor a DPA-nak, a nyugatnémet távirati irodának a müncheni kirendeltsége levelet kapott, ebben egy bizonyos Vörös Hadsereg Frakció „vállalta magára a felelősséget" a merényletért. Nem először jelentkeztek, csak most messzebbre jutott el a hírük. Ugyanennek az évnek az elején a rendőrséggel való néhány fegyveres összecsapás után már egyszer küldtek hasonló levelet a hírügynökségnek, ebben bejelentették, hogy fegyveres csoportot szerveznek „a fennálló tulajdonviszonyok megdöntésére". Küzdeni fognak a „nép szüntelen kizsákmányolása ellen".

A mostani, a májusi levél más vonatkozással egészítette ki a célt: „Nyugat-Németország és Nyugat-Berlin ne szolgáljon háttérül a vietnami irtóhadjárat stratégái számára". Íme a két fő szempont, amely az ultrabaloldalt vezette: otthon a kapitalizmus megdöntése, a harmadik világ elnyomottainak élére állva pedig az imperializmus felszámolása. Vajon az alapítók, akik fogalmazták a mondatokat, hittek-e abban, hogy ez sikerül? Minden bizonnyal.

A Vörös Hadsereg Frakció (német neve után rövidítve, a RAF) propagandairataiban a következő olvasható: „Az uralkodó rétegek szolgálatukba állítják a félelmet, ezt terrorral érik el, hogy engedelmességre késztessék a proletariátust. Mi szól hát az ellen, hogy az elnyomottak ha-

sonlóképp szolgálatukba állítsák a félelmet, ellenségeiket a terror eszközeivel sarokba szorítsák, s végül, önmagukat felszabadítsák." Elméletileg valamilyen hosszabb, felmorzsoló jellegű háborút indítottak volna, feltételezték, hogy a tömegek csak azért fogadják még mindig el a fennálló társadalmi rendet, mert az állami elnyomó apparátus megfélemlíti őket. Ha viszont a RAF-nak sikerül magát az elnyomó apparátust megfélemlítenie, a nép örömmel üdvözli majd a felszabadulását, és nyitottá válik a társadalmi forradalom számára.

Ha a nyugatnémet anarchoterroristák dokumentumait, felhívásait, elméleti írásait olvassuk, a jelenség mélyén ott találjuk a fegyveres erőszak kizárólagosságát valló politika klasszikus hordozóját: a riadt kispolgárt és a vele azonosuló értelmiségit. Érzik a kapitalizmus nyomását, de nem látnak ésszerű megoldást. Két alapokmánya van a Vörös Hadsereg Frakciónak: „Fölépíteni a Vörös Hadsereget" és „A népet szolgálni". Hivatkoznak ugyan a Kommunista Kiáltványra, amelyben az áll, hogy minden kérdés lényege a termelőeszközök tulajdonformája, de maguk nem sok figyelmet szentelnek a továbbiakban ennek a problémának, nagyon hamar eljutnak addig a tételig, hogy a fejlett államokban a monopoltőke összefonódott az állammal, ekképpen alakult ki az imperializmus uralma, tehát az államot és képviselőit kell támadni. A Német Kommunista Párt (az anarchoterroristák éles elvi bírálója) ugyancsak azt vallja, hogy a tőkés világban állammonopolista kapitalista rendszer uralkodik, de ezt a mai NSZK-ban a monopóliumok hatalmának fokozatos visszaszorításával, a demokratikus jogok megvédésével és szélesítésével, a munkásosztály és a nép többségének támogatásával kell megváltoztatni az alkotmány platformján. Hadd idézzem a Német Kommunista Párt álláspontját e kérdésben: „A marxizmus kapitalizmuskritikája nem az egyéni felháborodást, tiltakozást és az anarchista kalandorságot kívánja kiváltani; tudományosan megalapo-

zott, és a Szövetségi Köztársaság mai körülményei között azt vallja, hogy a munkásosztály és más demokratikus erők harca egy monopóliumellenes demokráciáért a legalkalmasabb út a szocializmus felé."

A RAF „opportunistának", megalkuvónak nevezi a Német Kommunista Pártot. Az anarchoterroristáknak nincs türelmük a tömegekkel együtt a fokozatos küzdelemhez, a munkavállalók gazdasági követeléseinek támogatásával évekig vagy talán évtizedekig tartó és a nép többségének egyetértését megszerezni kívánó folyamatos politikai munkához. Egy írásban, amely az „Ulrike levele a hamburgi bebörtönzöttekhez" címet viseli, ez olvasható: „Az osztálypolitika nem más, mint harc a tőke politikája és nem a gazdaság ellen. . . . A proletariátus osztályálláspontja a háború."

Horst Mahler, a csoport másik alapító tagja akkoriban lenézően nyilatkozott a kommunista párt eszméiről, „a nekünk szállított forradalmi elmélet gondolkodási módszereiről", s kijelentette, nem forradalmi elméletre, hanem fegyveres harcra van szükség, „valamennyi forradalmi erő fokozatos egyesítésére". Valójában maroknyi ember vakhitévé lett ez a szemlélet. Bakunyin, a múlt század nagy anarchista forradalmára írta a következőket, szavait ma is érdemes idézni: „Egy forradalmár megvet minden doktrinérséget, lemond a ma tudományáról, átengedi azt a jövendő korosztályoknak. Csak egy tudományt ismer, a rombolását."

Vajon tényleg az volt Ulrike Meinhofnak a hite, hogy a mai Német Szövetségi Köztársaságban a tömegek csak az ő robbantgatásaikra várnak, és akkor fellázadnak? Minden bizonnyal igen, a fanatizmus mindig szűk látókörű, gyakran vak. Ez az elképzelés azonban fényévekre volt a valóságtól. Legjobb esetben álforradalmi álomvilágban élő emberek ők, akiknek java része – amikor szembetalálkozott a valósággal, s rádöbbent törekvéseik teljes hiába-

A testőrök rávetik magukat John Hinckleyre, Ronald Reagan elnök merénylőjére

Három évvel korábbi felvétel Hinckleyről egy újfasiszta gyűlésen. Van-e összefüggés?

II. János Pál pápa néhány másodperccel a revolverlövés után

A kéztartás is a múltra emlékeztet

A főnök még nem túl katonás, de a zászlóhordozók már igen. Friedhelm Busse, a „népi-szocialista", az újnáci pártalapító

Terrorista gyilkosságért Mehmet Ali Agça már 1979-ben egy török bíróság elé került (baloldalt)

Olasz újfasiszták nyolcvanegy embert gyilkoltak meg itt: a bolognai pályaudvar a robbantás után

Házkutatást tart az olasz különleges nyomozó osztag

Máig is felkavaró kép: Aldo Moro holttestét a kocsi csomagtartójában

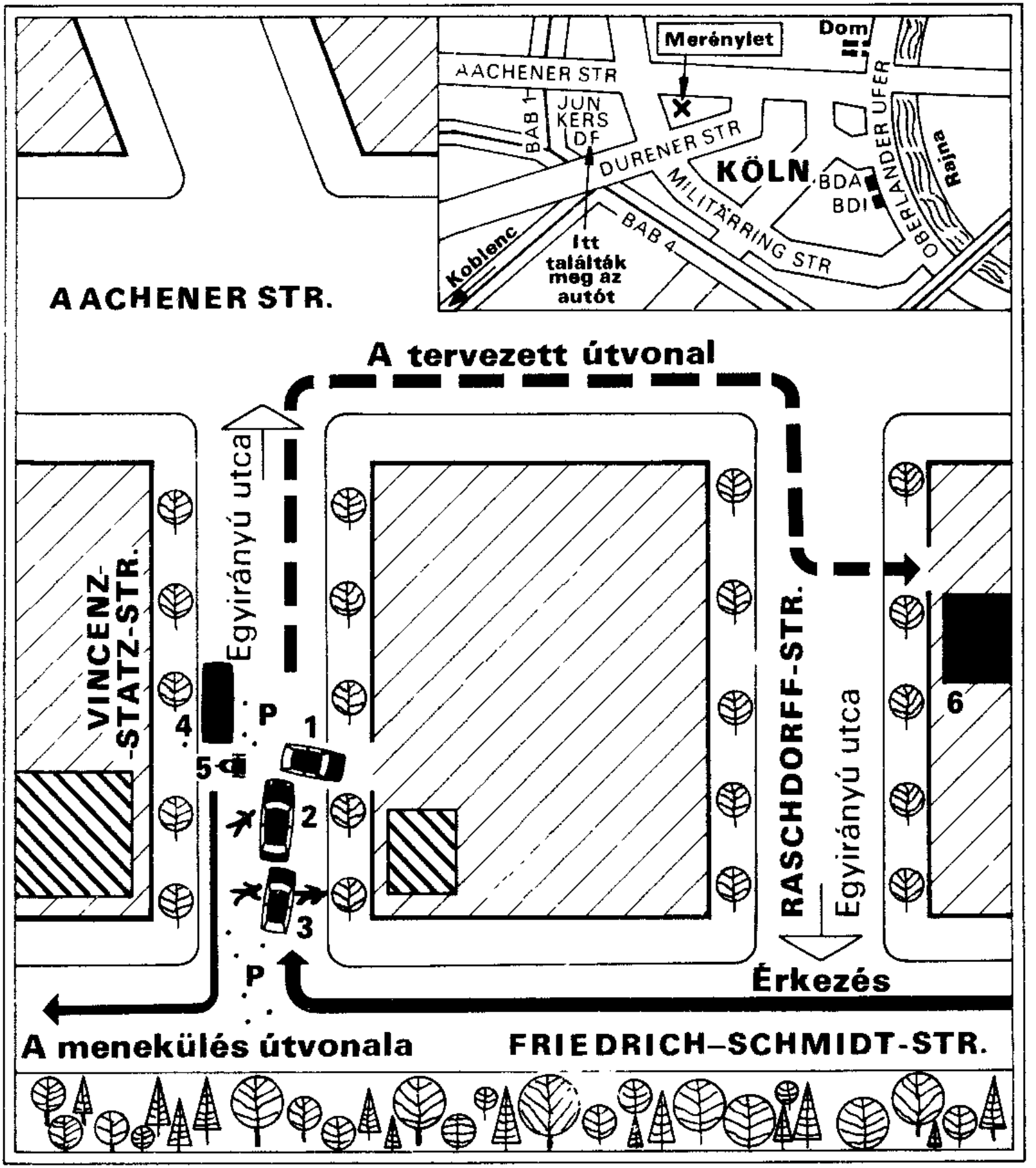

Érdekes összehasonlító rajz, Schleyer és Moro elrablása szinte azonos módon zajlott le

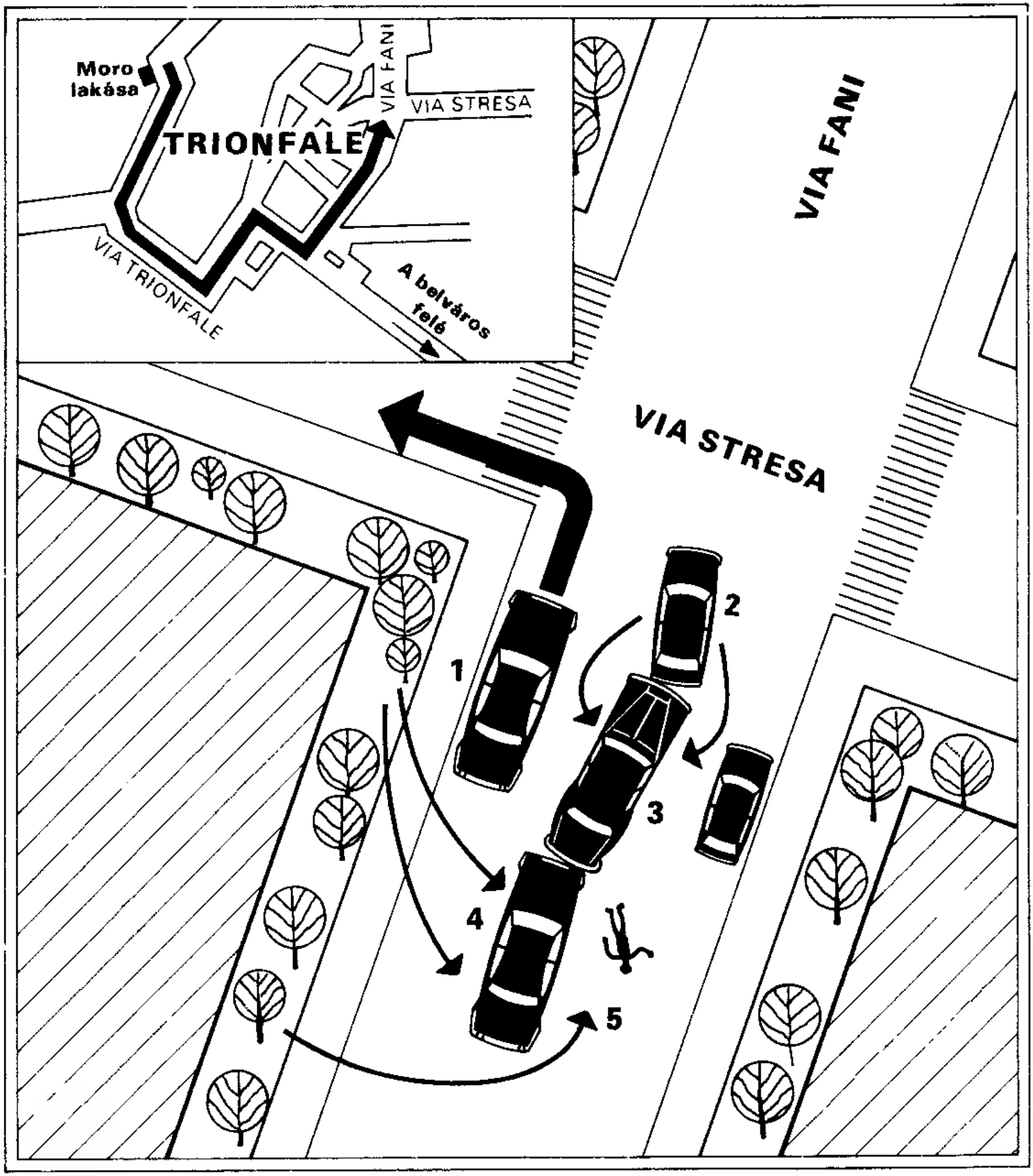
Moro lakása
TRIONFÂLE
VIA FANI
VIA STRESA
VIA TRIONFALE
A belváros felé
VIA FANI
VIA STRESA
1
2
3
4
5

A Vörös Brigádok szervezetének alapítója, Renato Curcio

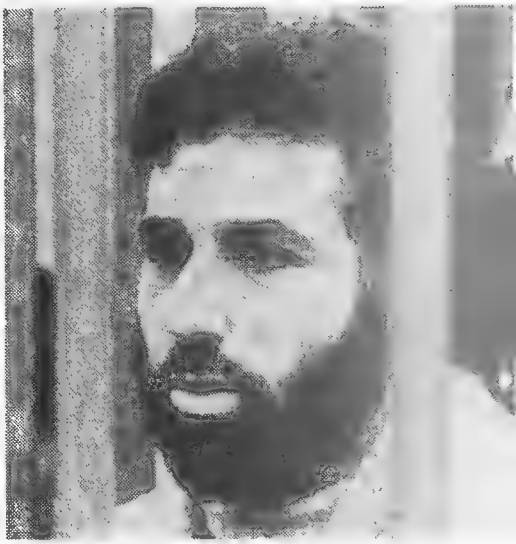

Különleges rácsok mögött a Moro-per vádlottai.

. és egészen közelről: Prospero Gallinari, Antonio Savasta, Mario Moretti és Patrizio Peci

Egy bűnbánó terrorista vallomást tesz – Antonio Savasta

Ulrike Meinhof, a nyugatnémet „baloldali" terrorizmus hajdani ideológusa

Nem terroristák – ők a Dozier amerikai tábornokot kiszabaditó olasz rendőrcsoport tagjai

Megvető mosoly: Dozier két elrablóját a tárgyalásra kísérik

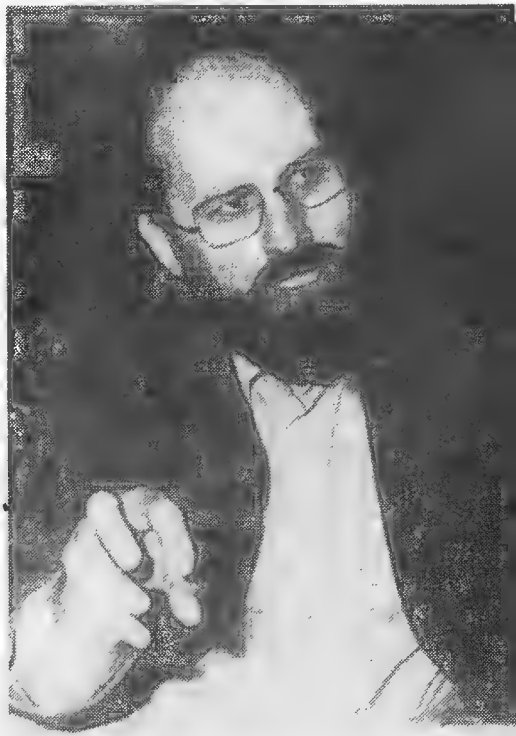

Horst Mahlert, a Vörös Hadsereg Frakció egyik vezetőjét 14 évre ítélték. A börtönben belátta tévedését

A bécsi zsinagóga elleni merénylet egyik áldozata

Az egyik sebesült merénylő

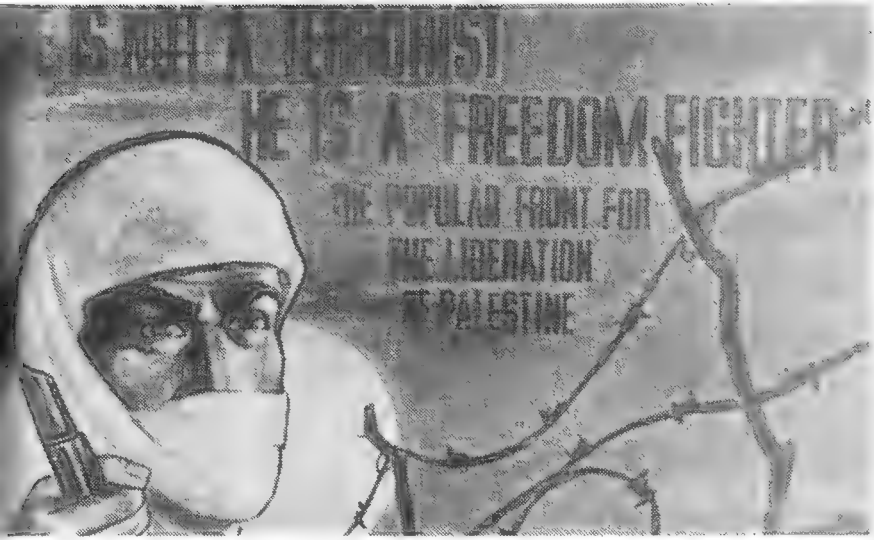

Palesztin plakát: „Nem terrorista, szabadságharcos"

Bruno Kreisky osztrák kancellár és Jasszer Arafat, a Palesztinai Felszabadítási Szervezet elnöke tárgyal

Sajtóértekezletet tart az ETA, a spanyolországi baszk szervezet

Ismét jelentkezett az ETA: robbanás a madridi telefonközpontban

Tejero alezredes, a spanyol parlamentet elfoglaló csendőrosztag parancsnoka

Salvador – az állami szintre emelt terror áldozatai

Izrael terrorhadjárata Libanonban, 1982. június

valóságára – öngyilkos lett, vagy otthagyta a terrorizmust.

Miért az NSZK-ban és éppen ekkor alakult ki az anarchoterrorizmus? Nem vállalkozom az okok teljes feltárására, néhány tényre kívánok csak rámutatni. Kétségtelen, hogy a hatvanas évek diákmozgalmai megmozdították az addig nyugalomban levő társadalmi erőket, a változtatás igényével lépett színre egy új nemzedék. Egyébként nemcsak a diákok vonultak akkor az utcára, más politikai erők is kezdtek határozottabban beleszólni az ország politikai életébe: a szakszervezetek, a szociáldemokraták; legálissá vált a Német Kommunista Párt. Ez volt az a korszak, amelyben a konzervatív kormány távozásra kényszerült, s a reformokra hajlandó szociálliberális koalíció került hatalomra Bonnban.

A tömegmozgalmak és az új politikai erők előtérbe kerülése nem véletlen. De mi szóljunk most ezen belül szűkebb témánkról, az anarchoterrorizmusról. E csoportokban túlnyomó többségben volt (és maradt) az értelmiség, s ez a jelenség ennek a rétegnek a válságára utalt. Véleményük a polgári társadalomról ugyanaz, mint általában a lázongó diákoknak, csak a következtetéseik radikálisabbak. Nő a diplomások száma, viszont a diploma ugyanannyiba kerül, mint azelőtt. A 60-as évek végétől kezd mind bizonytalanabbá válni az NSZK-ban (és általában Nyugaton) az értelmiség jövője. Másrészt sokan úgy érezték, kezdik elveszíteni kivételes helyüket, a bürokratizálódó társadalom csökkenti szerepüket, jelentőségüket, tekintélyüket, a független életvitel lehetőségét. Megnőtt a főiskolai hallgatók száma: 1966-ban valamivel több mint kétszázezren tanultak a nyugatnémet egyetemeken, míg 1976–1977-ben már csaknem kilencszázezren. Valóban megszűnt az az állapot, amikor a diploma biztosítékot adott a társadalmi ranghoz és a magas jövedelemhez. Így, míg a múlt század anarchistái főképpen a feltörekvő kapi-

talizmustól fenyegetett kispolgárokból, kézművesekből, kisparasztokból rekrutálódtak, most az értelmiségből kerül ki a többség, különösen a fiatalok közül. De e bizonytalanság és kilátástalanságérzet az anarchoterroristáknál eltorzul. Mivel mind az egyetemen, mind a politikai és a társadalmi életben nem a tőkésekkel, hanem az államapparátussal kerülnek közvetlenül szembe, az a hamis tudat alakul ki bennük, hogy a fő ellenség a „zsaruállam".

A lázongó értelmiség mellett az anarchoterrorizmus táptalajául szolgálnak a társadalom peremén élő rétegek. Az NSZK-ban a hetvenes évek végén nyolcszázezer hajléktalan, háromszázezer csavargó élt, mintegy négymillió testi és szellemi fogyatékos, csaknem kétmillió alkoholista, kábítószeres vagy más szenvedély rabja. Elkeseredettség, tompa beletörődés, távlattalanság e rétegek sajátja. Hogyne csapódnának hát közülük néhány tucatnyian, néhány százan a robbantgató, gyilkoló csoportok tagjaihoz.

Összefoglalva tehát tegyük fel ismét a kérdést: honnan rekrutálódnak ilyen ijesztő mértékben és immár több mint egy évtizede megállíthatatlannak látszó folyamatossággal a terroristák? Ernst Henri szavaival élve: korunkban a fiatalság igen robbanékony szociális anyaggá lett. Egyrészt az a középosztályból származó egyetemista tömeg szolgáltatja a káderekt, amely erkölcsileg és szakmailag csalódott a társadalomban, másrészt sok munkásfiatal is tanácstalanul áll az élet küszöbén: iskolái elvégzése után nem tud elhelyezkedni, mi több, úgy látja, reménye sincs belátható időn belül munkára, tisztes családalapításra. Egy részük lumpen vagy bűnöző lesz. Íme két csoport, amelyből a terroristák kikerülnek; a „baloldaliak" is, a szélsőjobboldaliak is. (Ez utóbbiakkal kapcsolatban azonban jegyezzük meg, hogy az újfasiszták soraít hagyományosan bizonyos kispolgári rétegek is gyarapítják.)

De az, hogy a valóban beteg társadalmat a „baloldа-

liak" katasztrofálisan rossz módon támadják, nem lázadásra készteti a tömegeket, hanem éppen az ellenkező irányba taszítja, a polgári kormányoknak pedig ürügyet ad arra, hogy szaporítsák a rendőri eszközöket, és olyan törvényeket fogadtassanak el, amelyek szűkítik az állampolgári jogokat. A nyugati újságolvasó nem túlságosan tájékozott a munkásmozgalom ügyeiben. A Vörös Hadsereg Frakció elnevezés megtévesztheti, valamilyen kommunista vagy ehhez hasonló jelenségnek tartja a csoportot. Pedig az anarchizmust, az egyéni terrort a nemzetközi munkásmozgalom Marx óta következetesen elítéli.

A terroristák tevékenységét minden kommunistaellenes áramlat kihasználja. Mindenekelőtt úgy tesznek, mintha nem lenne lényeges különbség „baloldal" és baloldal között. E kettőt igyekeznek egy kalap alá venni és nagy propagandaapparátussal baloldalellenes hangulatot kelteni. Erősítik a lakosság félelmét belföldön a kommunizmustól vagy más haladó irányzatoktól, nemzetközileg a Szovjetuniótól és szövetségeseitől. Az átlagos nyugatnémet polgár tudatában végül is összekeveredhet a Szovjetunió Baaderékkel, a marxista–leninista Német Kommunista Párt a terroristákkal.

Még a szociáldemokratákkal szemben is kijátssza a jobboldal ezt a kártyát. Gondolatmenete a következő, s ezt a terrorizmus fellobbanásai idején sokféleképpen terjeszti: „Lám, itt a következménye annak, hogy még a szociáldemokrata balszárnyon is vannak, akik bírálják a magántulajdonon, a szabad versenyen alapuló társadalmi rendszert, rokonszenveznek a »felforgatókkal«: a szociáldemokraták között is ott vannak a felelősök, akik a fiatalság körében a társadalombírálat szellemét terjesztik, elégedetlenséget szítanak, helyeslik a marxista eszméket. Ide vezet mindez!"

Már az első, de főleg a második terrorhullám idején nagy nyomást gyakoroltak a kereszténydemokraták a

szociálliberális kormányra, hogy terjesszen a parlament elé olyan törvényjavaslatokat, amelyek korlátozzák a polgárjogokat, nagyobb hatáskört biztosítanak a rendőrségnek, általában több eszközt adnak a hatalom kezébe a terrorizmus megfékezésére. A szociáldemokraták jó része és a szabaddemokraták liberális értelmiségi szárnya egy ideig ellenállt. Nem azért tették, mintha kímélni akarták volna a terrorizmust. Tudták azonban, hogy a rendőri intézkedések, a hatóságok beavatkozási jogát bővítő, a polgárjogokat szűkítő törvényeket nemcsak a terroristák ellen lehet később használni, egy jobboldali vezetés alatt álló kormány a szakszervezetekkel, a tüntetőkkel, a bíráló értelmiséggel szemben is bevetheti. De az anarchoterroristáknak végül mégiscsak sikerült megerősíteni az államhatalmat.

A belső biztonságot szolgáló törvények egymás után láttak napvilágot az NSZK-ban, tíz esztendő alatt ötvenkettő. Milliárdokat adtak ki a rendőrség, különösen a terrorizmus elleni harcot szolgáló apparátus erősítésére. Az Alkotmányvédő Hivatal (belső karhatalmi szerv) munkatársainak létszáma 1969 és 1976 között 1016-ról 1628-ra emelkedett, a Szövetségi Bűnügyi Hivatalé 933-ról 2424-re. Az Alkotmányvédő Hivatal milliószámra táplálta be a nyugatnémet állampolgárok adatait komputereibe, a katonai elhárítás ugyancsak. Az 1978-ban elfogadott terrorizmusellenes törvény felhatalmazta a rendőrséget, hogy bármely helyiséget felnyisson; ne csak egyes lakásokat, hanem egész épületeket is átkutathasson; az utcákon különleges ellenőrző állomásokat létesíthessen; tizenhat órára bárkit letartóztathasson személyazonosságának megállapítására; korlátozták a védőügyvédek jogait. Mindez a terroristák ellen alkalmazva még indokolt is lehet, de az új törvények nemcsak ellenük használhatók fel.

Jó egy évtizede bukkant fel az NSZK-ban az anarchoterrorizmus, azóta hullámszerűen jelentkezik. Minden jel

szerint a bűnüldözési módszerek tökéletesedése, nemzetközivé válása, a rendőrségek együttműködése ellenére (éppen mert alapvetően politikai, társadalmi jelenségről van szó) a csoportok léteznek, illegalitásban élnek. Korosztályok váltják egymást, a hullámhegyek közötti időszakot felkészülésre, erőgyűjtésre, toborzásra és kiképzésre fordítják. Aztán jön az új merényletsorozat. Így történt a Vörös Hadsereg Frakcióval is.

1972-ben a csoport tíz legfontosabb tagját elfogták, köztük a négy fővádlottat, Jan-Carl Raspét, Andreas Baadert, Gudrun Ensslint és Ulrike Meinhofot. A túlzott gyorsasággal nem vádolható nyugatnémet igazságszolgáltatás 1975-ben kezdte el perüket, öt gyilkossággal és legalább ötvennégy kísérlettel vádolva őket. Két év múlva hoztak ítéletet. Közben Ulrike Meinhof cellájában felakasztotta magát. (Minden bizonnyal az történt, hogy ez a nő hitt abban, amit hirdetett, de az elképzelés és a valóság tragikus összeütközése, különbözése láttán a halálba menekült.) Három társa ellen a legsúlyosabb ítéletet hozták, életfogytiglani börtönbüntetést kaptak. (Az NSZK-ban eltörölték a halálbüntetést.)

Közben azonban már szerveződött a második generáció, s ehhez állítólag a börtönben ülők is hozzájárultak: ügyvédjeik útján küldték az útbaigazításokat, utasításokat, tanácsokat. S kapták a híreket. Klaus Croissant stuttgarti ügyvéd újabb fiatalokból csoportot szervezett, hasonló módon járt el Siegfried Haag heidelbergi jogász. Új akciótervek, új emberek, új taktika. Az eddigieknél is kisebb csoportokra oszlottak, különféle nevek alatt bukkantak fel, tökéletesítették a szervezetet, technikai eszköztárukat.

Amíg az alapítók primitív eszközökkel, az ideológiát lobogtatva cselekedtek, utódaik módszereikben profikká lettek, s az ideológiai körítés háttérbe szorult. „Miután az ellenség túlerőben van – hangzott az új taktika egyik té-

tele –, csak mozgékonysággal, meglepetésszerű eszközökkel lehet eredményt elérni." S 1977-ben ez sikerült.

Az első csapás Siegfried Buback főállamügyész ellen irányult: 1977. április 7-én Karlsruhében két motorkerékpáros kanyarodott a piros lámpánál álló autója mellé. A főállamügyészt és két testőrét lelőtték, majd elrobogtak. Július 30-án vendégek keresték fel Frankfurtban Erich Pontót, a Dresdner Bank elnökét (a látogatók között egy baráti család leánykája), s szobájában agyonlőtték. Következett a fő tett, a klasszikus példává nőtt emberrablás, Hanns-Martin Schleyer elrablása Kölnben szeptember 5-én. Másodpercnyi pontossággal hajtották végre az autós támadást a nyílt utcán. Ismerték a nagyiparos szokásait, útvonalát, elfoglaltságát. Négy kísérőjét lelőtték, őt magát egy gépkocsiba tuszkolták, és elvitték. Senki nem látta többé élve. Ekkor közölte a világsajtó a nevezetessé vált fényképet: fent csillag, benne a géppisztoly, rajta három betű, RAF, alatta meggyötört arcú férfi, nyakában tábla, felirattal: „Harmincegy napja fogoly."

Lélegzetvisszafojtva figyelt a világ. Néhány terrorista egy egész államot, egy óriási anyagi eszközökkel és fegyveres erővel rendelkező hatalmat hívott ki, s állt vele szemben hetekig gúnyos fölénnyel: Schleyer eredetileg túsz volt, cserébe a Baader–Meinhof-csoport tagjainak szabadon engedését követelték. Az egész világ odafigyelt, a bonni kormány nehéz helyzetben volt, nagy erkölcsi mérkőzést kellett megvívnia: engedjen a zsarolásnak, vagy sem? Húzta az időt, de úgy látszott, nem akarja beadni a derekát. S ekkor olyasvalami történt, ami – mint utólag kiderült – a döntést siettette.

Negyvennapi idegfeszítő huzavona után (talán összehangolva Schleyer elrablóival) palesztinok eltérítették a Mallorcáról Frankfurtba tartó Lufthansa-gépet, és Baaderéken kívül izraeli és török foglyok szabadon bocsátását követelték. Ilyenformán az ügy nemzetközivé szélese-

dett. De az elhárítás is. Bonn merész és kockázatos vállalkozásra határozta el magát. Időközben a rendőri technika is fejlődött, megszervezték a szövetségi határőrség speciális egységét, a GSG–9 csoportot, amelyet a terrorizmus elleni harcra képeztek ki, szakmailag valóban kitűnően. Ez az osztag a szomáliai kormány engedélyével titokban Mogadishuba repült, ahol a gép tartózkodott, miközben a gépeltérítők tárgyalásokat folytattak a hatóságokkal. Kalandregénybe illő izgalmak közepette és a technika csodáinak villámgyors bevetésével a GSG–9 ártalmatlanná tette őket, hármat lelőtt közülük, kiszabadította az utasokat. Kiderült tehát, hogy le lehet győzni a géprablókat. S nemcsak ilyen kockázatos módon.

Azóta nemzetközi megállapodás alapján szigorú intézkedéseket vezettek be a repülőtereken, megmotozzák, átvizsgálják az utasokat. De, úgy vélem, nemcsak ezért csökkent a gépeltérítések száma, valószínűleg azért is, mert a gépeltérítők, legalábbis azok, akik politikai okokból ily módon akarták valamilyen ügyre felhívni a világ figyelmét, rádöbbentek a valóságra: ezzel a módszerrel csak ellenszenvet keltenek.

Hanns-Martin Schleyer sorsa most már drámai gyorsasággal teljesedett be. Néhány nap múlva megtalálták holttestét Mühlhausenben, egy autó csomagtartójában. Nemcsak ő halt meg. Két nappal korábban öngyilkos lett cellájában a Vörös Hadsereg Frakció három alapítója: Andreas Baader, Gudrun Ensslin és Jan-Carl Raspe. A két férfi agyonlőtte, az asszony felakasztotta magát. Nemcsak minden eseményről pontosan értesültek cellájukban (rádiót találtak náluk a haláleset utáni kutatásnál), állítólag ügyvédeik csempésztek be hozzájuk fegyvert. Vagy annak a gyanúnak lenne némi alapja, hogy ismeretlen, titokzatos személyek „elintézték" őket? Erre semmilyen bizonyíték nem került elő. Valószínűbb és logikusabb az öngyilkossági változat.

Térjünk vissza a második generáció, a második hullám

áldozataihoz. A főállamügyész hosszabb ideje foglalkozott a terroristák ügyeivel. Meggyilkolása bosszú volt az elítéltekért, valamint az elméletből már ismert megfélemlítési kísérlet: megriasztani az államhatalmat és annak képviselőit, „az állami terror" végrahajtóit. A bankár: burzsoá. Igaz, feltételezhetően egy másik burzsoá leánya lőtte le, de ez nem változtat azon, hogy egy „proletárhadseregnek" irtani és megfélemlíteni kell a tőkét. S végül a nyugatnémet gyáriparosok szövetségének elnöke, igazán alkalmas nemcsak tűsznak, hanem áldozatnak is, a „forradalomért" és a „tömegek öntudatra ébresztéséért" folyó harcban.

Látom magam előtt a Schleyer temetése utáni istentiszteletről készült fotót. Az első sorban ott ül egymás mellett a szociáldemokrata kancellár, a szabaddemokrata külügyminiszter, mindketten kormánypárti vezetők, mellettük az ellenzéki kereszténydemokrata pártvezető és a tőle még jobbra álló keresztényszociális bajor politikus. Nehezen lehetett volna őket egyébként ilyen egyetértésben és azonos mondanivalóval egymás közelébe hozni. Az igazság az, hogy nemcsak ez a négy politikus ült itt azonos véleményt kifejezve a terrorizmussal szemben. Bátran mondhatjuk, csaknem a teljes közvélemény, vagyis a terroristáknak (a „proletárhadseregnek", a Vörös Hadsereg Frakciónak) sikerült egy gazdag nagypolgár iránti együttérzést, e különös és a proletariátus szempontjából semmiképpen nem hasznos egységet létrehoznia. Ezt a kíméletlen gyilkosságot a közvélemény nem fogadta el, együttérzett a családdal.

Nézzük meg közelebbről az áldozat személyét, Hanns-Martin Schleyert. Mint a gyáriparosok egyesületének elnöke, a szakszervezetek tárgyalópartnere volt az évenként megismétlődő bérvitákban. Keményen igyekezett minél többet lealkudni a követelésekből, tehát elérni, hogy a munkások és az alkalmazottak jövedelmének emelkedése minél kisebb legyen. Schleyer tehát a dolgo-

zók szívébe nem nagyon lopta be magát. Legalábbis amíg el nem rabolták.

Tekintsünk régebbre. Ifjú korában lelkes náci volt, hitlerista diákvezér, aki valahol a keleti területeken terelgette egyetemista társait a Führer zászlaja alatt. Rég volt, el lehet felejteni. Legalábbis nem tettek ezért már neki szemrehányást, még kevésbé kívánta bárki, hogy meghaljon. De azért nem érdemelte ki, hogy egy egész ország ejtsen érte könnyeket. A terroristáknak ezt is sikerült elérniük.

A Schleyer-ügy esztendőkkel ezelőtt történt. Közben jó néhány nyugatnémet terroristát leplezett le és fogott el a rendőrség az NSZK-ban, Franciaországban, Jugoszláviában, Hollandiában, Angliában, Bulgáriában, s egy ideig úgy látszott, mintha elvérzett volna a hálózat. De azután – 1981 őszén – újra jelentkeztek. A harmadik generáció? Vagy az előző, újakkal felfrissítve? Mint kiderült, a legújabb hullám előkészítésében a második és a harmadik nemzedékhez tartozók egyaránt részt vettek.

Egy 1981-es statisztika szerint tízen-tizenketten működnek a rendőrileg nyilvántartott régiek közül, de nem tudni, mennyi lehet az újak száma. Becslés szerint húszan alkotják a mai kemény magot, tehát azt a csoportot, amely közvetlenül előkészíti s végre is hajtja az akciókat. Százötven-kétszáz rokonszenvező veszi körül őket. Ezek a számok egyébként nagyjából megfelelnek azoknak az adatoknak, amelyeket a Szövetségi Bűnügyi Hivatal régebben, a hullámhegy idején tett közzé. Létszámuk és tevékenységük folyamatos, ha egy évtizedet tekintünk át. Kilenc esztendővel ezelőtt követték el az NSZK-ban állomásozó amerikai katonai egységek ellen (ugyancsak a heidelbergi főhadiszálláson) az első merényletet. S 1981-ben megismételték, csak éppen technikailag magasabb szinten.

Senkinek nem tűnt fel az a négy kempingező – három fiú és egy lány –, akik 1981 szeptemberében a heidelbergi Karmelita-erdőben vertek sátrat. Kinek szúrt volna sze-

met, hogy innen jó rálátás nyílik a Neckar folyóra és az országútra? Egy szép napon, szeptember 15-én CB-telefonon jelzést kaptak a szemben levő zsilipházból, mire félretették a joghurtot, a felvágottat, páncéltörő kézifegyvert és géppisztolyt fogtak, s tűz alá vették az úton arra haladó páncélozott Mercedest, amelyben Frederick James Kroesen tábornok, az NSZK-ban állomásozó kétszázezer amerikai katona parancsnoka ült, feleségével és két kísérőjével.

Szerencséjük volt az utasoknak. A lövedék, amely huszonöt centiméter vastag páncélt is képes volt áttörni, néhány centiméterrel mellé talált, csak a karosszériát rongálta meg. A levél, amelyben a „RAF Gudrun Ensslin kommandója" jelentkezett, és vállalta a felelősséget, egyebek között, ezt a kissé zavaros mondatot tartalmazta: „A létfeltételekért vívott minden harcot minden területen az antiimperialista frontra kell vinni!" Minden kétséget és véletlent kizárandó, a célpont kiválasztásáról így ír: „Ma... támadást intéztünk az amerikai hadsereg közép-európai részlegének főparancsnoka, Kroesen tábornok ellen."

Ebben az esztendőben, tehát 1981-ben ötven merényletet követtek el vagy kíséreltek meg amerikai támaszpontok, illetve személyek ellen. Kevesebbet a nyugatnémet földön állomásozó angol egységek, épületek, tízet a Bundeswehr ellen. A Szövetségi Bűnügyi Hivatal már korábban értesült arról, hogy ilyen merényletsorozat készül, mégsem tudta megakadályozni. Egy vidéki lap 1981 nyarán szó szerint ezt közölte: a terroristák merényletet készülnek elkövetni egy magas rangú amerikai tiszt ellen Heidelbergben a lakása és a főhadiszállás közötti úton. (Ezért fogadta el a nyugatnémet hatóságok kérésére Kroesen egy héttel a merénylet előtt a páncélozott Mercedest.) A rendőrség különleges osztagai szünet nélkül dolgoztak: lebukott csoporttagok „köptek", véletlenül halálos autóbalesetet szenvedett terroristák kocsijában

listákat, terveket, eszközöket találtak, illegális lakásokat lepleztek le, ahol ismét csak iratok és az előző merényletekre utaló fegyverek, robbantóeszközök kerültek a nyomozók kezébe. De a nagyobb bajt nem a nagy rendőri apparátus, hanem a véletlen akadályozta meg. (Vagy szándékosan vétették volna el a kocsit, csak figyelmeztetésnek szánva a lövést?) Mint ahogy 1979-ben a belgiumi Mons-ban Alexander Haig akkori NATO-főparancsnok, később amerikai külügyminiszter, csak másodpercekkel kerülte el a halált.

Két feltűnő vonása van a harmadik terrorista hullámnak az NSZK-ban, s ezek már csak azért is figyelemre méltóak, mert Nyugat-Európa legerősebb, legfontosabb országáról van szó. Kiderült, hogy a „baloldali" csoportok eszmevilága nem változott (Ulrike Meinhof 1974-ben: „Meg kell semmisíteni az imperializmust katonailag, nemzetközi méretekben. . ."), kitartásuk sem csökkent. Újdonság azonban technikai tökéletesedésük: céltudatosságuk, türelmük, tervszerűségük. Hónapokig készülnek egy-egy akcióra s mint láttuk, még akkor is végrehajtják a tervet, ha arról előzőleg a rendőrség tudomást szerzett. Előrehaladtak a haditechnikában, elsajátították a modern páncéltörő fegyverek kezelését is. Rendszeresen ellátják magukat nagy összegekkel, s a forrást a rendőrség hellyel-közzel fel is fedezi. Két csoporttag halálos autóbalesetet szenvedett, a kocsijukban talált papírok titkos lakáshoz vezettek, ahol sok pénz feküdt, mégpedig abból az összegből, amelyet Michael Palmers bécsi harisnyakirály leányáért kaptak elrablói 1977-ben: ez 4,5 millió márka volt.

Fontosabbak ennél az ügy politikai vonatkozásai. Helyezzük az 1981-es merényletsorozatot a nyugatnémet, pontosabban az európai politikai képbe, így lesz valóban jelentős az 1981-es új hullám amerikaellenes jellege. Ebben az esztendőben az NSZK-t elöntötte a rakétatelepítések, az amerikai Pershingek és a robotrepülőgép-kilövő-

állomások felállítása elleni tiltakozó hullám. Az ország történetének addigi legnagyobb szabású béketüntetései zajlottak le. Sőt élesedtek a szociáldemokrata politikusok és az amerikai vezetők közötti viták, a nézetéltérések a fegyverzet korlátozását, a kelet–nyugati fegyverkezési versenyt, általában a Nyugat és a szocialista államok kapcsolatait illetően.

Szociáldemokrata és más liberális politikusok bírálták a Reagan-kormányzat éles szovjetellenességét, féltették a hetvenes években kialakult politikai enyhülés alapvető vívmányait, eredményeit, szorgalmazták a szovjet–amerikai tárgyalások folytatását – miközben Washington élesen szovjetellenes irányba fordult. Ebben a helyzetben mind saját parlamenti jobboldala, mind az Egyesült Államok azt állította a nyugatnémet kormányról – főleg egyes, a békemozgalmakkal többé-kevésbé rokonszenvező szociáldemokrata vezetőkről –, hogy lazítják az NSZK és az amerikaiak közötti kapcsolatokat. A békemozgalom szervezőit pedig egyenesen amerikaellenességgel, kimondva-kimondatlanul „a Szovjetunió politikájának kiszolgálásával" vádolták. A Washingtontól Münchenig hangoztatott vádakra szinte rímelt a heidelbergi lövés.

A heidelbergihez hasonló merényletek lejáratják azokat, akik tiltakoznak a rakétafegyverkezés ellen. A jobboldal az ilyen merényletek láttán a régi recept szerint fogalmaz: „Ide vezet, ha bátorítjátok az Egyesült Államok bírálatát!" Azok, akik 1981-ben az amerikai rakétatervek ellen tiltakoztak, nem vállalnak közösséget sem a heidelbergi merénylettel, sem általában a terrorizmussal, de a merénylők úgy tüntetik fel önmagukat, mintha egy frontban lennének a fegyverkezés ellen tüntető százezrekkel vagy a velük rokonszenvező milliókkal. A rakétafegyverkezés híveinek viszont jól jön az ilyen heidelbergi ügy. Az 1981-es merényletsorozat mindenképpen arra vall, hogy a Vörös Hadsereg Frakció figyeli a politikai fejleménye-

ket, gondolkodik az időszerű lehetőségeken, igyekszik beilleszkedni az új politikai áramlatokba.

Tekintsünk most végig a nyugatnémet anarchoterrorizmus panorámáján. A hatvan-hetven kisebb jelentőségű merényletet az amerikai, az angol és a nyugatnémet katonai támaszpontok, intézmények ellen (főleg gyújtogatásokról van szó) a rendőrség szerint a Forradalmi Sejtek nevű szervezet követte el. Kissé gúnyosan „vasárnapi terroristáknak" nevezik őket: dolgozó emberek, állásuk, hivatásuk van, tehát nem vonultak illegalitásba, szabad idejükben foglalkoznak gyújtogatással. Megfigyelték, hogy főleg olyan párt- és állami intézmények, vállalatok ellen támadnak, amelyek működése összefügg a környezetvédelemmel, ahol ilyen jellegű terveket készítenek, kiviteleznek.

A rendőrség a robbanóanyagok összetételéből, a végrehajtás módjából rendszerint meg tudja állapítani, melyik csoport munkájával áll szemben. A Forradalmi Sejtek igyekszik beépülni a polgárjogi mozgalmakba (lehet, hogy innen toborozzák az utánpótlást), összekapcsolja a terrorizmust valamilyen népszerű céllal. A frankfurti repülőtér új kifutópályája elleni tiltakozáshoz a Sejtek azt fűzte hozzá, hogy az „az amerikai imperializmus céljait lenne hivatott szolgálni". Ez a csoport tehát igyekszik közelebb kerülni a tömegekhez, mintegy átmenetet alkot a keményebb és véresebb munkát végző csoport, a Vörös Hadsereg Frakció és a legális mozgalmak között. Kevesebbet hallani ma a Június 2-a Mozgalomról, amely a hetvenes évek közepén ért csúcspontjára, akkor rabolta el Peter Lorenz nyugat-berlini kereszténydemokrata politikust. Cserébe kiszabadított néhány bebörtönzött terroristát. Azóta beolvadtak a Vörös Hadsereg Frakcióba, amely a rangsor élén áll.

Egy heidelbergi illegális lakásban talált irat felsorolta, kiket akar a Vörös Hadsereg Frakció eltenni láb alól. A szociáldemokrata pártot az amerikai imperializmus

helytartójának nevezik, a listán olyan vezetők is szerepelnek, mint Helmut Schmidt kancellár vagy Hans Apel hadügyminiszter.

Eddig – 1982. január 31-éig – 30 halálos áldozatot követelt a nyugatnémet anarchoterrorizmus, köztük van tizenegy rendőr, négy igazságügyi hivatalnok, három diplomata; 114-en sebesültek meg robbantások, merényletek és lövöldözések alkalmával; 163 személyt ejtettek túszul. Huszonkét tettes már nincs az élők sorában. 321 jogerős ítéletet hoztak, 86-ot első fokon, 126 személy ellen emeltek vádat, és 550 ellen folyik eljárás. Börtönben ülnek százan, és 36 elítélt még nem került oda.

Ha már a hivatalos statisztikát ismertetem, hadd idézzem – ezzel teljes lesz a nyugatnémet mérleg – a szélsőjobboldalról szóló számokat. Eddig tizenkilencen estek merényleteik áldozatául, köztük két rendőr; 223-an sebesültek meg; 115 jogerős ítéletet hoztak ellenük, és 30 ügy csak az első fokon került át; további 60 újnáci ellen emeltek vádat, mintegy 100 vizsgálat folyik; kilencvennégyen ülnek börtönben, és 14 jogerősen elítélt még nincs a hatóságok kezében.

A statisztika azt mutatja, hogy az anarchoterroristák erőteljesebben jelentkeztek eddig, mint az újnácik, de társadalmi veszélyességüket illetően a helyzet fordított.

A VÖRÖS BRIGÁDOK

Sokban hasonlít a nyugatnémet terrorizmusra az olasz, de kezdjük azzal, amiben – ha árnyalatokban is – különböznek egymástól. Az NSZK-ban a munkásságtól szinte teljesen elszigetelten működnek, Itáliában viszont van bizonyos szűk bázisuk a nagyüzemekben. Fogalmazzunk így: kezdetben volt említésre méltó bázisuk a gyárakban, a szakszervezetekben és természetesen a diákság körében, de ez a bázis erősen megfogyatkozott, amióta az erőszak útjára tértek. Nem szabad azonban elfelejteni, hogy 1982 elején 1500 terrorista ült különböző börtönökben, és becslés szerint ugyanennyi volt még szabadlábon. Olaszországban még mindig bővebb tartalékból meríthetik az utánpótlást, mint az NSZK-ban, ahol ilyen nagy számokról nem volt és ma sem lehet szó.

Az NSZK-ban az akciók soha nem kapcsolódnak gyárakhoz, az itteni célpontok túlnyomórészt az államhatalom képviselői – az olasz terroristák viszont számos üzemi tisztviselőt támadtak, öltek meg. Gyakran „csak" lábon lövik őket, jelezve: nem az adott személy a voltaképpeni célpont, hanem a kizsákmányolás fellegvárai (a Fiat, az Alfa Romeo, a Siemens leányvállalata), amelyeket ezek az emberek képviselnek.

Volt egy időszak, amikor sorra gyújtották fel az állami kézben levő Alfa Romeo autógyár bemutatótermeit. Akkori számítások szerint az üzem húszezer dolgozója közül mintegy ezren álltak az anarchisztikus nézeteket valló szakszervezeti funkcionáriusok mellé. („Csak az erőszak dönthet a proletariátus és a burzsoázia harcában!") Nagyon is jellemző a szembenállás: az Olasz Kommunista Párt álláspontját helyeslő szakszervezetek olykor maguk

állítottak őrséget az üzembe, hogy a munkahelyeket védelmezzék – a merénylőkkel szemben.

Mindez nem jelenti azt, hogy az említett ezer munkás terrorista, de közülük kerülnek ki a szimpatizánsok, s kis részben talán az utánpótlás. Mindenesetre az Alfa Romeo gyárat az ultrabaloldal egyik támaszpontjának tekintik. Ilyenformán látszik, hogy a jelenség társadalmi alapja nem minden országban egyforma, Olaszországban és Törökországban szélesebb, mint az NSZK-ban. Főként Észak-Olaszországban, a nagyüzemi munkások között vannak olyan csoportok, amelyek némi megértést tanúsítanak a „baloldal" iránt, olykor „helytelenül cselekvő elvtársaknak" nevezik a szélsőségeseket. Ottani kifejezéssel élve: „a régi módszerek hívei", a fegyveres megoldáshoz vonzódnak.

Hasonlóan az NSZK-hoz, a diákmozgalmak Olaszországban is új politikai gondolatokat ébresztettek az ifjúságban, az oktatási rendszert és a társadalom fogyatékosságait bírálva, ők is valami újat követeltek, az utcára vonuló diákok töredéke itt is az ultrabaloldalhoz csapódott, majd terrorista csoportokba szerveződött. Másrészt azonban 1969-ben a szakszervezeti mozgalom is fellendült, fokozódott a gazdasági küzdelem – márpedig az álbaloldal éppen azt tagadja, hogy a munkásmozgalom parlamentáris keretek között is elérhet sikereket. Ha a tények ennek ellentmondanak, akkor a tényeket igyekeznek megtámadni. Ilyenformán az ultrabaloldaliak sokszor provokáltak összeütközést a munkások és a rendőrség között olyankor, amikor a szakszervezet békés tüntetést tartott szükségesnek és hasznosnak. Észak-Olaszországban a rendkívül iparosodott Milánó–Torino–Genova háromszögben – amelynek nagy munkásmozgalmi és háborús, fegyveres ellenállási hagyományai is vannak – megjelent e kettő torz formája, kínövése: jelentkeztek olyan osztagok, amelyek hamarosan „fegyveres pártnak" kezdték magukat nevezni. Egyiküket így hívták: „A Harc

Folytatódik" (LC), a másikat: „Munkás Élcsapat" (AO), „Munkáshatalom" (PO) majd megjelent a „Proletár Baloldal" (SP), és a „Munkásautonómia a kommunizmusért" (AOC), a „Munkások Politikai Kollektívája" (CPO). Az utóbbi volt a nevezetessé lett Vörös Brigádok elődje, bölcsője.

A Vörös Brigádok jelképe: a kalapács és a fegyver. Az azóta is vezető szerepet játszó csoport szokatlan helyen alakult meg 1969-ben, a tengerparti Chiavari városkában, a Stella Maris, a Tenger Csillaga nevű egyházi intézetben. Itt jelentette ki Renato Curcio és felesége, Margherita Cagol – mindketten egyetemisták, a szociológiai kar hallgatói –, hogy szakítanak a mérsékelt irányzattal. Egy esztendőre rá jelentkeztek, nem mérsékelten: felgyújtották a Siemens cég olasz leányvállalata egyik alkalmazottjának a garázsát.

Másfél esztendő múlva raboltak először embert, ugyanennek a cégnek egy magas rangú tisztviselőjét állították „a nép bírósága elé". Újabb év múlva három hasonló eset, a kiszemeltek között van szakszervezeti funkcionárius és Fiat-igazgató. De 1974-ben már Mario Sossi genovai helyettes államügyészre esik a választásuk. Kezdik megközelíteni „az államhatalom szívét". Az Október 22. csoport letartóztatott tagjainak szabadon bocsátását követelték, de végül is az államügyész-helyettes minden ellenszolgáltatás nélkül szabadult ki „a nép börtönéből". Renato Curciót elfogták, társai kiszabadították. Módszereik egyre keményebbek lettek. Francesco Coco genovai főállamügyészt, sofőrjét és testőrét megölik, majd merész rajtaütéssel – 1975-ben – ismét kiszabadítják a főnököt a Casale Monferrató-i börtönből. Ebben az akcióban a rendőrökkel vívott tűzharcban elesik Margherita asszony. Curciót később ismét elfogják, azóta magánzárkában tartják, és igencsak vigyáznak rá.

Tovább folyik a vér: ügyvédek, szerkesztők szerepelnek a listán, tehát olyan emberek, akik társadalmi, politi-

kai szerepet játszanak. A hetvenes évek második felének egy szakaszában módszereik „humanizálódnak"; újságírókat, nem túl magas rangú jobboldali pártembereket, vállalati vezetőket, az igazságszolgáltatás alkalmazottait igyekeznek láblövésekkel megfélemlíteni. Közben bizonyos munkamegosztás alakult ki az olasz terrorizmus színterén. Nem arról van szó, hogy valamilyen központi parancsnokság tervszerűen elosztotta a munkát, a „baloldal" különböző osztagai közötti összhangról nem beszélhetünk. Még egy csoportnak az ország különböző területein működő részlegei között is voltak és vannak felfogásbeli és módszerbeli különbségek. Azonos ideológia vezeti őket, a főnökök tettek bizonyos kísérletet az együttműködésre. A munkamegosztás a gyakorlatban alakult ki.

Már a hetvenes évek elején látszott, hogy a legerősebb csoport, a Vörös Brigádok hivatásos fegyveres alakulattá válik, s mély illegalitásban készíti elő akcióit, míg a PO, később az AOC részben legális, csak félig-meddig földalatti tevékenységgel igyekszik ugyanennek a célnak, a „fegyveres forradalomnak" tömegbázist szerezni. (Ennek az összmunkának a hatása megmutatkozott 1972-ben és 1973-ban a Fiat-művekben. A szakszervezet sztrájkkal és tárgyalásokkal küzdött a bérek és a munkakörülmények javításáért, az ultrabaloldal viszont erőszakos cselekményeket provokált.) Mint az később egy bűnbánó – tehát a vérengzéstől megundorodott, vagy a büntetés csökkentését remélő lebukott – terrorista vallomásából kitűnt, akkoriban nagyjából az alábbi jelentősebb szervezetek működtek Olaszországban.

A Vörös Brigádok mellett az Október 22. csoport, a vérengzéseiről még nevezetesebb Proletár Fegyveres Osztagok (NAP), a hasonló Első Vonal (PL), valamint a féllegális AOC volt jelentős, s feltételezhetően így van ez ma is.

Nehéz eldönteni, hogy a felsoroltak közül melyik a Vö-

rös Brigádok része, melyik működik vele csak időnként együtt, melyik önálló. A kapcsolatok jellege a terrorizmus témakörében nem ritka homályos pontok egyike. Viszonyuk minősége tartományonként és időszakonként változó.

Vagy mégiscsak létezik egy központ, s a csoportok, a sejtek, az osztagok védőgyűrűként veszik őt körül? Lebuknak, szétszóródnak, ember- s vérveszteséget szenvednek, de megakadályozzák, hogy a központhoz hozzáférjen a rendőrség? Hol van? Kik tartoznak ide? Ez talán akkor derül majd ki, ha előkerülnek az Aldo Moro „vallomásairól", az 54 napos fogság alatt elhangzottakról készült magnótekercsek.

Következik tehát egy különös esztendő leírása. Nem csak egy tiszteletre méltó és magas rangú politikus, hanem egy tiszteletre méltó politika elleni merényleté. Hadd emlékeztessek arra a megdöbbentően hasonló akcióra, amely néhány hónappal előbb zajlott le az NSZK-ban: Hanns-Martin Schleyer elrablására és megöletésére. Szinte azonos forgatókönyv szerint csinálták, de politikai hatása meg sem közelítette az olaszországiét. Aldo Moro az olasz Kereszténydemokrata Párt elnöke, a nemzeti megbékélés és a reálpolitika híveként kész volt elfogadni a kommunisták kinyújtott kezét és együttműködni velük a parlamentben (ha nem is a kormányban), a súlyos társadalmi és gazdasági helyzetben levő állam gyógyítására. A hetvenes évek elején az Olasz Kommunista Párt felelevenítette a történelmi kompromisszum gondolatát: azt ajánlotta a kereszténydemokratáknak, hogy fogjanak össze, nem pillanatnyi megfontolásokból, nem tiszavirág-életű érdekekből, hanem tartós, hosszú időszakot magában foglaló, közös társadalomfejlesztő tevékenységre.

Moro legyőzte a saját pártján belüli erős ellenállást. Azon a reggelen éppen a parlamentbe indult, ahol az ugyancsak kereszténydemokrata miniszterelnök az új

szellemben fogant nyilatkozatot készült felolvasni, s ekkor támadtak rá a terroristák. Géppisztolysorozatot adtak le testőreire, őt magát egy autóba tuszkolták. Ötvennégy napig volt Aldo Moro a „nép bírósága" előtt. „Pert" folytattak le ellene, s bebörtönzött társaik szabadon engedését követelték.

Nehéz helyzetbe került a kormány, s vele minden parlamenti párt, de végül is az történt, ami Hanns-Martin Schleyer esetében: nem engedtek, nem hagyták zsarolni magukat, s Aldo Morót csaknem két hónap eltelte után holtan találták Róma központjában egy autó csomagtartójában – a kommunista és a kereszténydemokrata párt székházától nagyjából egyenlő távolságra. Hideg, cinikus liturgiával, félreérthetetlenül jelezték a Vörös Brigádok, hogy a csapást mind a két pártnak szánták.

Hogyan tudták Aldo Morót a tizenhét kilométer távolságban levő búvóhelyre vinni, s közben autót is cserélni? Miért nem találta meg őt a rendőrség? (Négy év múlva, a Dozier-üggyel kapcsolatos lebukások idején derült ki, hol volt a kereszténydemokrata politikus börtöne.) Nem példátlan ugyan ez az ügy a terrorizmus történetében, de azért meglehetősen homályos. Bizonyos azonban, hogy nagyszabású politikai gyilkosság volt ez, amely az országhatárokon túl is hatott. A hetvenes években Olaszországban és általában Dél-Európában nagy változások mentek végbe: az Olasz Kommunista Párt történetének legnagyobb választási győzelmét aratta, Spanyolországban megbukott a fasizmus, és polgári demokratikus rendszer jött létre, legális lett a kommunista párt is; hasonló fejleményeknek voltunk tanúi Portugáliában, Görögországban összeomlott az ezredesek uralma. Az olasz történelmi kompromisszum talán példát mutatott volna egyebütt is. Giulio Andreotti miniszterelnök Moro elrablásának napján felolvasta ugyan az előre elkészített nyilatkozatot, de valójában nem lett az ügyből semmi. Lehet, Moro halála nélkül is zsákutcába került volna a történelmi

kompromisszum, hiszen nemcsak a kereszténydemokrata párt tekintélyes része ellenezte. Alexander Haig, a NATO fegyveres erőinek akkori főparancsnoka így nyilatkozott: „. . . ha a kommunisták bekerülnek az olasz kormányba, az olaszok nem kerülhetnek többé az Atlanti Szövetség titkai közelébe". Ez nyílt fenyegetés volt, nem is az első ebben a kérdésben.

Miért olyan erős és makacs a terrorizmus Olaszországban? A társadalmi, a politikai, a szociális helyzet ziláltságában kell keresni az alapvető okot: a gazdasági bajokban, a társadalmi feszültségekben, a megoldatlan strukturális problémákban (ilyen az ország északi és déli részének élet- és kulturális színvonala közötti különbség), az államapparátus lassú és rossz működésében. A gazdagok luxusa, édes élete és a szegények sorsa közötti kiáltó különbségekben, amelyeket még a nyugatnémet kancellár is felháborítónak nevezett.

Mindebből azonban nem szabad gépies következtetéseket levonni: a terrorizmus nem a szegény és elmaradott Délen, például Szicíliában, hanem az iparosodott Északon alakult ki. A terroristák többsége nem a nyomornegyedekből került ki, hanem a gazdag családok ivadékai közül és az egyetemekről. A terrorizmust Olaszországban sem lehet közönséges bűnözésnek tekinteni. Nem is kevesek szemében az ország súlyos problémáira való válaszkeresés egy formája. Ezt a választ még az ultrabaloldalon sem csak terrorista módszerekkel keresik; vannak maoista, trockista és más hasonló ideológiájú csoportok, amelyeknek időnként sikerül tömegeket megmozgatniuk. Viták folynak a terroristák között is a tömegkapcsolatról, egyes csoportok igyekeznek a fegyveres erőszakot összekapcsolni a politikai munkával. Sőt a hetvenes évek végén a Vörös Brigádokon belül is kialakult a „kemény" és a „puha" vonal, az előbbi csak az illegális fegyveres harcot tartja célravezetőnek, a másik a munkássággal is szeretné a kapcsolatot szélesíteni.

Érdekes beszélgetést folytatott e témáról 1981 őszén (még Dozier amerikai tábornok elrablása előtt) Virginio Rognoni olasz belügyminiszterrel a *Der Spiegel* egyik munkatársa. Idézek egy részletet:

„Miniszter úr, mennyire becsüli az olasz terrorista csoportok erejét? Igaz-e, hogy egyedül Rómában a Vörös Brigádok osztaga, a Colonna Romana négyszáz tagot számlál?" – „Olaszországban más a terrorista színkép – válaszolta Rognoni –, mint az NSZK-ban. Sokkal többen vonultak illegalitásba, messzebbre ágazó terrorista szervezeteink vannak, mint önöknél. A veszély nálunk sokkal nyilvánvalóbb. Szükségállapotban élünk." Újabb kérdés: „Az olasz terroristák új stratégiát fejlesztettek ki?" – „Igen, kihasználják most a szociális feszültségeket. A Vörös Brigádok újabban megpróbálnak valamilyen párthoz hasonló funkciót is betölteni, és belevetik magukat a szociális ügyekbe. Valamilyen egyetértést próbálnak kialakítani a lakosság egyes részeivel. Ciro Cirillo elrablásával különösen válságos szociális helyzetben léptek közbe, azzal vádolták áldozatukat, hogy mulasztásokat követett el a földrengés áldozatainak segélyezésével kapcsolatban. Fokozzák propagandájukat az üzemekben is, fegyveres szakszervezeteket igyekeznek létrehozni. Ez a kísérlet azonban nem fog sikerülni. Nem tudom elképzelni, hogy terrorista akciókkal összhangot tudnának teremteni a lakossággal. Ezenkívül a brigádosok mindenekelőtt a börtönökben agitálnak. És itt a súlyos viszonyok, különösen a zsúfoltság miatt sajnos ugyancsak találnak szimpatizánsokat." – „Nem kell-e attól félniük önöknek, hogy a Vörös Brigádok a szociális feszültségek kihasználásával mégiscsak tömegbázist teremtenek maguknak?" – „Ahol szociális feszültségek vannak, ott elterjedhet az erőszak kultusza, bár hiba lenne a terrorizmust mint a szociális konfliktusok szükségszerű következményét beállítani. . . A terrorizmus legyőzéséhez különösen fontos egyetértésre jutnunk a fiatalsággal. Tö-

rődnünk kell azokkal, akiket az a veszély fenyeget, hogy alámerülnek, és terroristává lesznek."

Ez egyelőre nem nagyon sikerül az olasz kormányzatnak. A Dozier amerikai tábornok kiszabadítása utáni tömeges lebukások alkalmával sok 18–20 esztendős, büntetlen előéletű fiatal került a hálóba. Említettem többször a tábornok ügyét, de mielőtt erre az esetre és tanulságainak ismertetésére rátérnék, hadd maradjak még a fiataloknál, illetve annál az ideológiánál, amelynek nevében cselekszenek.

Az autonomistáknak – a félig-meddig nyíltan szereplő, másrészt a föld alatt működő ultrabaloldalnak az alapítója, vezetője Antonio Negri. A sajtó Toniként emlegeti, bár a becézgetést nem nagyon szolgálta meg. Szervezete, mint említettem részben „legális", tehát tevékenységi köréhez tartozik a munkások és a rendőrök összecsapásainak kiprovokálása eredetileg békésnek tervezett felvonulásokon, a gyújtogatás, a munkásgyűlések szétugrasztása, továbbá verekedések kezdeményezése kommunistákkal. Másrészt szabályos terrorista merényletek szervezése.

Negri a terrorizmus ideológusa Olaszországban. Eszmerendszere két alapvető elemet foglal magában: anarchizmust, és az álmarxizmust, vagyis a klasszikus anarchista nézeteket és az újabb maoista-trockista „baloldali" formulákat. Elveti a ma Nyugat-Európában elfogadott valamennyi politikai normát, az államot és a politikai harcot, a kultúrát, az erkölcsi követelményeket, a szervezeteket és az elméleteket. A „Munkásautonómia" – ez autonómia, vagyis függetlenség mindenekelőtt a kommunista párttól és a szakszervezettől, általában a szervezett munkásmozgalomtól. Legtömörebben talán francia testvérközpontjuk fogalmazott: „Ne hagyd magad belefullasztani a teóriába!"

Negri nihilista, teóriaellenes teóriája azt hirdeti, hogy a jövő társadalma ne őrizzen meg semmit az előző korszakokból, tehát a maiból sem. „A szocializmus – írta – nem

átmeneti állomás, semmiképpen nem lehet átmenet a kommunizmushoz. A szocializmus a tőke gazdasági racionalitásának legmagasabb formája." A pártok és a szakszervezetek egyaránt az állam részei, a munkásosztály ellenőrzésének eszközei, ilyenformán a harcot egyenesen az állam ellen kell folytatni, olykor a szakszervezetek, sőt a munkásosztály és a szocialista mozgalom történelmileg kialakult pártja ellen. A mai társadalmat szét kell zúzni minden vonatkozásban, tudományát és technikáját, embereit, gazdasági és szociális szervezeteit. Valami – ki tudja milyen? – társadalmilag légüres térbe kell röpülni, ahol a korlátlan boldogság vár.

A jövő társadalmát, tehát a kommunizmust, valamilyen önkényes spekuláció alapján, valószerűtlen módon képzeli el: „A kommunizmus megteremtése szubjektív és antagonisztikus folyamat. A kommunizmus a kapitalizmus megsemmisítése minden vonatkozásban. Ez nem azonos a munkával." S végül: az idevezető út egyetlen módja az erőszak. Természetesen az erőszakot olyannak érti, ahogy ezt az anarchoterroristák ma gyakorolják.

Ez a „forradalmi harc" már folyik is, bár a módszerekről ők is vitáznak a Vörös Brigádokkal. Ez utóbbiak fő célja, hogy egyenesen az állam szívére mérjenek csapásokat. „Szektásság" – mondják az autonomisták, a fegyveres harcot a munkásosztálynak kell megvívnia, s közben tegye tönkre a fennálló rendszert szociális és gazdasági területen egyaránt. Ezt a harcot azonban a munkásosztálynak minden szövetséges nélkül kellene megvívnia. Ezért nevezik magukat autonomistáknak.

S most lépjünk tovább, kérdezzük meg, voltaképpen milyen is a munkásosztály a Negri-féle elméletben. Uralkodó elem a „szociális munkás", amely magában foglalja a futószalag mellett tevékenykedőket éppen úgy, mint a háziasszonyokat, a bedolgozókat, a technikusokat, a diákokat, továbbá a banktisztviselőket és a professzorokat, a munkanélkülieket és mindenféle lumpen elemet. Más

szóval nem az osztályhelyzet a döntő, hanem az „egyén szociális tudata". Gyakorlatilag így jutott el a Munkásautonómia a kapitalizmus okozta válság, a nehézségek felismerésétől a megfélemlített, a távlatokat vesztett kispolgárokig. Az ő soraikból rekrutálódnak az ultrák és a terroristák. Negri a maga „forradalmát" a régi maoista szemlélet szerint kulturális forradalmak sorozatának tekinti, amelybe beleszámítja a harmadik világháborút mint e folyamat részét. Összefoglalva tehát az olasz anarchoterrorizmus eszmerendszerének lényegét, ez nem más, mint az állammonopolista rendszer hibáinak, bűneinek abszurd és torz bírálata, másrészt a létező szocializmus, a nemzetközi kommunista és munkásmozgalom tagadása.

Képzelt világban élnek. Ez a fantázia szülte világ olyan, mintha benne csak chilei Pinochetek, haiti Duvalier-k, s más, Hitlerhez hasonló alakok léteznének. Nem látnak semmilyen különbséget a fasizmus és a polgári demokrácia között, mely utóbbit Negri „az újfasizmus rettentő formájának" nevezi. S itt megjelenik – mint a nyugatnémet RAF elméletében – az a föltételezés, hogy a terrorral kihívott állami-rendőri ellenintézkedések véglegesen leleplezik a tőkés rendszer népelnyomó arculatát, egyben gyengeségét, s ha a terrorizmus jobboldali vagy éppen fasiszta diktatúrához vezetne, annál jobb, mert fölébreszti a tömegek forradalmi akaratát. Következésképpen „a kapitalizmus megsemmisítése csak fegyveres úton képzelhető el, az osztályharc militarizálásával". Minden más változat árulás.

Mi történik a valóságban, hogyan hat a terrorizmus a tömegekre Olaszországban? Az *Europeo* című hetilapból idézek: „Teljesen abszurd az az elképzelés, hogy destabilizálhatják az államot, a valóságban éppen megszilárdítják. Az elmúlt napokban (Dozier tábornok kiszabadításának idején) olyasvalami történt Itáliában, ami azelőtt elképzelhetetlen lett volna. Az állampolgárok a rendőrökkel tartottak, a proletariátus, amelyet a terrorizmus meg akar

nyerni, hajlandó lett volna meglincselni a terroristákat és magához ölelni a csendőröket. Az olaszok ugyanis megértették, hogy az ipari társadalomban a problémákat nem lehet pisztolylövésekkel megoldani, mert a pisztolylövés a munkáltatót segíti, nem a dolgozót."

„Nagyszerű volt, oké rendőrség, köszönöm, köszönöm!" – ezekkel a szavakkal hálálkodott James Lee Dozier amerikai tábornok, a NATO dél-európai szárazföldi erőinek hadtáp- és igazgatási ügyekkel megbízott vezérkari főnökhelyettese, amikor (negyvenkét napi fogság után) a NOCS, a terrorizmus elleni különleges kommandó emberei kiszabadították a Vörös Brigádok kezéből. A tábornokot veronai lakásáról rabolták el, Padovába hozták, egy szoba közepén felállított sátorban helyezték el. Közben fogvatartói öt közleményt hoztak nyilvánosságra, a Moro-esetnél megismert módon: fénykép, a Vörös Brigádok emblémája és üzenet, amelyben NATO-ellenes szólamok olvashatók és az a követelés, hogy a hatóságok bocsássák szabadon az alapító vezért, Renato Curciót. A padovai mentés egyébként nem valami nagy titokban zajlott le. A ház földszintjén levő szupermarket vásárlóit a rendőrök felszólították, senki ne hagyja el a helyiséget, az utcát lezárták, ha lövöldözésre kerülne sor, senki ne sebesüljön meg. Aztán a tízfőnyi különleges csoport valóban villámgyorsan behatolt a lakásba, és kilencven másodperc alatt lefegyverezte az ott tartózkodó négy terroristát, két férfit és két nőt. Teljes épségben szabadult ki a tábornok, azóta visszatért Amerikába.

Számos megmagyarázható és több homályos jelenség kavarog a Dozier-ügy körül. Elrablásának legalábbis egyik oka azonos annak a merényletnek indítékával, amelyet nem sokkal korábban az NSZK-ban állomásozó amerikai erők főparancsnoka ellen kíséreltek meg. Hangsúlyozni az „imperialistaellenességet" és ráakaszkodni az Európát elárasztó rakétaellenes békemozgalomra. A Vö-

rös Brigádok egyik fényképes közleményében ez olvasható: „A Vörös Hadsereg Frakció és a Vörös Brigádok kommunista harci szervezetei ma a NATO háborús tervei elleni támadás élén állnak, azoknak a törekvéseknek az élén, amelyek újjá akarják éleszteni az imperialista háború elleni tömegmozgalmat." Csöppet sem zavarta őket, hogy ez nem igaz, a békemozgalmat mások szervezik, a tömegek más érzelmi és eszmei okokból áramlanak oda, az ilyen Vörös Brigád-akció csak arra alkalmas, hogy a békemozgalom ellenfeleinek malmára hajtsa a vizet, kompromittálja a mozgalmat.

Más feltűnő hírek is meglepték az idő tájt az újságolvasókat. Nem sokkal a tábornok kiszabadítása előtt a terroristák sorra buktak le, ez azután tömeges méreteket öltött. A lebukottak közül jó néhányan – a bűnbánók – beszélni kezdtek, vagy mert büntetésüket enyhíteni akarták, vagy mert megundorodtak a véres munkától. Rendőrkézre került a Vörös Brigádok római osztagának két vezetője, valamint egy náluk még fontosabb ember, a brigádok egyik stratégiai vezéralakja, Giovanni Senzani kriminológus, egyetemi tanár. Lebukott az a két terrorista, aki bosszúból megölte a kiugrott és bűnbánóan beszélni kezdő Patrizio Peci öccsét, Roberto Pecit; megtaláltak több rejtekhelyet, fegyverekkel – páncélöklökkel, robbanóanyaggal, géppisztolyokkal, karabélyokkal – tömve. Eljutottak a Vörös Brigádok egyik archívumába, ahol egy nő és három férfi nagy gonddal összegyűjtött adathalmazt őrzött: a kiszemelt áldozatok címét, telefonszámát, rendszeres útvonalaik rajzát, szokásaik leírását; fényképeket, politikusok, bírók, csendőrök, újságírók, ügyvédek, börtönigazgatók adatait az egész országból. Mint utóbb kiderült, Dozier rejtekhelyét a rendőrség három nappal a mentőtámadás előtt már ismerte. Nyilván az egyik informátortól.

Kiderült az is, hogy a NATO-tábornok elrablása körül régebbi ellentétek éleződtek ki a terroristák között. Ismét

összecsapott az említett kemény és puha irányvonal, most „katonainak", illetve „mozgalminak" nevezte őket a szaksajtó. Más vélemények szerint immár nem annyira ez különbözteti meg őket, hanem földrajzi helyzetük, északiakra, illetve déliekre oszlanak. Nem elvi jellegű a különbség, inkább taktikai. Eszerint az északiak rabolták volna el James Lee Doziert, míg a déliek – akiknek egyik vezetője az említett Senzani – a tábornokrablást „katonai banditizmusnak" minősítették. A déliek szorosabb együttműködést akarnak kiépíteni más terrorista szervezetekkel, az Első Vonallal és a fegyveres autonomistákkal, egészen addig a pontig, ahol már a társadalmi bajokkal elégedetlen fegyvertelen emberekkel is kapcsolatot találhatnak, szélesíthetik a rokonszenvezők körét.

Már 1981-ben észlelhető volt ez a szakadás, s most – mert a terrorista csak a maga módján tud gondolkodni és cselekedni – a mozgalmiak népszerűségszerző merényleteket terveztek és követtek el.

Elrabolták és meggyilkolták Giuseppe Talierciót, annak a velencei vegyigyárnak az igazgatóját, amelyben az egészségre káros körülmények között folyt a munka; elrabolták a kereszténydemokrata Ciro Cirillót, aki a campaniai tartományi építésügy meglehetősen felelőtlen felelőse volt. Szabadon bocsátása fejében lakást követeltek a brigádosok 3500 nápolyinak, akiket a földrengés hajléktalanná tett. S valóban kaptak ígéretet és tetemes összegű váltságdíjat.

Az északiak egyébként Cirillo elrablására és szabadon engedésére egy bíró túszul ejtésével és megölésével válaszoltak, mondván: „Az ellenséget likvidálni kell." Eltért a két csoport véleménye az Olasz Kommunista Párt megítélésében is: az északiak fegyveresen is támadni akarták, míg a déliek szerint „a berlingueristák úgy is magukra maradnak", ha majd a tömegek a Vörös Brigádokat támogatják. Végül Senzani szerint „az amerikai imperializmus ugyanolyan rossz, mint a szovjet imperializmus", s Dozier

elrablása már csak azért is taktikai hiba volt, mert a világ előtt azt a látszatot kelthette, mintha a Vörös Brigádok szervezete a lengyel ügyben a Szovjetunió mellett állna.

Itt még nincs vége az 1982 elején napvilágra került tények felsorolásának. Következzék a legfőbb ok, amiért Senzani megharagudott a harcias északiakra: a kriminológus terrorista vezető kalandos tervet forgatott fejében. Csapatával meg akarta támadni és foglyul ejteni a kereszténydemokrata párt vezetőségi ülésének résztvevőit január 27-én 13 óra 30-kor, tehát egy tévéközvetítés időpontjában. Hadd lássa ország-világ a Vörös Brigádok akcióképességét. Abban a már említett archívumban nagyon részletes és nem is megvalósíthatatlan tervet találtak erre. Nos, ezt a déli akciót előzte meg, gyakorlatilag ezt a számítást húzta keresztül a tábornok elrablása, az így kiváltott rendőrségi ellenőrzési hullám, a karhatalom mozgósítása, a lebukássorozat.

Itt be is fejezem a Dozier-üggyel kapcsolatos leleplezések felsorolását. De vajon mi magyarázza, hogy éppen ez idő tájt indult meg a szokatlanul nagy lebukási hullám? Miért találták meg olyan könnyen a titkos lakást (míg például a Moro-rejtekhely holléte csak a mostani lebukássorozat kapcsán derült ki)? Miért nem ölték meg a tábornokot, hiszen a padovai lakás ablakából láthatták az utcán folyó előkészületeket? Miért nem tettek valamilyen ellenintézkedést még előbb, hiszen egy hírügynökség három nappal korábban jelezte, hogy a rendőrség „feltehetően" ismeri Dozier rejtekhelyét? Miért éppen ez idő tájt került ilyen sok terrorista rendőrkézre, ennyi illegális lakás, fegyver, okirat? Csupa olyan kérdés, amelyre ma nincs válasz, s ki tudja, mikor lesz.

Vajon e lebukássorozat vagy éppen Toni Negri bebörtönzése halálos csapást mért volna a Vörös Brigádokra, általában az olasz anarchoterrorizmusra? Hitelt érdemlő vélemények szerint nem. A jövőben is fel kell készülni merényleteikre, a szociális, a gazdasági helyzet, a társa-

dalmi talaj, amely ezeket táplálja, nem változott. Mi sem jelzi a folyamatosságot jobban, mint a tábornok kiszabadulása után közzétett hatodik számú Vörös Brigádok-közlemény: „A polgárháború, a harcoló kommunista párt szervezése tovább folyik. Dozier kiszabadításával az imperialista burzsoázia kétségtelenül csatát nyert, de ez nem semmisítheti meg azt a tömegmozgalmat, amelynek során az elmúlt hónapokban százezrek szálltak harcba az imperializmus ellen."

A lebukási sorozat egyik következményeként, egyúttal a harc folytatódásának egyik jeleként kezdődött meg 1982 tavaszán Aldo Moro gyilkosainak és velük a Vörös Brigádok római osztagának monstre pere. A vádlottak padján ül Prospero Gallinari, aki agyonlőtte a politikust. A fővádlottakat 17 gyilkossággal vádolják, felróják nekik azt a vérfürdőt, amelyet Aldo Moro elrablásakor rendeztek, valamint a politikus meggyilkolását. Kilencen vettek ebben közvetlenül részt, tizennégyen pedig a „fogoly" elszállításában, őrzésében, a kommünikék közzétételében, fegyverek beszerzésében segédkeztek. További 42 vádlott az ügyész szerint tizenegy más gyilkosságban bűnös, bírók, csendőrtisztek, rendőrök agyonlövésében. A vádirat összeállításához nagymértékben hozzájárult két „bűnbánónak", Patrizio Pecinek és Antonio Savastának a vallomása.

Nemcsak „bűnbánók" vannak azonban. Néhány órával a per kezdete előtt brigádosok támadták meg a csendőrség egyik kis buszát, annak az épületnek a kapujában, ahol a tárgyalás folyik. Jelezni akarták, hogy „élnek és harcolnak".

Az egyik közleményben együtt említik magukat az olasz Vörös Brigádok a nyugatnémet Vörös Hadsereg Frakcióval, egy széles front rohamosztagaiként. Nem csak ez a közös vonásuk, nem csak az időben szinte egybeeső Amerika- és NATO-ellenes akcióik hasonlítanak egymásra. Régebben bejárta a világsajtót két fotó. Mind-

kettőn egy megviselt arcú férfi látható, nyakkendő nélkül, gyűrött ingben, nyakában vagy a kép alján megalázó szövegű tábla, feje felett ötágú csillag, az egyiken e három betű: RAF, a másikon: Brigate Rosse. Az olvasó nyilván tudja már, hogy a két legnevezetesebb elrablottról, a nyugatnémet Schleyerről, illetve az olasz Moróról készült fotók közötti feltűnő hasonlatosságra utalok. A módszer azonosságára.

De menjünk tovább. A *Die Welt* akkoriban két rajzot közölt, a két emberrablás lebonyolítási sémáját; hogyan blokkolták le Moro, illetve Schleyer autóját, hogyan helyezkedtek el, milyen villámgyorsan és másodpercre kidolgozott ütemterv szerint cselekedtek. E két rajz is feltűnően hasonlított egymásra. Mégsem érdemes levonni mindebből túlságosan messzemenő következtetéseket. Nem jelenthetjük ki, hogy valamilyen nemzetközi központ utasításai szerint hajtották végre mindkét akciót. Kapcsolat persze nemcsak elképzelhető, hanem – tudjuk – volt és van is a két ország terrorista mozgalmai között, a tapasztalatcsere is valószínű. Mégsem mondhatjuk, hogy a két ország terroristái azonos dróton rángatott figurák.

HOGYAN LESZ VALAKIBŐL TERRORISTA?

Kik ezek az emberek? Miért teszik azt, amit tesznek? Miért vérengzenek, ölnek hideg elszántsággal, vállalják az üldöztetést, a társadalmi megvetést, ezt az egyáltalán nem könnyű életet? Van terrorista embertípus?

Minden bizonnyal van bennük valami közös is, hajlam, készség, elfojtott ösztönök és így tovább. Ennek tanulmányozását, feltárását azonban át kell engedjem a szakembereknek. Én itt csak néhány terroristát mutatok be igen röviden a rendelkezésre álló anyagra támaszkodva, megkísérlek bepillantást adni ebbe a homályos világba.

Olyanok-e ezek az emberek, mint a legendás Carlos, a Dél-Amerikából Európába és a Közel-Keletre származott „Iljics" Ramirez Sanchez, aki jó egy évtizedig kettős életet élt? Apjának egymillió dolláros vagyona volt Venezuelában, az elvált mama a londoni diplomáciai körök ünnepelt szépsége volt, ő maga mint play boy kezdte Párizsban. Pénze is volt, ideje is, sokáig senki nem tudta, hogy szélsőséges közel-keleti körökkel kapcsolatban levő kalandorral van dolguk, aki számtalanszor változtatta meg nevét, lakását. Állítólag Párizsból irányított egy nemzetközi hálózatot, az ő lelkén szárad egyebek között a hágai francia nagykövetség elfoglalása, számos robbanóanyag-szállítás megszervezése, útlevél-hamisítások. Részt vett, nyugatnémet terroristákkal közösen, abban az akcióban, amelynek során Bécsben túszul ejtették az OPEC értekezletének résztvevőit. Valaki „a legragyogóbb ügynöknek" nevezte. A legendához tartozik, hogy a hetvenes évek végére eltűnt a színről, viszont 1982-ben egy újsághír szerint ismét feltűnt. Állítólag az ő keze volt benn abban a merényletsorozatban, amelyet a bécsi Kärtner-

strassén az Air France irodája és a francia nagykövetség ellen elkövettek.

Vagy Giangiacomo Feltrinelli lenne a jellegzetes típus, aki Európa egyik leggazdagabb embere volt, s egy nagyfeszültségű villamos távvezeték tartóoszlopánál lelte halálát? Maga akarta felrobbantani, vagy őt pusztították el így? Teljesen véletlen nem lehetett. A hatalmas kiadóvállalat tulajdonosa az olasz „baloldal" egyik pénzelője volt. Miért keveredik egy milliomos ebbe a hálózatba? Mondják, jóindulatú s bizonyos idealizmustól eltelt, de nyilván zavaros fejű, kusza lelkű, nagy tettekre vágyó férfi lehetett, aki az olasz álforradalmi-anarchisztikus körökbe sodródott. E gépezet nemcsak a pénzét szippantotta el, őt magát is felfalta. Egyébként érdekes fejlemény vele kapcsolatban, hogy rejtélyes életére és titokzatos halálára tekintettel, ügyében perújrafelvételt rendeltek el.

Vagy az egyszerű vasutas, Giuseppe Pinelli lenne a jellegzetes figura? Mint egy anarchista csoport tagját, a rendőrség elfogta, és azzal vádolta, hogy részt vett az 1969. decemberi milánói merényletekben. Kiderült ugyan, hogy a merényleteket az újfasiszták követték el, a vasutas azonban már korábban, titokzatos módon öngyilkos lett, kivetette magát a rendőrségi épület ablakából. A több mint gyanús ügy részleteire azóta sem derült fény. Vagy egy másik példa. A genovai bíróság 1981 végén sokévi börtönbüntetésre ítélte a Vörös Brigádok negyvennégy tagját. A legidősebb elítélt (ha már a fiatalok túlsúlyáról és a nők szerepéről szóltunk, említsük meg ezt a tragikomikus változatot is) a 74 esztendős Caterina Picasso, akit az olasz sajtó csak „a géppuskás nagyi" néven emlegetett. Ilyen is akad.

Gianfranco Faina, Enrico Fenzi, Toni Negri, Franco Piperno, Giovanni Senzani – valamennyien olasz egyetemi tanárok. És terroristák. Az utolsónak említett, nemzetközi hírű kriminológusnak mint kutató tudósnak az ország va-

lamennyi börtönébe szabad volt a belépés, s így kapcsolatot tarthatott eszmetársaival, közvetíthette az utasításokat, az információkat, szervezhette a börtönbeli akciókat is. Nyilván róla beszélt „a nép fogságából" kiszabaduló Giovanni d'Urso bíró – egyébként az olasz börtönök főfelügyelője –, amikor megdöbbenve így nyilatkozott: aki kihallgatta (természetesen álarcban), jobban ismerte a területet, mint ő maga. Az az Antonio Savasta politológia szakos egyetemi hallgató lenne továbbá a minta, akinek a lelkiismeretét tizennégy gyilkosság, háromszor annyi bankrablás, ékszerüzletek és postafiókok elleni támadás terheli, és így Velence környékén a Vörös Brigádok egyik vezetőjévé küzdötte fel magát? És Ulrike Meinhof? Mint szociáldemokrata újságírónő kezdte pályafutását és a Vörös Hadsereg Frakció ideológusa lett. Gudrun Ennslin több más társával együtt mélyen vallásos családból származott.

A mai fejlett tőkésországokban meglehetősen népes a különböző deklasszált elemek, a nagyvárosok, illetve a társadalom peremén élők rétege. A tömeges lumpenné válás (akár vidékről származnak, akár a munkásságból, a kispolgárságból, a közép- vagy a felső rétegekből), a marginalizálódás a kor jelensége. Olykor sajátos és az irodalomban bőven feldolgozott szociokultúrákat, gettókat alkotnak azok az elkülönült, gyökértelen fiatal nők és férfiak, akik valami mást keresnek, mint amiben szüleik felnőttek. Néhányan kommunákba, szigorú együttélési szabályoknak hódoló öntörvényű csoportokba, szektákba tömörülnek. Közülük néhányan hajlamosak a radikális, az egy csapásra való megoldás keresésére.

Az NSZK belügyminisztériuma néhány évvel ezelőtt fölmérést készített: negyven terrorista származását és szociális helyzetét vizsgálta. Igaz, ez a keresetteknek és a gyanúsítottaknak csak tíz százaléka, de néhány jellemző vonást ezen a módon is meg tudtak rajzolni. Kiderült, hogy a megvizsgáltak átlagosan 23 éves korukban léptek

be valamilyen csoportba, egy évre rá vettek részt az első akcióban. Hét munkásszármazású, egy kisiparos, nyolc kereskedő, a többi mérnök, építész, katonatiszt, gyógyszerész, pedagógus, orvos, ügyvéd és rendőrtiszti sarj. Huszonegyen elkezdték, kevesebben fejezték be felső fokú tanulmányaikat. Tíz közul hét a felső, illetve a középrétegekből származik.

Feltűnő, hogy az egyetemisták túlnyomó többsége társadalomtudományokat – szociológiát, pszichológiát, pedagógiát – hallgatott, tehát olyan humán tárgyakat, amelyek közvetlenül az emberrel foglalkoznak. A megvizsgáltaknak több mint fele nő. Ha általánosan nem is ilyen az arány, szembetűnően sok lány, asszony vesz részt a vakmerő akciókban. A nyugatnémet elemzők e jelenséget egyebek kozott annak tulajdonítják, hogy az elszigetelt és belterjes kozosségekben természetesen ott kell lennie a nőknek is, továbbá, hogy az egyetemeken általában sok a női hallgató; az is szerepet játszik e jelenségben, hogy a nők társadalmilag alárendelt szerepuk miatt is keresik az új utakat, egyesek a „baloldali" mozgalomban vélik azt megtalálni.

Pályafutásukat is megrajzolják a tesztvizsgálatok. A grafikon életvonala a kovetkező pontokat mutatja: osszeütkozés a szulői házzal – az otthon elhagyása – kapcsolatkeresés baloldali csoportokkal – csatlakozás valamelyik nem terrorista, de nem is hagyományos párthoz, szervezethez, például valamilyen kommunához, amely közos lakásban, kollektív módon él – részvétel az úgynevezett Voros Segély munkájában – ezután kovetkezik a terrorista csoportokat támogató tevékenység, átmeneti, konspiratív lakás keresése, uzenethordás. Itt a félig-meddig torvényes élet határa, aki ezen a vonalon túllép, az már alámerül, illegalitásba megy, életét az ugyre teszi fel Kulonos és kegyetlen világba kerül. A kriminalítás kuszobének nevezik ezt a határt a nyugatnémet folmérők, ezentúl az út legtobbszor a halálba vagy a bortonbe ve-

zet. Az utóbbi esztendőkben kiderült azonban, hogy ki is szakíthatja magát valaki e körből, ha nem is könnyen és nem is veszélytelenül. Amit tudunk a terrorizmusról, annak belső világáról, tekintélyes részben tőlük származik.

Különösen az utóbbi időben nőtt meg azoknak a száma, akik el akarják hagyni ezt a véres utat. Legtöbben nem túl érdekes figurák: lebuktak, a rendőrség vallatja őket, elmondanak egyet s mást, könnyítenek sorsukon, enyhítik a várható büntetést. Vallomásaik alapján titkos lakásokhoz, fegyverraktárakhoz jutnak el a hatóságok. Mindez értékes tájékozódási forrás, segít a nyomozásban, de a terrorizmusnak mint társadalmi jelenségnek a megismeréshez nem visz sokkal közelebb. Többet érnek ebből a szempontból azok, akik valóban őszintén szakítanak ezzel a világgal, újragondolták a múltat, új következtetésekre jutottak.

Michael Baumann, a nyugat-berlini Június 2. Mozgalom tagja, jó néhány véres merénylet résztvevője 1975-ben úgy döntött, hogy abbahagyja. Nem volt veszélytelen lépés, mindjárt Indiába kellett szöknie a rendőrség és főleg volt bajtársai elől, évekig mindkét üldöző elől bujdokolva (most már nem mint terroristának) illegalitásban kellett élnie. Később így írt erről visszaemlékezéseiben: „A csoport alapelve, hogy nincs belépődíj, kilépni azonban nem lehet – az egyetlen kijárat a temetőbe vezet." Így járt a Június 2. Mozgalom másik tagja, Ulrich Schmücker, akit társai mint „osztályárulót" likvidáltak. Az olasz Patrizio Peci „árulását" a maffia módszerével torolták meg, öccsét lőtték agyon.

Másképp alakult a nyugatnémet Gabriele Krocher-Tiedemann sorsa. A törékeny termetű, mégis hidegvérrel gyilkoló fiatalasszony egyszer megingott. Talán hirtelen rémülettel arra gondolt – első börtönbüntetését töltötte –, hogy a hajdan megfogalmazott anarchista törvénynek megfelelően neki is le kell mondania rokonságról, barátságról, szabad magánéletről, csak a rombolás

tudományának szabad élnie. (Bár férje is terrorista volt.) Amikor egy tűzszedő akció során ötödmagával az ő szabadon bocsátását is követelték, a lány megpróbált kiszállni. Nem akarta elhagyni a börtönt; néhány hónap múlva jó magaviseletéért úgyis elengedik a maradék időt, új életet kezdhet. Édesanyja meglátogatta a börtönben, s rábeszélte erre. De Gabriele végül is a csoportban maradt: telefonhívást kapott egy másik nyugatnémet börtönből (akkoriban még ilyen elegáns életet éltek a rabok), valaki megparancsolta neki, hogy fogadja el a szabadulást és a másik néggyel együtt utazzon el. Búcsúlevelében ezt írta: „Anya, próbálj megérteni, mennem kell." Azóta újabb tizenöt éves büntetését tölti Svájcban. Sikerült viszont a kiugrás annak a Hans Joachim Kleinnek, aki részt vett a bécsi OPEC-tanácskozás elleni akcióban, de amikor látta, miként lőttek le egy mit sem sejtő osztrák rendőrt, megutálta ezt a véres munkát. Mint később mondta, nem értette: mi köze van ennek a forradalomhoz?

Ne gondolja az olvasó, hogy meg akarom hatni, sajnálatot akarok kelteni a terrorista alvilágba keveredett fiatal nők és férfiak iránt. Ők választják ezt az utat, eszmei megfontolásból, kalandvágyból, a fegyverviselés varázsáért, a tettek romantikájáért, illúziójáért vagy más okokból. De tárgyilagosan meg kell állapítani, nehéz, kemény sorsuk van. Túl a lebukás állandó lehetőségén és az életveszélyen, mindennapi életük is meglehetősen szigorú szabályok szerint zajlik. Patrizio Peci, aki a rendőrségen beszámolt a Vörös Brigádok életéről, gyakran szinte úgy dolgozott, mint egy nehéz fizikai munkás. Az őt figyelő csendőrök jegyezték föl, hogy akár tizennyolc óráig is teljesített szolgálatot, követte a kiszemelt áldozatot, fényképezett, majd bonyolult kerülő utakon tért vissza lakásába. Munka után tanulás következett; elektronika, vegytan, fegyverismeret.

Háztartásukat is meghatározott rendben kellett vezet-

niük. A Vörös Brigádok előírása kimondja: minden búvóhelyet (tehát lakást) gondosan kell kiválasztani valamely „proletárnegyedben". A háztulajdonos ne lakjon ott, s még kevésbé legyen túl kíváncsi bérlői viselt dolgai iránt. Legyenek a szobák szerények, tiszták, csinosak, megfelelően berendezettek. Kívülről nyújtsanak tisztes, szokásos látványt: függöny, lámpa, névtábla, virág az erkélyen, még ha csak néhány hétig vagy hónapig tartózkodnak is benne. De a különleges zárakat és a páncélozott ajtóbetétet azért el kell helyezni. Kötelező a rendes öltözet, ne látsszanak hippinek, borotválkozzanak naponta, vágassák a hajukat. Mindenkinek ki kell alakítania valamilyen hamis személyiséget, ennek megfelelően kell öltözködnie, járnia-kelnie. Ha, tegyük föl, úgy jelentkezik be, mint a Fiat munkása, abban az időben kell eltávoznia hazulról és visszatérnie, mint az autógyári dolgozók szoktak. A női brigádtagok a háziasszony szerepét játsszák, szorgosak, híven várják férjüket (aki talán éppen bevetésről tért vissza), a női brigádtag megjátssza az otthon tevékenykedő hitvest, pedig lehet, hogy napközben maga is részt vett az akcióban. Tilos a környéken vásárolni, a közeli vendéglőkbe járni, a szomszédokat hangos rádiózással zavarni. Speciális felszerelésüket – a hamis hatósági pecséteket, a hamisított okmányokat, a fegyvereket – kofferben kell őrizni és az ajtó közelében tartani, legyen kéznél, ha menekülni kell. A lakbért, a gáz- és villanyszámlát pontosan fizetik, és a legapróbb kiadásokat is könyvelik.

Nemrég jelent meg egy brosúra Olaszországban, a magát meg sem nevező szerző (az Első Vonal tagja) leírja hétköznapjait. Az ő körében – panaszolja – kevés a terrorista nő, ezért a fiúk arra kényszerülnek, hogy prostituáltakhoz járjanak. Irigykedve néznek a nagy versenytárs, a Vörös Brigádok felé, mert az nagyvonalúan látja el tagjait, bőségesen ad pénzt nyaralásra. Ő mint hivatásos terrorista közlegény, időnként részt vesz egy „kisajátításban", más szóval bankrablásban, ilyenkor ügyel, hogy rende-

sen felöltözzön, jó közérzete legyen, „jó benyomást keltsen az elvtársakban", vagyis a vezetőkben. Hátrány, hogy időnként gyilkosságokban is részt kell vennie: „Ez nem szórakoztató, bár egyesek szerint valahogy felemelő. Mégis logikus, elkerülhetetlen, tiszta. Vagyis racionális."

Talán a legérdekesebb ebben a műfajban, a volt terroristák visszaemlékezései között az a könyvalakban is megjelent hosszú, két napig tartó beszélgetés, amelyet Horst Mahlerral, a Vörös Hadsereg Frakció egyik (börtönben ülő) alapítójával folytatott Gerhart Rudolf Baum, az NSZK belügyminisztere.

Mindketten a politikai színkép szélesebb értelemben vett baloldaláról indultak. Mahler a szociáldemokratáktól, Baum a polgári radikális ifjúságtól. Mindketten bírálták a (konzervatív) kormányzatot, s mégis messze kerültek egymástól.

„A kapitalizmus poroszlóival nem tárgyal az ember, hanem lő rájuk", jelentette ki 1974-ben az anarchoterrorista Horst Mahler a bíróság előtt, ahol 14 évet kapott. 1979-ben, hajdani kijelentésére emlékezve hozzáfűzte: „Hosszú volt a menetelés az illúziókon és az absztrakciókon át eddig a *Spiegel*-asztalig, ahol a rendőrminiszterrel beszélgettem és – nem lőttem rá." Ekkor azonban már az a Horst Mahler ült itt, aki a börtönévek alatt sokat gondolkozott, és kiábrándult a terrorizmusból. S olyan rendőrminiszter foglalt helyet az asztal másik oldalán, aki pártjának balszárnyához tartozik, s akit érdekelt a partner mondanivalója, okulni is akart belőle, kész volt bizonyos igazságokat elismerni.

Mahler hajdan mint aktív ifjúszocialista az egyik diákgyűlésükre meghívott egy szociáldemokrata előadót, aki a NATO és a Varsói Szerződés egyidejű feloszlatását, valamint Németország semlegességét követelte. Ezért az előadásért Mahlert kizárták a pártból. Baum 1967-ben az ifjúdemokratáknak, a liberális Szabaddemokrata Párt ifjúsági szervezetének az elnöke volt, és az Odera–Neisse-

határ elismerését követelte, ami akkor a hivatalos körök szemében az istenkáromlással volt egyenlő. Sőt, a vietnami háború gyors befejezéséért is síkraszállt. De . . . „Én egész más utat választottam, mint ön, Mahler úr, és nem érzek ellenségességet az állammal szemben. Ellenkezőleg, megkísérlem, hogy egy párt segítségével részt vegyek a fontos döntések alakításában."

Az állammal szembeni gyűlölet a terrorizmus politikai érzésvilágának kulcsa. Mi vitte tehát Horst Mahler jogászt és ifjúszocialistát az anarchizmusba? Sok baloldali és a világ sorsán változtatni akaró fiatal értelmiségit felháborított a vietnami háború. Sokan úgy látták, hogy az amerikaiak irtóháborúja voltaképpen ahhoz a fasizmushoz hasonlít, amely Németországban uralkodott 1933 és 1945 között, amelyet apáik ünnepeltek vagy elfogadtak, de nem harcoltak ellene. „Ami Vietnamban történt, abban annak a társadalmi folyamatnak a folytatódását láttuk, amelyet általában imperializmusnak neveznek és amely 1933 és 1945 között Németország és a háború sorsát meghatározta . . . Ön az előbb egy kifejezést használt, amely a terrorizmus szempontjából nagyon fontos: erkölcsi szigorúság. Ez – folytatta Mahler – abból az iszonyatból és szégyenből származott, amelyet afölött éreztünk, ami 1933 és 1945 között Németországban történt."

A világ rossz, mondták ezek a fiatalok 1968 körül, szenvedés, halál az emberiség osztályrésze, meg kell változtatni a helyzetet, de ezt csak erőszakkal lehet. (Ennél a beszélgetésnél az erőszakon mindig a fegyverhasználat, vagyis a terrorizmus értendő.) Mahler szerint az 1969-es nyugat-németországi politikai fordulat is csalódást okozott. „Willy Brandt csődöt mondott." – „Miért?" Mahler egy példát mond: az úgynevezett radikálisok elleni törvényt már a szociáldemokraták vezette kormány hatalomra kerülése után fogadta el a parlament, s ez gyakorlatilag lehetővé teszi, hogy kommunistákat vagy más, alkotmányellenesnek minősített mozgalom tagjait ne ve-

gyék fel állami hivatalokba. És miért nem foglalt állást Willy Brandt egyértelműen a vietnami háború ellen?

„Az aranyborjú grállovagjai keresik a terrorizmus okait és alapjait, de a reakció számára nincs veszélyesebb, mint az igazi válasz" – mondta egykor a terrorista ideológus Mahler. Most, e beszélgetés során megkérdezték tőle, voltaképpen mire gondolt, mi ez a veszélyes válasz. Amit immár józan fejjel válaszolt, korántsem olyan megsemmisítő, mint amit az akkori hangnem sejtetni engedett. Figyelemre méltó, bár semmi esetre sem indokolja a véres anarchizmust. Az NSZK-t még mindig egy magánvállalat mintájára akarják megszervezni: egy főnök, a többi beosztott. „Azoknak az elkeseredése, akiket terroristáknak neveztek – mondja Mahler –, összefüggött a magántulajdon uralmával, a magántulajdonosi ideológiával, a gátlástalan profitszerzési törekvésekkel, amelyek rombolják a társadalmat, összefüggött a hideg emberi kapcsolatokkal, az értelmetlen üres élettel, főleg a fiatalok szemében." Reméli, ennek az összefüggésnek a felismerése a jövőben hozzá fog járulni a társadalmi tudat megváltozásához, a magántulajdonosi szempontok háttérbe szorulnak.

Baum miniszter elismerte, hogy a gondolatnak így van alapja: „A terroristák a mi társadalmunkban nőttek fel, tehát mulasztásainkról és hibáinkról is beszélni kell." A fiatalok joggal keresik az 1945-ös totális összeomlás után eluralkodott gondolkodási módon – a fogyasztáson, a gazdasági növekedésen, a nyereségre való törekvésen – túlmutató értelmes életet. A kormányzat viszont az elmúlt évtizedben bizonyos fokig szem elől tévesztette a fiataloknak ezt a szeizmográfszerű jelzését – . . . Ebben találkozik az én elemzésem az ön megállapításával, Mahler úr." Természetesen a mai és nem a korábbi megállapításairól van szó.

A hibák megítélésében tehát volt bizonyos egyetértés a két beszélgető partner között, de semmi esetre sem ér-

tett egyet az 1979-es Baum a hetvenes évek elejének Mahlerjével, és ez legélesebben az állam megítélésében mutatkozott meg. Itt látszik a legvilágosabban, miért vált terroristává Horst Mahler. Akkori véleményét így jellemezte, a vietnami népirtásra, a nyugatnémet rendőrség fegyverhasználatára, brutális magatartására utalva: „Mivel ez az államhatalom kibékíthetetlenül szemben álló fél, ami világszerte a háborúkban is megmutatkozik, tehát ellenségünk, ezért harcolnunk kell ellene. Csak így teremthetünk lehetőséget a másfajta, az emberi élethez."

A miniszter elismerte, hogy a hatalom olykor fölöslegesen is közbelép. „Mi mindjárt az államért kiáltunk, új törvényeket követelünk. Több higgadtságra lenne szükség." De szemére hányja a terroristáknak, hogy céljuk az állam kihívása: „. . . egyes csoportok cinikusan az állam provokálását követelték, hogy aztán úgy állíthassák be – amit szívesen vettek volna –, mint fasiszta hatalmat." – „És az állam hagyta magát provokálni" – fűzte ehhez Mahler. A miniszter mindenesetre felhasználta a beszélgetést arra, hogy hangot adjon liberális polgári nézeteinek: „Politikánkkal ahhoz kell megnyernünk az ifjúságot, hogy ezt az államrendszert töltse meg élettel. Ez a lényeg, Mahler úr, nem a forradalom." Partnere pedig levonta a következtetést, hogy a terrorista elképzelések kudarcot vallottak, éppen az ellenkezőjét érték el annak, amit akartak: „Az államhatalom olyan szilárd lett, mint azelőtt soha. Ez világossá vált a terrorizmus által kiváltott reakciókból". Így válik önhitt őrjöngéssé az emberiségért való szívdobogás – idézte Hegelt.

Végül is mi hatott Horst Mahlerra, mi változtatta meg anarchoterrorista felfogását, mi vezette odáig, hogy a polgári társadalom hibáit változatlanul lássa ugyan, de más megoldást ajánljon? Amíg közös cellában lehetett társaival, beszélgettek. Miközben ő, a tekintélyes ideológus ismertette elméletét, boncolgatta helyzetüket, magyarázta tettei okát, rádöbbent, hogy a terrorista módsze-

reket illetően nincs igaza. Végül is – így fogalmaz – kiábrándult a marxizmusból. „Én is azt vallom, hogy az államhoz kell fordulni. Nem vagyok anarchista. Az anarchizmust olyan emberek tragikus tévedésének tartom, akiket nem nélkülözhetünk. Szükségünk van az államra is, de olyan államra, amely lehetővé teszi, hogy azonosuljunk vele. Milyen legyen ez az államrend? A demokráciát még nem értük el, mivel – mint a Szövetségi Köztársaságban – a választási gépezet közvetít az államapparátus és a választók között. Arra van szükség, hogy a választási gépezetek valódi értelemben politikai pártokká váljanak, s az egyszerű emberek ellenőrizzék őket, a polgári mozgalmak, az egyesületek, tehát az éretté és cselekvőképessé vált polgárok . . . Ezen az úton még igen nagy ellenállást kell legyőzni, főleg az apparátus részéről."

Az állampolgároknak legyen módjuk áttekinteni és érdekeik szerint szabályozni az ügyeket. Az egyéni érdekeket korlátozni kell, ha sérti a közösség érdekét. S most ismét önkritikát gyakorol a volt terrorista: az ökológiai és az ökonómiai, tehát a környezeti és a társadalmi válságot csak úgy lehet megoldani, ha megnyerik a fiatalságot. Ezzel szemben a mai ifjúság tömegesen fordul el az államtól. Ebből az elfordulásból azonban nem forradalom származik, hanem szociális sorvadás és széthullás.

Ennek az ifjúságnak egy maroknyi csoportja még ma is terrorista. Mit lehet tenni megváltoztatásukért, kérdezte a miniszter a foglyot. Mahler szerint azok a fiatal nők és férfiak teljesen elszigetelten élnek, valamiféle jelzést kellene adni nekik, amely tudatja, hogy van kiút. Ne csak rendőri és jogi eszközökkel harcoljon a kormány, igyekezzen a jelenséget politikailag szemlélni, és így legyőzni. A terrorizmus okait sem új törvényekkel, sem a rendőri apparátus növelésével nem lehet megszüntetni – mondta Mahler. A belügyminiszter erre azt válaszolta, hogy tudja, a terrorizmus ellen nemcsak rendőri eszközökkel kell harcolni, ő maga is szükségesnek tartja az okok tudományos vizsgálatát.

A PALESZTINOK

Ketten meghaltak, húszan súlyosan megsebesültek 1981 augusztusának utolsó szombatján Bécs belvárosi zsinagógájánál. Eredetileg százötven embernek kellett volna kitódulnia a szűk utcára, ahol a menekülésre egyáltalán nem volt esélyük. Ám közbejött valami, s még bennmaradtak az épületben. Két, Bécsben tanuló palesztin diák időzavarba került, és „túl korán" kezdett lőni. Végül egyiküket rendőrgolyó érte, a másik valóságos ámokfutást rendezett, körbe-körbe lövöldözve próbált elmenekülni. Ekkor halt meg két járókelő. A merénylőket ártalmatlanná tették, azok pedig eközben ezt kiáltozták: „PLO! PLO!" (A Jasszer Arafat vezette Palesztinai Felszabadítási Szervezet nevének angol rövidítése.) Lakásukon PFSZ-zászlót és nyomtatványokat találtak, Arafat-fényképeket s egy koffernyi öntapadós feliratot: „Békét teremteni – fegyverek nélkül!"

Nem az első ilyenfajta esemény volt ez az osztrák fővárosban. Ugyanebben az esztendőben meggyilkolták Heinz Nittel városi tanácsost, az Osztrák–Izraeli Baráti Társaság elnökét; két hónapra rá a schwechati repülőtéren a Kobra, a terrorizmus ellen kiképzett osztrák különleges osztag elfogott két Szíriából érkező utast. Kofferjukban géppisztolyt, egyéb fegyvereket, hat kézigránátot, kilencven tárat találtak. Fogadásukra megjelent a Palesztinai Felszabadítási Szervezet bécsi képviseletének vezetője.

Kínos leleplezés. „A fegyverek a konkurrens, a velük szemben is ellenséges palesztin csoportok támadásaitól lettek volna hivatva megvédeni épületüket" – mentegetőztek. De az illegális fegyvercsempészést a hatóságok

mégis rossz néven vették, és átmenetileg kiutasították a PFSZ képviselőjét Bécsből. Ráadásul az osztrák belügyminiszter szerint ugyanebben az időszakban egy titokzatos fiatalember figyelgette Bruno Kreisky házát, azt a nem megalapozatlan gyanút keltve, hogy a kancellár ellen is merényletet készítenek elő.

Meglepő volt a politikai hátteret nem ismerők számára, hogy alig dördültek el a lövések Bécs belvárosában, maga az osztrák kancellár is nyilatkozott és leszögezte: a Jasszer Arafat vezette Palesztinai Felszabadítási Szervezetnek semmi köze a merénylethez. S valóban, miért tett volna ilyesmit éppen azzal az Ausztriával szemben, amellyel olyan jó politikai viszonyban vannak. A lapok idézték Jasszer Arafat félig tréfás, félig komoly mondatát: „Számunkra csak két szent zsidó létezik: Krisztus és Kreisky!"

A zsinagóga elleni merényletért az Abu Nidal vezette el Asszifa palesztin szervezet „vállalta a felelősséget". Célja – az osztrák belügyminiszter szavaival élve – az volt, hogy meghiúsítsa Kreisky szövetségi kancellár erőfeszítéseit a közel-keleti konfliktus békés megoldására.

S végül maga a kancellár így nyilatkozott ez idő tájt: „A PFSZ-t meg kell védeni a vádaktól." (Már tudniillik attól a Nyugaton eléggé elterjedt megítéléstől, hogy kettős játékot folytat, nyíltan a békés, diplomáciai megoldást támogatja, de titokban segíti, ösztönzi a terroristákat.) „Jól tudja, az ilyen terrorakciók többet ártanak, mint használnak neki Európában . . . A PFSZ konkrét bizonyítékokat szolgáltatott arra, hogy küzd a terrorista tevékenység ellen."

De ahhoz, hogy közelebb kerüljünk a témához, a merényleteken kívül, ha futólag is, de vissza kell lapozni a történelemkönyvben. A közel-keleti terrorizmus szinte egyidős a zsidó telepesek palesztinai megjelenésével, annak a gondolatnak a felbukkanásával, hogy kétezer év múltán újra megalakuljon Izrael Állam.

Már az első világháborút követően az angol kormány a

Balfour-deklarációban megígérte, hogy megkönnyíti a cionista álom valóra váltását, segít megteremteni a zsidó nép otthonát. Ezt annál is inkább megígérhette, mert az oszmán birodalom összeomlása után Palesztina Nagy-Britannia kezébe került. Meg is kezdődött a zsidó bevándorlás, a földvásárlás, a letelepedés, de tüstént tiltakozni kezdtek az arabok. Hatalmas tüntetés zajlott le már 1920-ban Jeruzsálemben. 1921-ben kifosztották és felgyújtották a jaffai zsidónegyedet; 1929-ben Hebronban tömegvérengzés tört ki. Hitler uralomra jutása után növekedett a bevándorlók száma, az arab őslakosság tiltakozása nőttön nőtt. Általános sztrájkokkal és harci szervezetek alakításával, most már fegyveres gerillaakciókkal a megszálló angolok életét is kezdték megkeseríteni Palesztinában, Transzjordániában és Irakban.

Szinte szabály, hogy ilyenkor a másik fél is az erőszak eszközéhez nyúl. 1920-ban létrejött az első zsidó félkatonai szervezet, a Hagana, amely később kettévált a csak védekezésre beálló szárnyra, és a szélsőséges Irgun Cvai Leumira (a Nemzeti Katonai Szervezetre), amely bosszúhadjáratot hirdetett s hajtott végre. Kezdetben csak az arabok, később a bevándorlást igen szigorúan kordában tartó angolok ellen is. A második világháború előtt ugyanis különös helyzet állt elő: Nagy-Britannia nem tárta szélesre az üldözött zsidók előtt Palesztina kapuit, nem akarta végleg maga ellen hangolni az arab világot, amely amúgy is szerette volna lerázni az angol gyarmati igát.

Ilyenformán azután a britek mindkét féllel szembekerültek, bár amint kitört az angol–német háború, az Izraelben élő zsidók Nagy-Britannia mellé álltak, sokan közülük beálltak az angol hadseregbe. Csak az illegális Irgun – amelynek vezetője Menáhem Begin, a későbbi miniszterelnök volt – nem békült meg Londonnal, és már 1944-ben újrakezdte a merényleteket. Támadásokat intéztek angol katonai táborok, rendőrőrsök, vasútvonalak

és hidak ellen; 1946-ban túszul ejtettek öt angol tisztet, és kivégzésükkel fenyegetőztek, ha a britek végrehajtják az elfogott zsidó terroristákon a halálos ítéletet. Később az Irgun, bosszúból három tagjának haláláért, fölakasztott két angol altisztet. Kíméletlen volt a harc. A frontok meglehetősen összekuszálódtak. És 1948-ban létrejött – az ENSZ Közgyűlés határozatának szellemében – az önálló zsidó állam. Az arabok tömegesen menekülni kezdtek. Hozzájárult a pánikhoz az a mészárlás, amelyet a még mindig illegális Irgun egy Jeruzsálem melletti faluban hajtott végre. Ezt az akciót az izraeli kormány elítélte, mégis hamarosan kirobbant az első arab–izraeli háború. Hat szomszédos ország csapatai indultak meg az egynapos állam megsemmisítésére, de súlyos vereséget szenvedtek. Így kezdődött a mindmáig megoldatlan válság.

Ugorjunk át két-három évtizedet, vizsgáljuk meg a mai helyzetet: a több háborúban győztes Izrael Állam 1967-ben területének többszörösét foglalta el. A szétszórt, hazátlan palesztinok a környező arab országokban élnek. Köztük a menekültek két nagy hullámban érkeztek: 1948-ban és 1967-ben. Becslések szerint számuk a hetvenes évek végén összesen 2,7 millió lehetett.

Sokan visszavágynak a szülőföldjükre, amelyet az idősebbek személyesen, a fiatalok hírből ismernek. Fokozza honvágyukat, hogy többségük életkörülményei rosszak, a befogadó országok megtűrt vendégként kezelik őket – hol gazdasági, hol politikai, hol mindkét okból –, nem adnak nekik állandó letelepedési jogot. Az ebben a diaszpórában (szétszórtságban) felnőtt fiatal értelmiség nagy szerepet vállalt a palesztin ellenállási mozgalomban, ezen belül a terrorista akciókban is.

Az ENSZ 1979-ben 61 menekülttábort tartott nyilván: Jordániában tízet, Libanonban tizenhármat, Szíriában tízet, Ciszjordániában húszat, és a gázai övezetben nyolcat. Ugyancsak a nemzetközi szervezet kimutatása szerint 1979-ben Szíriában, Libanonban, Jordániában, (a

megszállt) Ciszjordániában és a gázai övezetben 1 803 564 menekült élt, közülük táborokban 626 956-an, azonkívül, tehát kedvezőbb körülmények között 1 175 608-an. Ez a szám azonban csak a segélyben részesülőkre vonatkozik. Akiknek önálló keresetük van, nem szerepelnek ebben a statisztikában. A táborok adják a palesztin gerillamozgalom bázisait, ezért válaszol Izrael ismét és újra a gerillaakciókra a táborok bombázásával.

A palesztinoknak nincs hazájuk, egy darab földjük sem, amelyet magukénak mondhatnának. Íme a probléma egyik forrása. Izrael Állam léte tény, azok a zsidók, akik ezt kívánták, idevándorolhattak, virágzó hazát teremthettek. De Izrael nem tűr meg maga mellett egy önálló palesztin államot: ez a probléma másik fő forrása. Az Egyesült Nemzetek döntése ellenére – Egyiptom kivételével – az arab államok mindeddig nem ismerték el Izraelt, egyesek fel is akarják számolni mint önálló államot. Ez a probléma harmadik forrása.

A palesztinok jogos kívánsága, hogy hazájuk, önálló államuk legyen (esetleg Izrael szomszédságában). Mégis, a megoldás évtizedek óta szinte reménytelennek látszik. Ez magyarázza elkeseredettségüket. A palesztinok fegyveres nemzeti felszabadító harcot folytatnak ezért a hazáért. Ennek a küzdelemnek sehová sem vezető, káros és visszataszító módszere az a terrorizmus, amelyet egyes palesztin csoportok alkalmaznak. S éppen mert nincs hazájuk, saját államuk, területük, s mert elsősorban a világ közvéleményének figyelmét akarják felhívni ügyükre – a palesztin mozgalom és a palesztin terrorizmus is szükségszerűen nemzetközivé szélesedett. Csak így történhetett, hiszen a probléma megoldása egyrészt a külföldön – Izraelen és tekintélyes patrónusán, az Egyesült Államokon – múlik, másrészt az arab világon, valamint a Szovjetunió és általában a szocialista országok támogatásán.

Ha tehát azt a feladatot tűzzük magunk elé, hogy meghúzzuk a határvonalat a palesztin nemzeti felszabadító

mozgalom és fegyveres küzdelem, valamint ennek torzulása: a terrorizmus között, ezt a következőképpen tehetjük meg. Nemzeti felszabadító akciónak tekinthetjük a PFSZ-nek, ezen belül a különböző palesztin szervezetek fegyvereseinek katonai küzdelmét a Libanont támadó izraeli egységekkel szemben, a harcot egyéb ellenségeikkel, az Izrael által megszállt Ciszjordániai és gázai területeken az izraeli fegyveres erőkkel, és Izraelben az ottani fegyveres hatóságokkal. Terrorizmusnak tekintendő azonban Izraelben vagy Izraelen kívül, a békés lakossággal, a harcokban részt nem vevő emberekkel szembeni terror, autóbuszok fölrobbantása, gyermekintézmények megtámadása vagy a térségen kívül a repülőgép-eltérítések, a zsinagógák elleni támadás, arab és más országok diplomatái elleni akció. A jordániai és a libanoni harcok kellőképpen illusztrálják a küzdelem egyik fajtáját, a bécsi események a másikat.

Jól példázták a palesztin terrorizmus nemzetközivé válását a repülőgép-eltérítések. 1968-ban kezdődött, egy Rómából induló izraeli El Al-gép Algírba kényszerítésével. A túszokat Izraelben bebörtönzött arab szabadságharcosokért engedték szabadon. Ezután több hasonló akciót hajtottak végre. Kezdetben vértelenül folytak az eltérítések, de 1970-ben már felrobbantottak utasaival együtt egy Swissair-gépet; 1972-ben Tel-Aviv repülőterén a japán Vörös Hadsereg – állítólag egy palesztin csoport megbízásából és a szolidaritás kifejezéseként – géppisztolysorozatot engedett az utastömegbe, huszonnyolc embert megöltek, köztük keresztény zarándokokat is. Nem felejti el a nemzetközi közvélemény a müncheni olimpia nyomasztó emlékét, az izraeli sportolók lemészárlását sem.

Izrael kíméletlenul visszavágott. Bombázta a menekülttáborok lakóit, sőt, kommandói rendszeresen megtámadták a palesztin küzdelem fő bázisait, amelyek Huszszein jordániai király 1970. szeptemberi véres fegyveres

palesztinellenes hadjárata óta Libanonban voltak. Az arab terrorizmus nagy károkat okozott és okoz a palesztin ügynek, alkalmat adnak e merényletek arra, hogy a palesztinok igazságos követeléseiről eltereljék a figyelmet, sőt a szélsőséges akciókra hivatkozva, Izrael állami szintre emeli az ellenterrort, s könnyebben kivonhatja magát a politikai megoldás kötelezettsége alól.

Vannak tehát arab terroristák, de az Egyesült Államok, Izrael és mások „terroristának" minősítik magát a Palesztinai Felszabadítási Szervezetet is, mindazokat, akik fegyverrel küzdenek önálló államukért. Bár ma már a Palesztinai Felszabadítási Szervezetet mind többen elismerik, Amerikában és másutt még mindig összekeverik a fogalmakat (vagy a helyzetet nem ismerve, vagy szándékosan eltorzítva a tényeket). Egy népnek, osztálynak, csoportnak a nemzetközi jog is szentesíti azt a törekvését, hogy fegyvert fogjon függetlenségéért, hazájáért. Így van ez El Salvadorban, így volt Vietnamban, vagy a háború alatt a nácik megszállta területeken. A *Rabocsij Klassz i Szovremennij Mir* című szovjet folyóirat álláspontját idézem: „Létezik végül még egy jelenség, amely külsőleg némileg hasonlít a terrorista tevékenység fent említett formáihoz, de amellyel kapcsolatban a »terrorizmus« fogalom használata teljesen helytelen. A nemzeti felszabadító és antifasiszta harcnak olyan specifikus formáiról van szó, amelyek során, különösen nehéz körülmények következtében, bizonyos fegyveres akciókat folytatnak az imperialista gyarmatosítók, az uralkodó osztályok képviselői és lakájaik ellen.

Kedvező körülmények között a harcnak ezek a formái átnőnek széles körű nemzeti fegyveres harcba, ahogy ez számos afrikai és latin-amerikai országban bekövetkezett. A nemzeti felszabadító harc e formáit itt azért említjük, mert a tisztán külső hasonlóságra spekulálva polgári ideológusok és politikusok nagy előszeretettel kevernek

össze teljesen különböző jelenségeket. Egyformán »terrorizmusnak« nevezik őket".

Nem mindig könnyű meghúzni a határt. A palesztin mozgalomban sem rajzolódtak ki mindig világosan a vonalak. Rányomja bélyegét a helyzetre az a tény, hogy különböző országokban szétszórtan élnek, így jöttek létre az egyes szervezetek, amelyek sok szállal fűződnek az őket támogató, pénzzel, fegyverrel ellátó vendéglátókhoz. Kötődnek az adott állam politikai-társadalmi rendszeréhez, jobboldali vagy baloldali, marxista vagy reakciós nézeteiket többnyire a helyi pártoktól, csoportosulásoktól kölcsönzik. De ha nem is egyszerű, föl lehet rajzolni az általános képet. Az ENSZ-többség, a szocialista közösség országai s több más állam a Palesztinai Felszabadítási Szervezetet ismerte el a palesztinok egyetlen politikai képviselőjének.

A szervezet elnöke, Jasszer Arafat nemzetközi tekintélyű vezető. A hetvenes évek közepén, amikor az ENSZ Közgyűlésének ülésszakára először hívták meg tanácskozásra a palesztinok képviselőit, beszédet mondott. Arafat támogatást kért mozgalmának, s egyben elhatárolta magát az esztelen, bűnös akcióktól. „Azok, akik bennünket terroristának minősítenek, meg akarják akadályozni, hogy a világ megtudja az igazságot és szembenézzen az igazsággal – mondotta egyebek között. – Forradalmár vagyok, és igaz ügyért harcolok. A forradalmár és a terrorista közötti igazi különbség a küzdelem célja. Mi, palesztinok, igaz ügyért harcolunk. Bennünket terroristának nevezni annyi, mintha terrorizmusnak minősítenénk azt a küzdelmet, amelyet az amerikai nép vívott kétszáz évvel ezelőtt az angol korona ellen, vagy azt a harcot, amelyet Európa országai folytattak a második világháború során a náci megszállók ellen. Bizonyos vagyok benne, azok közül, akik ma itt ebben az ülésteremben foglalnak helyet, sokakat valamikor szintén terroristának minősítettek a hazájuk felszabadulásáért vívott küzdelem során."

A Palesztinai Felszabadítási Szervezet 1964-ben alakult meg negyven különféle csoport egyesüléséből Jeruzsálemnek akkor Jordániához tartozó óvárosában. Első vezetője a kalandor hajlamú, szaúd-arábiai származású Ahmed Sukeiri volt, aki Izrael elpusztítását tűzte ki célul. Fiatal palesztin értelmiségiek már korábban megalakították az el-Fatahot, a Palesztinai Nemzeti Felszabadító Mozgalmat. Közöttük volt Jasszer Arafat. Ez idő tájt tüzetesen tanulmányozták az algériai, a kubai és a vietnami tapasztalatokat, helyes és helytelen következtetéseket egyaránt levonva belőlük. Ők kezdték el a szervezett fegyveres harcot az arab államok katasztrofális katonai veresége, az 1967-es júniusi háború után. A tűzkeresztségen 1968-ban estek át, amikor megütköztek az izraeli páncélosokkal. „A megkezdett harcban csak sátrainkat veszíthetjük, amelyek alatt húsz éve élünk. A mi utunk az áldozatok útja" – hangzott jelszavuk.

Jasszer Arafat 1969-ben a Palesztinai Felszabadítási Szervezet elnöke lett és ez a személyi változás fordulatot hozott a politikai irányvonalban is. Addig túlbecsülték katonai lehetőségeiket, megalapozatlan álmokat táplálták arról, hogy egy „új Algériát", „új Vietnamot" hozhatnak létre. Szakítottak Izrael elpusztításának dogmájával, s egy arabok és zsidók által közösen lakott Palesztina képét rajzolták fel. A fölismerés jellemző volt a politizálő palesztinok többségére, mindenekelőtt a Palesztinai Felszabadítási Szervezetnek az el-Fatahra épülő részére.

A kép bonyolult. Tekintsük át – éppen az egyelőre kiirthatatlannak látszó terrorizmus tanulmányozásának megkönnyítésére – a teljes palesztin színképet. A Palesztinai Felszabadítási Szervezet legfőbb hatalmi szerve, a parlament szerepét betöltő Nemzeti Tanács évenként egyszer ülésezik Damaszkuszban. A Végrehajtó Bizottság elnöke Jasszer Arafat, de a tizennégy tag közül csak kettő képviseli az el-Fatahot. Mégis az el-Fatah a legbefolyásosabb csoport. Fegyveres alakulatainak taglétszá-

mát huszonnégyezerre becsülik. Arafat politikai sikereinek az a kulcsa, hogy kellő megértést és türelmet tanúsít az egymással versengő-vitázó palesztin csoportok olykor szélsőséges nézetei iránt. Abból indul ki, hogy a végső célban, a palesztin nép nemzeti jogainak kivívásában egyetértenek.

A PFSZ meglehetősen képlékeny jelenség, szervezetek olvadnak be és ki is válnak belőle. A Száika (A Vihar) ugyancsak a PFSZ tagja. Szíriában alakult, az el-Fatah után a legerősebb palesztin gerillaszervezet, a Népi Felszabadító Háború Élcsapata katonai szárnya. Politikailag a szíriai Baath-pártnak, katonailag a szíriai hadseregnek rendelte alá magát, de kiképzőtáborait az el-Fatah is igénybe veszi. Az utóbbi esztendőkben a Száika és az el-Fatah közös politikai alapra helyezkedett, nem értenek egyet az elutasítási fronttal, amely elveti a palesztin kérdés politikai, tehát békés megoldását.

A PFSZ keretében működik a Népi Front Palesztina Felszabadítására (PFLP), a Georges Habbas gyermekorvos alapította osztag, amely az évek során ugyancsak sokszor alakult át: 1970-ben három nyugati repülőgépet robbantottak fel, egyet Kairóban, kettőt a jordániai ez-Zerka repülőtéren. Ezzel ürügyet szolgáltattak Husszein királynak ahhoz, hogy véres harcokban felszámolja a palesztin ellenállási mozgalom jordániai erőit és támaszpontjait. Ezután húzódtak át ezek az erők Libanonba. Habbas alapvető jelszava így hangzott: „Az ellenség csak a forradalmi erőszak nyelvén ért." Azóta ez a szervezet is közeledett az el-Fatahhoz, de Habbas változatlanul az elutasítási front egyik vezetője.

A Demokratikus Népi Front Palesztina Felszabadítására (DPFLP) képviselője is ott ül a Nemzeti Tanácsban. Libanoni értelmiségiek alakították, marxista–leninista ideológiai alapon álló szervezetnek vallják magukat. Véleményük szerint a megoldás az arab és a zsidó nép közös államának megteremtésében keresendő. A Palesztina

Felszabadításának Népi Frontja–Főparancsnokság az elutasítási front egyik pillére. Tagjai városi gerillák, Izraelben tevékenykednek és több bombamerényletet követtek el Nyugat-Európában. De ők is ott ülnek a PFSZ tanácsában, hasonlóan az Arab Felszabadítási Fronthoz (ALF), amelynek tevékenységéről keveset tudunk: Bagdadban székel, működését az iraki Baath-párt vonalához köti. Megjegyzendő, hogy az el-Fatahból kivált egyik kalandor csoportot, Abu Nidalt és társait (őket vádolták a bécsi merénylettel) Irak fogadta be.

A felsorolás maga is mutatja, milyen tarka a kép. Olykor éles vita kíséri tanácskozásaikat, nem könnyű keresztülvinni azt a józan politikai vonalat, amelyet Jasszer Arafat és hívei képviselnek.

A Palesztinai Felszabadítási Szervezeten kívülállók között egyébként a leggyászosabb hírű a Fekete Szeptember lett. Az ő tagjai követték el a müncheni olimpián a merényletet, majd belga, nyugatnémet és olasz célpontokat is támadtak. Szigorú illegalitásban működő három fős csoportjai közül egyiknek sincs tudomása a többi összetételéről, terveiről, működési területéről. Zömük fanatikus fiatal, már a menekülttáborban születtek, egyetemet végeztek, és letették „a halálba menők esküjét". Létszámukat az izraeli titkosszolgálat 400–600, a CIA 100–200 főre becsülte. Keletkezését, felépítését, működését ma is homály fedi. Nincs megbízható tájékoztatás arról, hány tagja volt, hol helyezkedett el központja, és milyen anyagi forrásokat használt fel. Egy változat szerint kommandóit alkalmilag toborozták egy-egy feladatra különböző gerillaszervezetekből, majd ki-ki visszatért eredeti helyére; 1975-ben felfüggesztette tevékenységét. Az *International Herald Tribune* munkatársa viszont 1980 novemberében leírt egy beszélgetést, amely közte és a Fekete Szeptember vezetője, bizonyos Abu Ajad között folyt le.

Mind a Palesztinai Felszabadítási Szervezet, mind az el-Fatah elhatárolta magát tőlük, mégis a nyugati sajtó-

ban vissza-visszatér a vád, hogy a Fekete Szeptember az el-Fatah fiókvállalkozása. Az el-Fatah csak annyit ismer el, hogy e terroristák többsége egykor az ő soraiban harcolt. A Fekete Szeptember sokat árt a palesztin ügynek, csökkenti a politikai siker reményeit, jelzi, milyen szemléletbeli és érdekellentétek mardossák, osztják meg a palesztin világot. Ez egyébként azoknak a nézeteltéréseknek a tükre, amely magát az arab világot jellemzi. Moammer el-Kadhafi líbiai elnök mondta régebben (a számok és az arányok talán túlzottak, de mindenképpen jelzik a helyzet bonyolultságát): „Ma mintegy negyvenre tehető a gerillaszervezetek száma. A legutóbbi hírek szerint csak mintegy tíz százalékuk harcol az ellenséggel, a többiek egymással marakodnak, vagy az arab kormányok ellen hadakoznak." Az el-Fatah első mártírja nem izraeli, hanem arab golyótól esett el.

Mint azt a bécsi merényletek is mutatták, a terrorizmus valóban árt a palesztin ügynek. Nyilvánvaló, hogy az Egyesült Államok támogatását élvező Izraelt katonailag nem tudják legyőzni, még kevésbé véres egyéni akciókkal térdre kényszeríteni. Csak annak a megoldásnak van reménye a megvalósulásra (ennek sem a közeljövőben), amely elismeri Izrael állam létét, s melléje hazát teremt a palesztinoknak. Ez azonban csak politikai eszközökkel érhető el, ez Jasszer Arafat fő vonala, amelyhez teljes támogatást kap a Szovjetuniótól és szövetségeseitől. Nem azonos, de hasonló irányba igyekszik formálni a nyugati álláspontot a Szocialista Internacionálé több vezetője, így Bruno Kreisky osztrák kancellár. Így alakult ki politikai baráti viszony Kreisky és Arafat között. Nyilván e kapcsolatot akarták megrontani a bécsi merényletekkel: összeveszíteni a kancellárt a PFSZ elnökével, megingatni a bizalmat Ausztria lakóiban és általában Nyugat-Európában a Palesztinai Felszabadítási Szervezet őszintesége és a békés megoldás lehetősége iránt.

Az osztrák kancellár, s vele a Szocialista Internacionálé több más vezetője nem valamely elvont igazságérzettől hajtva keresi a megoldást. Indokaik kézzelfoghatóak. A Közel-Kelet a világ politikailag egyik legkényesebb vidéke, Európa szomszédságában terül el, az itt folyó háborúskodások könnyen átterjedhetnek földrészünkre. Márpedig ez semmiképpen nem érdeke a nyugat-európaiaknak. De van más, ezzel összefüggő oka is igyekezetüknek: a Közel-Kelet Nyugat-Európa fő olajszállítója. Azt kívánják tehát, hogy béke legyen és zavartalan olajellátás.

Olyan államokat és politikai rendszereket látnak és látnának itt szívesen, amelyek hozzájuk húznak. Ezért is foglalkozik Bruno Kreisky évek óta olyan behatóan a Közel-Kelettel. Véleménye szerint az amerikai politika „a Szovjetunió karjaiba hajtja az arab államokat". Ez a gondolat a rugalmasabb, reálisabb nyugat-európai megfontolások egyik fő hajtóereje. Ezért bírálja a kancellár az Egyesült Államok még mindig elég merev közel-keleti politikáját, túlzott Izrael-barátságát. Még a bécsi merényletek idején mondta Kreisky: „Ha az amerikaiak ma készek lennének kiegyensúlyozott viszonyt teremteni Izraellel és az arabokkal egyaránt, szélesre tárulna előttük a kapu... A Szovjetunió szerencséje, hogy ezt az amerikaiak nem ismerik föl."

A terrorizmus azonban mindenfajta politikai megfontolás, megoldáskeresés halálát akarja. A kizárólagos fegyveres erőszakot hirdeti, gyakorolja, s ez csak további erőszakot szülhet olyan robbanásveszélyes tájon, mint a Közel-Kelet. De ha már a palesztin terrorizmus káros hatásáról szólok, megemlítem, hogy a provokáció a másik oldalon is elítélendő. A már említett *International Herald Tribune* közölte beszélgetésben szerepel ez a mondat: „A palesztin vezetők rámutatnak, hogy egyre többen egyetértettek a nyugati parti megoldással (külön palesztin ál-

lam létrehozásával Ciszjordániában), Begin politikája azonban véget vetett àz irányzatok mérséklődésének a palesztin táborban." Bár a „véget vetett" kifejezés túlzás, a Begin-féle politika valóban veszélyezteti a békés megoldás lehetőségeit.

Már nyomdában volt e könyv, amikor Izrael megtámadta Libanont, a Dél-Libanonban és Bejrútban levő fegyveres palesztin erőket emigrációba kényszerítette, szétszórta. Mi lesz ennek hatása a palesztin nép sorsára, ezt nem tudni, de valószínűleg ez újabb tápot ad a terrorizmusnak.

MAGA A POKOL...

„Kézzelfogható, átélhető erőszak, tapasztalat, amely megmutatja, miként változik meg egy társadalom, ha az állam többé nem az emberi és a polgári jogokat garantálja, hanem maga válik terroristává, úgy, hogy minden mozdulata vékony jégen tett lépés, és e jég bármelyik pillanatban beszakadhat." Ezt a mondatot Heidemarie Wieczorek-Zeul, egy fiatal nyugatnémet szociáldemokrata parlamenti képviselő írta 1981-ben a salvadori utazásáról. A mondat kulcsrésze: „Ha az állam maga válik terroristává..."

Ebben a fejezetben az olvasó sok idézettel találkozik majd, minél több nem kommunista, nem a szocialista országokból származó állásfoglalással, leírással akarom alátámasztani mondandómat. Nagyszabású, szinte az egész világot átfogó vita folyt a témáról, amelyet itt érintek, és amely a kelet–nyugati kapcsolatokat mindenképpen megterheli: ki a felelős a salvadori tragédiáért? Vajon a Szovjetunió és szövetségesei, mindenekelőtt Kuba szítják-e a tüzet, élesztik-e a konfliktust itt és általában Latin-Amerikában, az Egyesült Államok hátában? Vagy a nép elégedetlen, lázong, és végső elkeseredésében nyúlt fegyverhez? Alexander Haig, az Egyesült Államok külügyminisztere Reagan elnök hatalomra kerülése után így beszélt: „Tény, hogy Kuba nem hagyta abba, s lényegesen nem is csökkentette a salvadori felkelőknek nyújtott támogatását."

A szocialista országok nem tagadják meg erkölcsi, politikai, gazdasági, alkalomadtán katonai támogatásukat a nemzeti felszabadító mozgalmaktól, de a most következő fejezetbe foglalt idézetek azt igazolják, hogy nem a Szov-

jetunió, nem is Kuba miatt folyik vér Salvadorban, nem ők szították a polgárháborút, a gerillaharcot, nem ők ösztönzik a terrorizmust. Ellenkezőleg (a nyugatnémet szociáldemokrata parlamenti képviselőnőt idézve), az állam, az ottani katonai junta tűri, ösztönzi, sőt gyakorolja a terrorizmust.

Salvadorban polgárháború dúl a felkelők és a katonai kormány csapatai között, s eközben (sokkal több áldozattal, mint a reguláris küzdelemben) irtóháborút folytatnak a rendőrök, a szélsőjobboldali félkatonai szervezetek, a földbirtokosok magánosztagai, de még a junta katonái is, a parasztok, fiatalok, minden forradalmárként gyanúsítható személy ellen.

„Hét fiatalembert, egy vidéki katolikus bibliakör tagjait civil segédrendőrök elvittek, egy kiszáradt folyómederben agyonlőtték, mert »idegen és felforgató olvasmányokat tanulmányoztak«. Másnap ismeretlenek felgyújtották a hét áldozat szüleinek házát. Az állig fölfegyverzett és álarcos Maximilian Hernandez Martinez-osztag Santa Anában egy népünnepélyről elhurcolt tíz fiatal férfit, akik egy szeretetotthonban adtak műsort. Valami titkos bíróság kábítószer-kereskedéssel vádolta őket és azzal, hogy tisztátalan életet élnek, megrontják az ifjúságot. Golyó lyuggatta holttestüket később a San Salvador felé vezető úton találták meg."

Andreas Kohlschütter, egy polgári hetilap, a svájci *Die Weltwoche* riportere számolt be ilyenformán tapasztalatairól, s a látottakból azt a következtetést vonta le: „A terror egyértelműen jobbról jön. 1980-ban a tíz-tizenkétezerre becsült politikai gyilkosság nyolcvan százaléka – a helyzetet ismerő észak-amerikai diplomaták szerint – a gátlástalanul tevékenykedő kormányerők számlájára írandó. Támogatják őket a szélsőjobboldali halálosztagok, a magánkommandók, a félkatonai bandák, akik között sok a volt katona, a rendőr és nemzeti gárdista. Bestiális mészárlásokat rendeznek, tetszésük szerint vadász-

nak olyanokra, akiket csirkefogónak, söpredéknek, kábítószer-kereskedőnek vagy kommunistának neveznek. Elpusztítják, akit csak akarnak."

Jobbára fiatalokat vesznek célba, hiszen főleg ez a réteg adja a gerillák utánpótlását. A szó szoros értelmében ki akarják irtani az uralkodó földbirtokos-katonai rendszer lehetséges ellenségeit. Egyházi adatok szerint 1981-ben legalább tizenkétezren haltak meg. Többségük olyan fiatal paraszt, akit megtorlásul végeztek ki a kommandók vagy a kormánycsapatok. Eltűnt további ezernyolcszáz fiatal is. Kétszázhuszonkilencezren a polgárháború és a rémtettek hatására külföldre menekültek.

Más célja is van ennek a tombolásnak: a megfélemlítés. Miért gyújtották fel az említett fiatalemberek szüleinek házát? Miért írta a következőket az említett nyugatnémet szociáldemokrata képviselőnő: „Három nappal elutazásunk után az elhurcolt Juan Flores Cristales 67 esztendős anyját, Rubenia Cristales Florest – aki más asszonyokkal együtt hozzánk fordult segítségért – civil biztonsági erők a lakásán megölték... A politikai foglyok családtagjait (hogy a hatóságok a foglyokra nyomást gyakoroljanak) a rendőrök és a katonák tervszerűen legyilkoltatják. A családtagoknak mintegy hatvan-hetven százaléka így halt meg. Egy szakszervezeti funkcionárius könnyek között mondta el, lányát néhány nappal azelőtt elhurcolták és elpusztították." Magát Oscar Arnulfo Romero hercegérseket is lelőtték mise közben. És senkit nem vontak ezért felelősségre. Mazate faluban (feltehetően a gerilláknak nyújtott segítség miatt) négyszázhetvenhárom lakosból csak egy maradt életben.

Ilyen körülmények között a másik fél sem udvariaskodik. Kíméletlen harc ez, a gerillák kezében is fegyver van. A svájci riporter, akit már idéztem, leírja, hogy a fővárosba érkezésekor a felkelők bombát robbantottak a főkapitányság épületében, áruházakban, ipari létesítményeknél, előkelő villák mentén. Mintegy féltucat nagyfeszült-

ségú villamosvezeték-oszlopot tettek tönkre, stratégiailag fontos hidak, vasútvonalak repültek a levegőbe. S a junta katonáit, a rendőröket, a halálkommandókat – lövik, ahol érik. De a nemzeti felszabadító csapatok igazságos ügyért fogtak fegyvert: az elnyomás, a szegénység, az analfabetizmus, az elmaradottság ellen – azokkal szemben, akik semmiképpen nem hajlandók a társadalmi változtatásokra, sőt a végsőkig ellenállnak kiváltságaik védelmében. A salvadori felkelők gerillák, és nem terroristák.

Salvador kis ország, területe Magyarországnak egyötöde, lakóinak száma ötmillió. Az önálló keresők mindössze tizenhat százalékának van állandó munkája. A termőföld több mint egyharmada a lakosság egy százalékának, a nagybirtokosoknak a kezén van. A lakosság több mint felének havi jövedelme tíz dollár körül van. A szegénység és a fényűzés ellentétének tankönyvbe való példája, hogy a főváros elegáns negyedeiben a ragyogó villákat nagy, fekete vaskapuk, több méter magas, bazaltból és vulkáni kőből emelt falak védik. „A félelem architektúrája ez" – írta a hamburgi *Die Zeit*. A pompa és a rossz lelkiismeret különös keveréke. Régóta féltik kivételes helyzetüket, már a harmincas évek elején véres kegyetlenséggel levertek egy felkelést. Annak a harcnak egyik vezetője az a kommunista Augustín Farabundo Martí volt, akiről a mai gerillák szervezetüket elnevezték. S akkor még nem létezett a szocialista Kuba, a Szovjetunió sem volt világhatalom – mégis kitört a felkelés, mert akkor is, ma is belső okok váltották, váltják ki az elégedetlenséget.

Most ismét különös erővel fogja el a gazdagokat az aggodalom. „Ez maga a pokol, egyszerűen a pokol" – mondta telefonon egy amerikai diplomata San Salvadorban a svájci Andreas Kohlschütternek az amerikai nagykövetség homokzsákkal, masszív falakkal, őrtornyokkal és lőrésekkel ellátott, bunkerszerű épületéből.

Pedig három esztendővel korábban úgy látszott, más

irányba fordulnak a dolgok. A szomszédos Nicaraguában megdöntötték Somoza diktatúráját, s ennek hatására haladó szellemű salvadori tisztek 1979. október 15-én elűzték saját Somozájukat, Carlos Humberto Romero tábornokot, a fél évszázada uralmon levő szélsőséges, az Egyesült Államokkal szoros kapcsolatot tartó katonai rendszer fejét. Három civilből és két katonából álló junta vette kezébe a kormányrudat. Reformokat vezettek be, 75 000 parasztcsalád között elosztottak 44 000 hektárnyi földet. Hamarosan azonban megállt ez a folyamat. A nagy kávéültetvények tulajdonosai nem akarták kiadni kezükből a kincset, s összeszedte magát a tábornoki kar is.

José Napoleón Duarte mérnök, a kereszténydemokrata párt megalapítója cégérként a junta elnöke maradt, de a reformok hívei, civilek és katonák kiváltak a kormányból. A hatalmat visszavették a szélsőjobboldali tisztikar és a nagybirtokosok képviselői. Ekkor tört ki a polgárháború, ekkor kezdték meg véres munkájukat a kommandók.

A reményteljes reformokat ígérő kormányzat bukása átalakította az ország politikai képét. Létrejött a Forradalmi Demokratikus Front, amely igyekszik összefogni a hazafias erők fegyveres és politikai szervezeteit: csatlakoztak hozzá kommunisták, szociáldemokraták, kereszténydemokraták. Megtalálható közöttük a katolikus egyház sok képviselője, szakszervezeti aktivisták, ifjúsági vezetők. A front vezetője Guillermo Manuel Ungo, a Szocialista Párt elnöke, Willy Brandt munkatársa a Szocialista Internacionáléban. Kezdetben maga is a junta tagja volt, míg ellenzékbe nem vonult.

Régebben is küzdöttek egymástól függetlenül, sőt egymással vitázva, különböző irányzatú baloldali gerillacsoportok Salvadorban: 1980 májusában sikerült legalábbis olyan mértékben megteremteni a baloldali egységet, hogy létrejöjjön a forradalmi mozgalom közös vezetése, s az év őszéig megalakították a Farabundo Martí

Nemzeti Felszabadítási Frontot. Ez hangolja össze a baloldali csoportok fegyveres harcát, szervezi anyagi, technikai utánpótlásukat.

Utaltam rá, hogy a Forradalmi Demokratikus Front vezetője a Szocialista Internacionálé tagja. A nyugat-európai szociáldemokraták és más polgári liberális erők sem akarják, hogy Latin-Amerika országai „túlságosan balra" tartsanak, és a kommunista pártok nagy befolyást szerezzenek a térségben. De a folyamatot nem katonai erővel, nem terrorral akarják megakadályozni, hanem liberális politikai reformokkal. Készek szövetségre lépni a kommunistákkal is, másrészt – és ez a döntő gondolatmenetükben – úgy vélik, az elkeseredés kirobbanását és a „baloldali szélsőségesek" uralomra jutását a reformokkal inkább meg lehet előzni, mint a brutális elnyomással. A szociáldemokraták a mérsékelt ütemű, fokozatos társadalmi haladás hívei, a latin-amerikai államokban is föllendíteni, korszerűsíteni akarják a gazdaságot, emelni az életszínvonalat, felszámolni a nyomort, csökkenteni a kirívó vagyoni különbségeket. Ebben megegyeznek a kommunista pártokkal. Együtt haladhatnak, és nem is csak rövid távon.

Itt ütköznek össze a szociáldemokraták s a nyugat-európai liberálisok elképzelései az Egyesült Államok hagyományos latin-amerikai politikájával. Az észak-amerikaiak voltaképpen csak a katonai erőben bíznak. Félnek: ha kinyitják a reformok szelepét és kiengedik a szellemet a palackból, úgy járnak, mint Kubában. Legjobb esetben úgy alakul a helyzet, mint Nicaraguában, ahol a haladó erőket összefogó kormány van hatalmon. S ha François Mitterrand, a franciák szocialista köztársasági elnöke hajlandó fegyvert szállítani a nicaraguai kormánynak, az NSZK pedig gazdasági segítséget ad neki – e szociáldemokrata nézetet fejezik ki. Washington viszont ezt rossz néven veszi tőlük.

Hadd idézzem Horst Ehmkének, a Német Szociálde-

mokrata Párt egyik vezetőjének, Willy Brandt közeli munkatársának 1981-ben elhangzott véleményét. Arra a kérdésre válaszolt, nem hasonló-e Salvador helyzete Afganisztánéhoz: „A mai felszabadítási front fontos vezetői korábban a junta tagjai voltak, és reformprogrammal léptek föl. Amikor ez a politika a konzervatív katonák és a szélsőjobboldali erők ellenállásán megbukott, e demokratikus erők elhagyták a juntát, s a reformokra hajlamos katonák is követték őket. A salvadori Kereszténydemokrata Párt is megoszlott. Még a párt volt vezetőségi tagja, Rubén Ignació Zamora is a szemére hányja Duarténak, hogy a jobboldali katonák kedvéért elárulta a demokratikus reformpolitikát." Más szóval, az amerikaiak támogatta junta szemben áll azzal az irányzattal és azokkal az emberekkel, akikkel a nyugat-európai szociáldemokraták és más józanabb, rugalmasabb erők rokonszenveznek. Két felfogás ütközik itt össze, s a nyugat-európaiak még olyanokat is támogatnak, akiket a washingtoni politikusok egyszerűen „terroristáknak" minősítenek.

A salvadori és szélesebb értelemben a közép-amerikai helyzet megítélése korántsem helyi ügy, nem is csak az Egyesült Államok és nyugat-európai szövetségesei közötti vitatéma. Voltaképpen része annak a világméretű stratégiának, amellyel Reagan elnök 1981 elején színre lépett: amilyen éles más területeken – így például a fegyverkezésben – szovjet- és kommunistaellenessége, ugyanolyan erőszakosan és eltökélten akar szembeszállni a „nemzetközi terrorizmusnak" nevezett nemzeti és haladó mozgalmakkal Közép-Amerikában. Washington salvadori tevékenysége, a Nicaragua-ellenes tervezgetés ennek az új, általános, „kemény politikának" a része.

Az észak-amerikai politikai közvélemény sem egységes a helyzet és a tennivalók megítélésében: „Az igazi veszély Salvadorban jobbról fenyeget" – jelentette ki Robert Edward White, mikor az Egyesült Államok salvadori nagykövete volt. Tüstént le is váltották. Az Egyesült Álla-

mok soha nem fogja megbocsátani önmagának, hogy nem tudta megakadályozni a kubai forradalom győzelmét. Nemrég Nicaragua is hasonló útra lépett. S most engedjék meg ugyanezt Salvadorban is?

Hallgassuk csak meg erről a hamburgi *Die Zeit* 1981-ben kelt véleményét: „Bekeríteni és megfojtani a salvadori gerillasereget, semlegesíteni a nicaraguai rezsim forradalmárait, elszigetelni Kubát – ezek jelenleg Amerika felismerhető prioritásai Közép-Amerikában és a karibi szigeteknél. Olyan célok ezek, amelyeket katonai erők bevetésével, de még csapatainak odaküldése nélkül elérhetőnek tartanak... Guatemalában, Hondurasban és Miamiban fanatikus szélsőségesektől vezényelt menekültek és zsoldosok állnak állandóan készen, hogy Salvadort vagy Nicaraguát megszabadítsák a »kommunista igától«. Ezeket a washingtoni diplomácia tudatosan a managuai (a nicaraguai) junta ellen játssza ki... Néhány hetes közép-amerikai látogatás mindenesetre azt a benyomást kelti, hogy jelenleg Washingtòn, nem pedig Moszkva militarizálja és teszi kockázatosan nemzetközivé a salvadori konfliktust."

Amióta James Monroe, az Egyesült Államok egykori elnöke 1823-ban kiadta a jelszót: „Amerika az amerikaiaké!", az északiak mindig féltékenyen szemlélték déli szomszédaikat. Akkoriban ezek az államok éppen az európai gyarmati igát rázták le magukról, s az Északról jövő biztatás önbizalmat adott nekik. Később azonban a biztatás beavatkozássá fajult, s végül – immár hosszú évtizedek óta ez a helyzet – Washington Latin-Amerikát, tehát a Mexikótól Tűzföldig terjedő területet saját hátsó udvarának, ha jobban tetszik, előszobájának tekinti. Az amerikai tőke mélyen beépült a kontinensnyi területre, s erős politikai, katonai pozíciói vannak.

Alexander Haig, amikor a sajtó és jó néhány szenátor óva intette a Reagan-kormányt: bele ne gabalyodjon újra egy háborúba, azt válaszolta, hogy Vietnam messze volt,

de Salvador, Nicaragua, Honduras, Guatemala itt van a közelben. Ez a szemlélet magyarázza, miért nyitott a Reagan-kormány új, kommunistaellenesnek nevezett frontot 1981-ben s 1982-ben Közép-Amerikában. Kubát, amely közvetlenül a Szovjetunió védelme alatt áll, kénytelen megtűrni. Nicaraguában nem volt módja, ürügye beleszólni a folyamatba, de még nem fogadta el a nicaraguai változásokat. Salvadorban a gerillák vívják harcukat a hazai junta ellen, Guatemalában és Hondurasban hasonló a helyzet. Az Egyesült Államok kormánya előtt Közép-Amerika „kommunista átalakulása" rémlik fel.

Mint láttuk, a katonai rezsimek ellen nemcsak kommunisták, sőt nem is csak baloldaliak harcolnak, de a Reagan-kormány tragikusan leegyszerűsíti a képet: ami a fennálló és Washington szempontjából kedvező rendet támadja, az csak Kuba és a Szovjetunió által ösztönzött kommunista felforgatás vagy éppen terrorizmus lehet. Ilyenkor Washington talonba teszi az emberi jogokat, és minden eszközt jónak tart e „kommunizmus" és „terrorizmus" visszaszorítására. Ilyenformán az Egyesült Államok kormánya valóságos intézkedési rendszert dolgozott ki 1982 elején a rendszerváltozásokat megakadályozandó. A *Washington Post* szerint a CIA – jobboldali kormányok közreműködésével – tervet dolgozott ki a nicaraguai kormány „destabilizálására".

E kissé rejtélyes kifejezés mögött a terrorista akcióktól a szabotázscselekményeken át ellenforradalmár csoportok szervezéséig több minden szerepel. Washington nagy összegeket pumpál a közép-amerikai térségbe, elsősorban katonai segély formájában, de igyekszik gazdaságilag is támogatni a jobboldali rendszereket.

1982 elején így festett a helyzet. Hónapról hónapra érkeztek vissza az Egyesült Államokból az ott kiképzett salvadori katonák, a junta csapatai mellett amerikai kiképzők dolgoztak. Húsz hondurasi táborban hatezer volt somozista emigránst képeztek ki helyi, észak-amerikai,

guatemalai és argentin szakértők. Felkészítették a karibtengeri flotta egységeit, hogy „szükség esetén" blokád alá vegyék Nicaraguát. Hallgassuk meg erről Stanley Karnow amerikai riportert, aki a vietnami háborúról szóló tudósításaiért Pulitzer-díjat kapott: „Bizonyos, hogy a salvadori és a guatemalai felkelők keleti fegyverekkel is harcolnak. De nem azért nyernek teret, mert szovjet eszközök vannak a kezükben, inkább azért, mert ezektől [a fegyverektől] egy talán illuzórikus alternatívát várnak a felháborító szegénységgel és az elnyomással szemben." Az Egyesült Államok hatalmas erőt képvisel e kis államok felkelő csapataival vagy akár kormányukkal szemben. Biztosra vehető, mindent megtesz legalább a további baloldali fordulatok megakadályozására. Ezt mutatták a salvadori választások, amelyek az állami terror légkörében csak a szélsőjobboldal győzelmét eredményezhették.

Tegyük fel a kérdést: a szocialista országok közömbösek lehetnek-e az állami szintre emelt terrorizmussal szemben? E nemzeti felszabadító harcok iránt? Válaszul hallgassuk meg az egyik legilletékesebbet, Fidel Castrót, akit az észak-amerikaiak „a terrorizmus támogatásával" vádolnak. A salvadori harcok egyik forró időszakában, 1981 őszén így nyilatkozott:

„Hazugság, ahogyan már kijelentettük és teljes erkölcsi felelősségem tudatában megismétlem ezt itt, hazugság, hogy Salvadorban kubai katonai tanácsadók tartózkodnának. Hazug állítás, hogy a Szovjetuniótól kapott fegyverek egy részét, amelyeket saját védelmünkre kaptunk, Közép-Amerikába szállítjuk át. Hazugság, hogy Kuba fegyvereket és hadianyagot szállít a salvadori hazafiaknak; ehhez nincsenek megfelelő összekötő utak, úgyhogy azok a harcosok hosszú hónapok óta csak saját eszközeiket és azokat a fegyvereket használják, amelyeket az ellenségtől zsákmányoltak... E hazugság megcáfolása nem jelenti azt, hogy mi valamilyen kötelezettséget vállalnánk, és elítélnénk azt a tevékenységet, amellyel ben-

nünket vádolnak, vagy megtagadnánk szent kötelezettségünket, hogy minden lehetséges formában segítsük az olyan baráti népet, amelyet tömegesen pusztítanak. Az ilyen fegyveres segítség, amelyet olyan népnek adnánk, amelynek fiait – beleértve az öregeket, asszonyokat és gyerekeket – vadállati módon legyilkolnak, nem lenne erkölcstelen és elítélendő, ha lenne lehetőségünk rá, hogy megtegyük. Az a helyzet, hogy nincs ilyen reális lehetőség. Akkor miért hangoztatja ezt a hazugságot annak az Egyesült Államoknak a kormánya, amely a népirtás politikáját folytatja? Arra kell ez neki, hogy félrevezesse az amerikai közvéleményt, félrevezesse a kongresszust és az Egyesült Államok szenátusát, ahol nem kevesen kételkednek az amerikai kormány salvadori politikájának helyességében. Arra kell ez, hogy cinikusan félrevezessék a nemzetközi közvéleményt, és a gyilkosoknak nagy mennyiségű, korszerű fegyvert szállíthassanak, és katonai tanácsadókat küldhessenek."

A SZENT TÖLGYFA

Talán emlékszik az olvasó a riadalomra, amely 1979-ben a Spanyolországban tartózkodó turistákat, az oda készülődőket elfogta: az ETA bejelentette, hogy bombákat fog robbantani a tengerparti fürdőhelyeken. Így is tett. Emberéletben nem esett kár, a szervezet ezúttal ügyelt erre. Pillanatnyilag csak az volt a célja, hogy elriassza a külföldieket, ezzel mérjen gazdasági és erkölcsi csapást a kormányra. De még ugyanezen a nyáron pokolgép robbant két madridi pályaudvaron és a repülőtéren, a játék megint vérre ment: öt halott, száz sebesült. Igaz, az ETA – a spanyolországi baszk nemzetiség földalatti szervezete – később önkritikát gyakorolt, mondván, előre figyelmeztetnie kellett volna az embereket. De ez a tényeken nem változtatott. Egyébként sem a kímélet jellemzi ezt a csoportot.

Ezzel a nemzeti-nemzetiségi felszabadító küzdelem újabb válfajával ismerkedünk meg.

A világ legkülönbözőbb részein alakulnak ki ilyen mozgalmak, egyikük békés eszközöket alkalmaz, másikuk fegyvert. Gyakran vegyítik a kettőt, néha a terror eszközét is bevetik.

Nemzetiségi szabadságküzdelmet vagy annak illúzióját kívánják folytatni a franciaországi bretonok és a korzikaiak, de legszembetűnőbb a terror alkalmazása Észak-Írországban és az észak-spanyolországi Baszkföldön. Az újságolvasó, a tévénéző sokszor találkozik az északi események ekkel, okainak elemzésével, sokat hall az ott lakó jobb módú protestáns és a szegényebb katolikusok közötti, jelenleg megoldhatatlannak látszó ellentétről, mindkét fél szélsőséges módszereiről. Kevesebbet tud-

nak a baszk problémáról, könyvemben tehát ezt vizsgálom, annál is inkább, mert kiegészíti a spanyolországi szélsőjobboldalról már fölvázolt képet.

A baszkok eredete a múlt homályába vész. Talán a félsziget őslakóinak leszármazottai, nyelvük eltér minden más népétől. Spanyolország északi és Franciaország déli részén élnek, három tartományban – Guipúzcoa, Álava és Vizcaya –, valamint Navarrában. 1 300 000 e tartományok összlakossága, ebből hatszázezer baszk nemzetiségű. Negyedmillióan élnek Franciaországban, és szép számmal vándoroltak ki Dél-Amerikába. Spanyolország 32 millió lakója között valóban kisebbséget alkotnak.

Valamikor a középkorban vesztették el önállóságukat, azóta küzdenek érte. Hol kivívják legalább az önkormányzatot, hol elveszítenek mindent. Többségük tudja (ezt a nemrég lezajlott választások és a népszavazás is megmutatta), hogy e tartományok – amelyekben több százezer spanyol is letelepedett az évszázadok során – csak Spanyolország keretei között életképesek. Baszkföld mégis nyugtalan.

Guernica neve vissza-visszatér a baszk történelemben. Szent tölgyfája alatt gyűlt össze hajdan a tartományok választótestülete, itt jelentek meg a spanyol küldöttek, olykor maga a király is, jelezve: elismeri e nép különállását. Aztán jött egy tragikus nap. Dúlt a polgárháború, a köztársaság csapatai élethalálharcot vívtak a dél felől előretörő fasiszta erőkkel. S 1937-ben az a repülőegység, amelyet Hitler küldött Franco tábornok támogatására, a Condor-légió, bombazáport zúdított a városkára, még az utcán menekülőket is legéppuskázták. Picasso festménye, a *Guernica* – a mester akaratából – több mint negyven esztendeig nem kerülhetett spanyol földre. A fasizmusnak ez a négy évtizede a baszkoknak különösen sok szenvedést és küzdelmet hozott.

Az 1931-től 1939-ig fennálló spanyol köztársaság megadta a baszkoknak az áhított önkormányzatot. Ismét

csak Guernica tölgyfája alatt történt: megjelentek a tartományi küldöttek, ideiglenes kormányt választottak, majd hálájuk jeléül harmincezer embert küldtek a frontra. Közösen harcoltak a spanyol köztársaságiakkal és a nemzetközi brigádokkal a bukásig.

Franco kegyetlen bosszút állt. A három tartományban csaknem tízezer embert végeztetett ki, vezetőik is itt lelték halálukat, vagy külföldre menekültek. Megtiltották a baszk nyelv használatát, eltörölték az önkormányzatnak még a nyomait is. Madridból irányították őket, mint egy megszállt országot – ez a magyarázata annak, hogy az ETA „gyarmati háborút" folytatott a „gyarmatosító Spanyolország" ellen. A megtorlások, a félelem kora jött el az egész Ibériai-félszigeten, de különös súllyal nehezedett mindez Baszkföldre, ahol a politikai elnyomás nemzeti jogfosztottsággal párosult. Máshonnan vezényeltek ide csendőröket, a Guardia Civil, a világ egyik leggyűlöltebb csendőrsége minden megmozdulást kegyetlenül elfojtott.

A baszk nacionalista mozgalom az ötvenes években kezdett újjáéledni. A hagyományos nemzeti polgári pártból először egy türelmetlenebb ifjúsági szárny szakadt le, majd létrejött (természetesen szigorú illegalitásban) az első ETA-szervezet (Euzkadi Ta Askatasuna – Baszkföld és Szabadság). Meglehetősen vegyes alakulat volt ez, a Spanyolországtól való teljes elszakadás híveit tömörítette az egyszerű szeparatistáktól a maoistákig. De a hatvanas évek vége, mint Nyugat-Európa más országaiban, itt is fordulatot hozott. Létrejöttek a mai csoportok elődei. Maga az ETA is kettévált, egy mérsékelt nacionalista és egy magát marxistának nevező osztagra. Ez utóbbiból alakultak meg az első fegyveres kommandók. S itt mindjárt megfigyelhető az erőszak kölcsönhatása. Franco csendőrei kezdettől fogva olyan kegyetlenek voltak, hogy ennek az ETA-szárnynak nem volt nehéz eljutnia a fegyveres erőszakig. A csendőröket mindenki gyűlölte,

tehát rokonszenvvel vették körül e fiatalembereket, akik – bár a célhoz nem vezető eszközökkel – önfeláldozóan, hősiesen, életüket kockáztatva küzdöttek a fasiszta rezsim ellen.

Itt ismét feltehető a kérdés: hol és milyen körülmények között alkalmazzon egy mozgalom erőszakot? A baszk–spanyol ellentét véres párbaja 1968-ban kezdődött, amikor a csendőrök agyonlőtték a mozgalom egyik vezetőjét, a 22 esztendős Txabi Echevarrietét. Meg akarták állítani Echevarriete autóját, ő tüzelni kezdett, a csendőrök pedig agyonlőtték. Feleségét halálra ítélték, de tüntetések törtek ki Baszkföldön, s így büntetését életfogytiglani börtönre változtatták. Az ETA bosszút állt vezetőjéért, két hónap múlva agyonlőtt egy felügyelőt, akiről köztudott volt, hogy kegyetlenkedik a foglyokkal. Ennek következménye viszont a rendkívüli állapot ismételt kihirdetése lett. A rendőrök megint brutálisan léptek fel a lakossággal szemben, az ETA több vezetőjét letartóztatták, mások Franciaországba menekültek.

Így alakult ki az ETA és a spanyol csendőrök külön háborúja, amely váltakozó erősséggel máig is tart.

Mire vezetett tehát az erőszak, amelyet a mozgalom alkalmazott? Mondhatja valaki, hogy a falangisták (a francóista fasiszta párt tagjai, hívei, fegyveresei) mindenképpen vasmarokkal fogták volna a népet, különösen gyűlölték a baszkokat, hallani sem akartak sem polgári, sem nemzetiségi jogaikról. Igaz, de az ETA-terror nem változtatott ezen az állapoton. Ellenkezőleg. Ürügyet szolgáltatott a csendőrterror fenntartására, alkalmat arra, hogy a hatóságok ne csak ezekre a csoportokra csapjanak le, hanem az egyéni terrort, tehát az ETA módszereit elítélő és tömegmozgalmakat szervező kommunistákra, a gyárakban működő munkásbizottságokra is. Ez lett az ellenterror hivatkozási alapja, a rendőrségé és a fasiszta párt támogatását élvező szélsőjobboldali kommandóké. Foko-

zódott az állami szintű terror, amely az egész baloldalt sújtotta.

Inn városában 1968 augusztusában megölték a kínzásairól, kegyetlenségéről hírhedt Meliton Manzas rendőrfelügyelőt. „Ez nem gyilkosság volt – hirdette az ETA röpcédulája –, hanem kivégzés!" Tehát egy megszálló hóhér kivégzése. Másnap Franco kihirdette a tartomány területére a rendkívüli állapotot, majd „a terrorizmus és a banditizmus elleni törvényt", és a katonai bíróságok hatáskörébe utalt még olyan „társadalmi-politikai bűntetteket" is, mint a „hamis hírek terjesztése".

Két év alatt kétezer baszk nacionalistát vetettek börtönbe, tizenhat vezetőjüket Burgosban katonai bíróság elé állították, hatot halálra ítéltek, de (a hatalmas arányú nemzetközi tiltakozás hatására) Franco engedett. Hívei megdöbbenésére kijelentette, a halálos ítéleteket harmincévi börtönbüntetésre kell változtatni. Megmutatkozott, hogy a falangista rezsim már nem a régi, az általános baszk küzdelem hozott bizonyos eredményeket. A burgosi per körüli események jelezték, hogy a baszk kérdés hordereje Spanyolországban sokkal nagyobb, mint azt a három-négy tartomány területe és a csekély lélekszám indokolná.

Közben az ETA az elnyomás és elszigeteltség körülményei között külföldön keresett támogatást. Tagjai, vezetői szorult helyzetben gyakran menekültek át a határon, a francia Baszkföldre. Nyugati szerzők szerint együttműködtek az IRA szélsőséges szárnyával. Vezetőik állítólag 1971-ben találkoztak először, s megállapodtak abban, hogy a baszkok négy főnyi csoportokat küldenek kiképzésre Dublinba és Belfastba, majd az ETA állítólag állandó képviselőt is kinevezett ide. Ugyane források szerint 1973-ban nemzetközi konferenciát tartottak Dublinban a baszkok, az IRA, Korzika szeparatistái, az ugyancsak francia breton, a kanadai québeci szeparatisták és más szervezetek képviselői. A következő évben ugyanitt még

szélesebb körben jött létre találkozó palesztin, olasz, nyugatnémet résztvevőkkel.

Az ilyen találkozók jelentősek lehettek bizonyos együttműködés kialakításában, segítséget nyújthattak egymásnak, talán még együttes akciók tervét is megbeszélhették. De ha az ETA további tevékenységét megfigyeljük, ismételten meggyőződhetünk, hogy az események döntően a belső feltételeknek megfelelően alakultak.

Közvetlenül Franco halála előtt az ETA „mestermunkát" produkált: 1973. december 26-án megölte Luis Carrero Blanco miniszterelnököt, a caudillo (a vezér) kijelölt utódát, aki sokak szerint egyedül lett volna képes a régi uralmi módszerek alkalmazására. Lehet, ha Carrero Blanco hatalomra kerül, lelassította volna az áttérést a polgári demokráciára, valójában a francóizmus ideje lejárt. Nem egyetlen személyen múlott a változás, hanem az új hazai és az európai viszonyokon. De azért szívük mélyén e gyilkosságért sokan hálásak voltak az ETA-nak. Látványos akció volt valójában. Mint azt később egy Dél-Franciaországban tartott sajtóértekezletükön elmondták, egy esztendőn át készültek türelmesen a merényletre.

Tanulmányozták a madridi színhelyet, konspiratív lakásokat béreltek, hónapokig figyelték az áldozat életmódját, szokásait, őrzőit. Elmondták, hogyan csempésztek oda egy autóban 90 kilogramm dinamitot (egyes források szerint Svájcból). Beszámoltak több hetes munkájukról egy pincelakásban, alagútfúrásról a forgalmas belvárosi utca alatt; az elektromos gyújtóvezeték lerakásáról az arra haladók szeme láttára, mintha valami ártatlan útjavítási munkát végeztek volna. Végül arról is szóltak, hogyan állítottak figyelőembert, akinek a jelet kellett megadnia. Mindezt olyan pontosan és hatékonyan hajtották végre, hogy a miniszterelnök-admirális Dodge típusú kocsija átrepült egy ötemeletes házon, s a belső udvar második emeletén, az erkélyen akadt fönn.

A terrorista módszerek sok-sok tapasztalata sűrűsödött össze ebben a merényletben. Profimunka volt, méltó a nyugatnémet és az olasz kollégákhoz. De az ETA elsősorban azért tartotta meg dél-franciaországi sajtóértekezletét, hogy leszögezze: egyetlen külföldi sem segített nekik, maguk hajtották végre az „ítéletet", tették el láb alól a miniszterelnök-utódjelöltet.

Franco tábornok halálával megváltozott a politikai kép. Spanyolország polgári demokráciává lett, a pártok előjöhettek az illegalitásból – a kommunisták is. János Károly király olyan rendszer feje lett, amely meg akarja tartani a játékszabályokat, alkalmazkodni akar a nyugateurópai körülményekhez. Megnyílt az út a megbékélés felé, de – a nagyon jelentős változások ellenére – az ETA még mindig gyakorolta a terrorizmust.

Érdekes és bonyolult folyamat indult meg. A madridi kormány közeledést kezdeményezett: engedélyezte a baszk nemzeti zászló kitűzését (a spanyol mellé), fokozatosan a saját nyelv használatát, de a kérdés szakértői szerint a polgári, jobboldali többségű kormányzat csak húzódozva, lassan tett engedményeket, nem tudott átlépni saját árnyékán. Ahogyan az ilyenkor lenni szokott, mindig valamivel kevesebbet és később cselekedett, mint ahogyan ezt a nemzeti önkormányzatot követelők (tehát korántsem csak a szélsőségesek) kívánták.

Ez a huzavona tápot adott az ETA-nak, amely szemmel láthatóan nem akart alkuba bocsátkozni. A szervezet két ténylegesen tevékenykedő szárnya lépett a felszínre: az ETA katonai szárnya (militar), amely a fegyveres harc kizárólagosságára esküdött, és az ETA politikai-katonai szárnya (politico-militar), amely ugyancsak harcoló egység, de bizonyos tömegbázis megteremtését is szükségesnek tartotta, valamelyest tekintettel akart lenni a közvéleményre. E kettő egymással is szemben állt, de mindenképpen eleve elutasította az önkormányzat gondolatát. Teljesen irreálisan a függetlenséget tűzték ki célul, az

elszakadást Spanyolországtól. Igaz, nem követték őket sokan, csakhogy a terrorizmusra éppen ez az elszigeteltség a jellemző.

Közeledett az első demokratikus választás időszaka – erősödött az ETA tevékenysége, s természetesen a csendőrök és az újfasiszta kommandók ellenterrorja. Vajon kinek volt érdeke, hogy a fiatal spanyol parlamentarizmus, az első Franco utáni demokratikus kísérlet kudarcba fulladjon? Egyebek között a baszk szélsőségeseknek, akik nem megbékélést kívántak, hanem olyan feszültséget, amely a nemzetiséget egységbe kovácsolja a spanyol „gyarmatosítók" elleni harcban. Legalább ennyire kívánta (és kívánja) a polgári demokrácia bukását a francóisták nem is csekély csoportja, a hadsereg tisztikarának tekintélyes része, a csendőrség, a falangista jobboldal, amely még 1981-ben is négyszázezres tömeggyűlést tudott szervezni Madridban.

De most már más közegben mentek végbe a merényletek, mint régen. Egész Spanyolországban enyhült a légkör, békésebb körülmények uralkodtak, parlamentáris keretek között kezdett formálódni a politikai élet, de a Baszkföldön szinte hadiállapot volt. Az itteni kommunisták, a szocialisták és a polgári pártok bírálták ugyan a madridi kormány halogató taktikáját, önkormányzatot követeltek – de a spanyol állam keretein belül. Egy kisebbség azonban hajthatatlan maradt. Ilyenformán folytatódott a kölcsönös terror. Az ETA túszul ejtette az államtanács elnökét, mire falangista terroristák, a Spanyolország Antikommunista Szövetsége tagjai meggyilkoltak négy baloldali ügyvédet. Válaszul erre felrobbant a rendőrség egyik járőrkocsija...

Végül is lezajlott az országos választás, a képviselők elfoglalták helyüket a madridi parlamentben. A Spanyol Kommunista Párttól a polgári jobboldalig mindenki elfogadta a múlthoz viszonyítva előrelépést hozó helyzetet, megfelelő terepnek tekintették a politikai küzdelemhez.

Elfogadta nagy többséggel a képviselőház az új alkotmányt is, amely egyebek között magában foglalja a nemzetiségek jogát az önkormányzatra... És az ETA (katonai szárnya) ugyanezen a napon lelőtte a hadügyminisztérium két magas rangú tisztjét. E hírre Baszkföldön egy ünnepségen összeverekedtek szeparatista és szélsőjobboldali csoportok, a rendőrség vaktában a tömegbe lőtt. Az ETA viszont megrongálta a Spanyolországot Franciaországgal összekötő egyik fontos vasútvonalat. Tehát abban az ünnepélyes pillanatban, amely a régi sebek begyógyítását ígérte – három tartományban ismét hadiállapot volt.

A bonyodalmak és veszélyek ellenére megtartották a baszkföldi választásokat, így már világosabb képet lehetett alkotni az itteni politikai erőviszonyokról: a polgári nacionalista jobboldal pártja, a Baszk Nacionalista Párt (PNV) győzött, az országos átlagnál gyengébben végeztek a kommunisták és a szocialisták, benyomultak viszont a helyi parlamentbe a szélsőségesekkel kapcsolatban álló erők, a második helyen az Egyesült Nép, a Herri Batasuna nevű párt végzett, amely önrendelkezést követel (eltérően az önkormányzattól), tehát nyitva hagyja a kérdést: el akar-e szakadni Spanyolországtól, vagy sem? A Herri Batasuna kapcsolatot tart az ETA katonai szárnyával, s a képet még bonyolítja, hogy egy magát baloldalinak nevező csoport is megjelent a helyi törvényhozásban: az Euzkadiko Ezkerra, a Baszk Baloldal.

Elkészült az önkormányzat alapokmánya, elfogadták a baszk politikai pártok is. E szerint kezükben maradnak a helyi adók, csak bizonyos összeggel kell hozzájárulniuk a spanyol állami költségvetési kiadásokhoz. Nyelvük a spanyollal egyenrangúan hivatalossá vált: végül – a közhangulat szempontjából talán ez a legfontosabb –, saját baszk rendőrség szervezését határozták el, de esetenként tárgyalni kell arról, melyek azok a kényes helyzetek, amelyekbe a spanyol rendfenntartó erők beavatkozhatnak.

Népszavazásra bocsátották Baszkföldön ezeket a tételeket. Az ETA merényletsorozattal próbálta kiváltani a központi kormány és a csendőrség olyan beavatkozását, amelyben lehetetlenné válik a szavazás: attól félt, és joggal, hogy a többség jóváhagyóan nyilatkozik. Így is történt. Mindössze öt százalék „nem" szavazat volt. Igaz, a távol maradók száma igen nagy volt, negyven százalék. (Az ugyancsak nemzetiségi Katalóniában, ahol hasonló népszavazást tartottak, szintén ennyi volt a tartózkodók száma.)

A két szélsőséges ETA-csoportnak tehát sikerült elrontania a játszmát: a fegyverek, a merényletek megakadályozták, hogy Madrid kivonja a csendőrséget a Baszkföldről – a hadsereg és a falangisták legnagyobb örömére. Sőt, a jobboldal, a tisztikar fokozta a nyomást a kormányra, hogy ne engedjen a baszk nacionalista követeléseknek, vonja vissza az önkormányzatot. Gyengeséggel vádolták a miniszterelnököt, ujjal mutogattak az önkormányzati törvényre mint használhatatlan elgondolásra, amely csak az ország széthullásához vezet. Más szóval a baszk terrorizmus ismét csak lovat adott a jobboldal és a hadsereg alá, igazolni látszott azt az állításukat, hogy a demokratizálódás bomlasztja az országot, csak a hadsereg és a francóista politika, az erős kéz tudja összefogni az országot, megőrizni a nemzeti egységet.

Ezzel egy időben sötét és zavaros állapotok alakultak ki a spanyol–francia határon. Egyrészt folytatódott az ETA terroristáinak átrándulása a menedéket nyújtó francia területre, másrészt ide telepedtek bizonyos spanyol fasiszta csoportok is, hogy összecsapjanak a szeparatistákkal.

Megjelent a jobboldali ellenterrort képviselő Spanyol Baszk Zászlóalj, a Krisztus Király Gerillái, az Apostoli Hadsereg. Tagjai elvégezték azt a piszkos munkát, amelyet a hivatalos csendőrség már nem engedhetett meg magának. Még inkább nemzetközi lett a küzdelem azzal,

hogy a spanyol szélsőjobboldali csoportokhoz csatlakoztak francia fasiszták, egykori OAS-emberek, az ETA katonai szárnyának több vezetőjét francia területen ők gyilkolták meg.

Így került sor egy látogatásra, amely izgalmas következményekkel járt a spanyol polgári demokráciára nézve. János Károly és felesége Baszkföldre látogatott. A király tanácskozott a tartományi kormány tagjaival, meglátogatta a bilbaói üzemeket és megállt Guernica tölgyfája alatt, akárcsak a hajdani spanyol uralkodók. A kibékülés gesztusa volt, de a tábornoki kar szemmel láthatóan rossz néven vette ezt a királytól. Érződött, hogy változatlanul a baszk kérdés körül sűrűsödnek össze a spanyol jövőt eldöntő szenvedélyek, amelyek végül is egy puccskísérletben tetőztek.

Ne értsük félre, az ETA korántsem olyan erős, hogy irányíthatná Spanyolország politikai sorsát, de elég tevékeny, s folyamatosan ürügyet ad a ténylegesen veszélyes szélsőjobboldalnak. Ez történt 1981-ben is. Február közepe táján az ETA katonai szárnya azóta is rejtélyes okokból megölt egy spanyol mérnököt. Értelmetlen gyilkosság volt ez, még a baszk lakosságot is felháborította. Először történelmük folyamán – általános sztrájkkal tiltakoztak a terrorizmus ellen. Ennek a fejlődésnek azonban (biztos ütemérzékkel) hamarosan véget vetett a csendőrség, amely úgy vélte, itt a pillanat, felhasználhatja az általános ETA-ellenes hangulatot: halálra kínoztatta Madridban az ETA katonai szárnyának egyik börtönben levő tagját, José Ignacio Arregui teherautósofőrt. Tüstént százhetvenöt fokos fordulatot vett a baszkföldi hangulat. Most a csendőrség és a rendőrség, általában a kormányhatalom elleni tiltakozásul tört ki általános sztrájk. A kormány kénytelen volt vizsgálatot indítani a halálos végű kínzás körülményeinek kivizsgálására, eljárást indítottak több csendőrtiszt ellen, egy rendőrorvost elbocsátottak a szolgálatból.

Eljött a pillanat, amelyet a csendőrség, mögötte a had-

sereg bizonyos körei, még inkább háttérben a francóista politikai erők alkalmasnak véltek egy katonai puccs kirobbantására. Két csendőrszázad 1981. február 23-án váratlanul megszállta a parlamentet, tizennyolc órán át fogva tartotta a képviselőket és a kormányt. Céljuk a képviselőház szétkergetése, főképpen a kommunista és szocialista baloldal felszámolása és a katonai hatalomátvétel volt. A junta feje a vezérkari főnök helyettese lett volna. A hadsereg ingadozott, a király szilárd maradt. Végül is a tisztikar többsége nem csatlakozott a puccsistákhoz, de a háttérben ott maradt ez az erő, a puccskísérlet veresége nem jelentette a hadsereg és a francóista erők gyengülését, ellenkezőleg: a két csendőrszázad kalandos kísérletét figyelmeztetésnek is szánták.

Még az ETA embereit is gondolkodóba ejtette ez a puccskísérlet. Úgy látszik, akadtak közöttük, akik rádöbbentek, milyen nagy a veszély, mi forog kockán. Látták, mi történik, ha valóban bekövetkezik az, amit ők a terrorral, a merényletsorozattal ki akartak váltani: hatalomra kerül a fasiszta brutalitás. („Az állam vegye le álarcát, mutassa meg igazi leplezetlen elnyomó lényegét.") Egy pillanatra (tizennyolc óra egy ország politikai életében csak egy pillanat) fölvillant, mi következhet be, ha valóban találkozik a terroristák esztelen merényleteinek hatása a hideg számítással hatalomra törő fasiszta militarista elképzelésekkel. Az ETA politikai szárnya bejelentette, hogy felfüggeszti a fegyveres harcot. Valóban csendesebbé vált a baszkföldi terrorizmus. Az ETA-csoportok nem oszlottak föl, nem tették le a fegyvert, csak várakozó álláspontra helyezkedtek. Akcióik számát és erőszakosságát csökkentették.

A kormány is azt fontolgatta, hogy azoknak a terroristáknak, akik fel akarnak hagyni ezzel a foglalatossággal, megkönnyíti a kiszállást. Például: a súlyosabb bűnösök Latin-Amerikába utazhatnak, ott élhetnének valamelyik baszk közösségben, amíg ügyük el nem évül. Sőt olyano-

kat, akik vádemelés veszélye nélkül is kijöhetnének az illegalitásból, az ETA soraiból kinőtt legális párt, a Baszk Baloldal (Euzkadiko Ezkerra) igyekszik rávenni erre. De sajnos a földalatti harc vonzóereje túl nagy.

Az ETA katonai szárnya nem is ingadozott, folytatja a küzdelmét. Saját rádióadóján huszonöt perces műsorban kijelentette: „meg fogják büntetni a rendőröket, a katonákat, a baszkelleneseket, a besúgókat, a fasisztákat, a munkásellenes vállalkozókat és a sztrájktörőket". S valóban, ők lőttek páncélöklöllel a San Sebastian-i csendőrparancsnokság épületére.

Az ETA politikai-katonai szárnya az 1982 márciusában tartott kongresszusán vitatta meg a fegyverszünet problémáját, s a felszólalások zömét a sajtó rendelkezésére bocsátotta. Különös jelenségek: az *El Pais* című lapnak köztudottan jó kapcsolatai vannak a terroristákkal, a kongresszus anyagát kinyomtatják a lapok. Mindez nemcsak azt mutatja, mennyire megváltozott a spanyol belső helyzet a francóizmushoz képest, hanem azt is jelzi, hogy Baszkföldön a terroristák illegalitásának nem kell olyan mélynek lennie, mint más országokban, vannak kapcsolataik, van bizonyos társadalmi hátterük.

Az ETA politikai-katonai szárnya kongresszusának résztvevői több mint kétharmados többséggel ugyancsak felmondták a fegyverszünetet, amelyet az 1981. februári madridi katonai puccskísérlet hatására önként hirdettek meg. Két frakcióra oszlott tehát ez a szárny is – a fegyverszünet híveire és ellenzőire. Mindkét frakció elveti az ETA katonai szárnya kizárólagos fegyveres módszereit, mondván, politikai tárgyalásokat is kell folytatni, s ebbe bele kell vonni a tömegszervezetek képviselőit, de a kisebbség szerint a merényletek, a robbantások, az emberölés elszigeteli őket a közvéleménytől, és az utóbbi időben sikereket arató rendőrséggel is túlzottan meggyűlik a bajuk. A többség szerint folytatni kell a merényleteket, mert az utóbbi hónapokban „csökkentek a politikai kilátások ar-

ra, hogy Baszkföld önálló legyen". Az említett Baszk Baloldal a kongresszusi kisebbség felé fordul, igyekszik megnyerni őket a politikai tevékenység számára.

Az ETA fegyveres tevékenységének élénkülését jelezte 1982 áprilisában a madridi telefonközpontban elkövetett robbantás. Ebből is kiderült, hogy a szervezet a maga szempontjából kedvezőtlenül ítélte meg a tűzszünet időzítését. Az igazsághoz tartozik, hogy a rendőri intézkedések szigorodtak e hónapok alatt, s több ETA-tag ül spanyol börtönökben, mint bármikor. Sőt mivel a börtönökben a régi francóista személyzet kezében van a hatalom, a kínzások sem maradnak el. Ezt az újraértékelést jelezte a madridi robbantás, ez azonban nem jelenti azt, hogy a baszk terrorista szervezet tevékenységének körülményei javultak volna. Ellenkezőleg, tovább bomlott az ETA. A katonai szárny meggyengült, de ezt fegyveres támadásokkal igyekszik ellensúlyozni: az ország különböző városaiban katonai és rendőrségi járműveket támadtak meg, s ők vállalták a felelősséget a hatszázezer madridi telefonállomás átmeneti kikapcsolásáért. Mindez akkor történt, amikor Madridban a puccsisták pere folyt.

A baszkföldi állapotok hasonlítanak a palesztin helyzetre: igazságos nemzeti ügy, jogos követelések mellett túlzások. Csakhogy a körülmények mindenütt mások, az eltérések, a nemzeti sajátosságok nagyon fontosak. A mozgalmak közötti hasonlóság, a módszerbeli azonosság nem változtat azon, hogy mindenütt a helyi viszonyok döntik el az erőszak irányát.

De Baszkföld olyan laboratóriumnak is tekinthető, amelyben megfigyelhetjük a terrorizmus egy késői szakaszát. Mi lesz belőle, ha elkövetkezik az a korszak, amelyben gyakorlatilag – a történelmi lehetőségek és a józan ész keretein belül – megvalósul, amiért a mozgalom küzdött? Az ETA megmutatja, mit tenne, a Fekete Szeptember, ha nemzetközileg elismert kompromisszum alapján létrejönne egy palesztin állam Izrael szomszédságában.

KIK ÁLLNAK MÖGÖTTÜK?

Soha olyan sokszor és oly sokféleképpen nem vádolták a Szovjetuniót és egyes szövetségeseit azzal, hogy támogatják, ösztönzik a terrorizmust, mint 1981-ben. A finom célzásoktól a durva támadásokig tucatnyi változatban hangzott ez el. „Moszkva keze" ismét megjelent a nemzetközi publicisztikában, a beszédekben. Felerősödött a primitív antikommunizmus, amely végső soron azt igyekszik az emberek tudatába oltani, hogy „Moszkva" a háttérből rángatja a bábokat, amelyek lövöldöznek, robbantanak, hol fekete, hol vörös álarcban.

Alessandro Pertini olasz köztársasági elnök egy nyilatkozatában valamilyen fantomot rajzolt föl, egy megfoghatatlan, titokzatos jelenséget, „a" nemzetközi terrorizmust, amely célba vette a kényes stratégiai (és társadalmi) helyzetben levő Itáliát. Az a gondolatunk támadhat, hogy egyesek fölmérték a helyzetet, választásuk Európának erre a pontjára, Olaszországra esett, mert sebezhetőnek tartják. Hadd bocsássam előre, amit egyébként már említettem: nem hiszek ilyesmiben. De mégis foglalkozni kell ezzel, nyomós okok, nehezen magyarázható jelenségek késztetnek a kérdés föltevésére: van-e nemzetközi terrorista hálózat és közös célokra irányuló nemzetközi szervezet, központ? Igaz-e, hogy a különböző csoportok mögött nagy hatalmú protektorok állnak?

„A Vörös Brigádok Moszkvából kapják az utasításokat!" – hangzott el egy képtelen mondat Olaszországban. Bár az ilyenfajta vádak korántsem újak, figyelmet kell szentelni nekik, mert 1981-ben a hivatalos amerikai politika is erősebben hangsúlyozta őket. Az elnök is, a külügyminiszter is vissza-visszatért arra, hogy a Szovjetunió,

Kuba és Líbia áll a nemzetközi terrorizmus mögött, alá akarják ásni a nyugati világ biztonságát, szilárdságát. „A Szovjetunió a fő felelős a nemzetközi terrorizmus mai elterjedéséért és súlyosságáért" – mondta Alexander Haig. Ez ugyanolyan fő tétele lett az új amerikai kormány nézetrendszerének, mint a rémisztgetés a szovjet katonai fölénnyel.

A nemzeti felszabadító harc, a társadalmi forradalom és a terrorizmus között elvi különbség van, hadd idézzek erről két szerzőt. Lenin *A partizánháború* című cikkében 1906 szeptemberében így írt: „A partizánharc elkerülhetetlen harci forma olyankor, amikor a tömegmozgalom már valóban eljutott a felkelésig, és amikor a polgárháborúban a »nagy ütközetek« között többé-kevésbé hosszú szünetek állnak be." (Lenin itt a partizánharcon nem a második világháborúban megismert formát érti, hanem minden egyéb fegyveres tettet.) S most forduljunk Ernesto Che Guevara egyik késői írásához: „Egy gerillaháború népi háború és tömegharc. Egy ilyen jellegű háború folytatásának kísérlete a népesség támogatása nélkül az elháríthatatlan katasztrófa kezdete. A gerillaerő a nép harcoló élcsapata, mely egy adott terület bizonyos pontján helyezkedik el, felfegyverkezve és készen arra, hogy katonai akciók sorát hajtsa végre az egyetlen lehetséges stratégiai cél, a hatalom átvétele érdekében. E harcot a vidék és az egész szóban forgó terület parasztjainak és munkásainak tömege támogatja. A gerilla-hadviselés más alapon, mint ezen, elfogadhatatlan." (Sajnos, maga Guevara is belebonyolódott olyan küzdelembe, amely végül is tömegtámogatás híján kudarcba fulladt, s ő maga elesett e küzdelemben.) A szocialista államok nem tagadják, hogy a nemzeti függetlenségi és a társadalmi forradalmi harcokat politikailag, anyagilag, sőt néha katonailag is támogatják. Ez bizonyos fokig megkönnyíti a nyugati propaganda dolgát. Van azonban még egy szempont, amelyről a klasszikusok nem beszéltek, mert a ma

terméke. Olyan nagyhatalomnak, mint a Szovjetunió, amely rendkívüli felelősséget visel a világ sorsáért, amelynek nemcsak egyes felkeléseket vagy ideológiai megfontolásokat kell figyelembe vennie, hanem a kormányközi politikai kapcsolatok egész rendszerét, meg kell fontolnia minden lépését. Az atomfegyver létezése és a nukleáris háború lehetősége új helyzetet teremtett a világban, fokozott óvatosságra késztet az osztályharcban és az imperializmus elleni küzdelemben is. Ha valamilyen összecsapás az atom-világháború veszélyével jár, nem szabad megkockáztatni még akkor sem, ha a haladás és a reakció ütközne meg ebben a csatában, és mi a haladást segíthetnénk. Egy világégés elhamvasztaná a haladást és a reakciót egyaránt. Igaz, e tételt könnyebb kimondani, mint meghúzni azt a vonalat, amelyre ez van írva: eddig és ne tovább! Az ilyen dilemmákat is mindig a konkrét eset tanulmányozásával lehet megoldani.

Ezeknek a megfontolásoknak a fényében vizsgáljuk meg most már a nyugati vádakat, akár olyan durva formájukat is, hogy „a Szovjetunió áll a nemzetközi terrorizmus mögött". Egész irodalma van ennek a képtelenségnek. Az amerikai Claire Sterling egész kötetet szán az állításnak, de semmit sem tud bizonyítani. Azért, mert valaki a hatvanas években néhányszor Prágában járt és később kiderült róla, hogy egy olasz anarchista szervezet irányítója, pénzelője, nem bizonyít semmit. Gyakorlatilag csak feltételezésekre támaszkodik ez a vádrendszer, ahogyan azt a *Neue Zürcher Zeitung* egy könyvismertetésben írta: „. . . a nemzetközi terrorizmus egyrészt a terroristák széles körű és jól szervezett együttműködésének köszönheti eddigi eredményeit, valamint a közvetett külső támogatásnak, amelyet különösen Moszkvától és »helyetteseitől«, Kubától és a Közel-Keleten kap, másrészt (és itt fejmosást kapnak a nyugat-európai kormányok is) annak az elnéző, sőt segítőkész szerepnek, amelyet egyes országokban a kormány gyenge, ingadozó reagálása teremt".

Tehát: a szocialista kormányok támogatják, a nyugatiak gyengék, elnézőek.

Ugyanez a lap fél esztendővel később, 1982 elején kissé higgadtabb cikket írt a témáról. Úgy látszik, az amerikai kormány egyesztendős tevékenysége nem szolgált a fenti tétel meggyőző bizonyítékaival. A cikk szerzője azt fejtegeti, hogy a szovjet vezetők „nem álmodoznak világforradalomról", amelyet a terrorizmus és az anarchizmus eszközeivel segítenének elő, más okból nyújtanak bizonyos közvetett és nem bizonyítható támogatást e csoportoknak: szeretnék destabilizálni a fejlett nyugati államokat, csökkenteni vonzerejüket a szocialista országok lakossága szemében. Tehát – húzza alá a szerző – a terrorista csoportok támogatása nem támadó, hanem „védekező szovjet reflex".

Kinek használ a nemzetközi terrorizmus? A nyugatnémet „baloldali" terrorizmusra a Vörös Hadsereg Frakció nyomja rá bélyegét. Súlyos károkat okoz a baloldalnak, elsősorban a kommunistáknak, de még a szociáldemokratáknak is, ürügyet szolgáltat a jobboldalnak a marxizmus szidalmazására. A Német Kommunista Párt az NSZK alkotmánya alapján áll. Elnökük, Herbert Mies a következőket mondta a Vörös Hadsereg Frakcióról: „Az uralkodó erőknek nem szándékuk a terrorizmust leküzdeni, hanem a félelem felszításával még inkább jobbra akarják tolni a politikai fejlődést... A terrorizmusnak semmi köze sincs a kommunista és munkásmozgalom harcához... Nem jogos-e felvetni a kérdést: vajon az országunkban lezajlott legutóbbi terrortámadások mögött nem rejtőzhet-e a legszélsőségesebb jobboldali erők összeesküvése, amely e kalandorokat használja fel? Annak, hogy egy ennyire tökéletesített államgépezet képtelen arra, hogy elbánjon néhány kalandor terroristával – akik annyira felizgatták országunk lakosságát –, nem az-e az oka többek között, hogy a merénylők mögött valójában egy szélsőjobboldali maffia szimpatizánsai rejlenek? Olyan kérdések ezek,

amelyek szükségszerűen felvetődnek az emberben, különösen akkor, ha Olaszország, Spanyolország és más kapitalista országok szervezett fasiszta terrorjára gondolunk."

Olaszországban, úgy látszik, a balratolódás a hetvenes évek végén megállt, a kommunista párt befolyása némileg visszaesett. Nyilvánvaló lett, hogy a kereszténydemokrácia nem hajlandó arra az összefogásra, amelyet a kommunisták éveken át szorgalmaztak. Aldo Moro személyében azt a politikust gyilkolták meg, aki pártolta ezt a történelmi távlatú együttműködést az ország súlyos bajainak gyógyítására. A szüntelen terrorista merényletek most az ellenkező irányba tolhatják az országot, az erős kéz politikája, egy jobboldali hatalom felé. Lehet, hogy ez túlzott borúlátás, de a terrorizmus akkor is elsősorban a kommunisták számításait keresztezte.

Éppen a hatvanas évek végén (a nyugati diákmozgalmak fellendülése idején, de ezektől függetlenül) egy sokkal nagyobb szabású fordulat állt be Európa történetében: látványosan megjavultak a kelet–nyugati kapcsolatok, gyorsult az enyhülés folyamata. Voltaképpen mind a két félnek azon a megfontolásán alapult ez, hogy az atomháború civilizációnk pusztulásával járna, a politikai és a gazdasági, az emberi együttműködés azonban valamennyiünk számára előnyös.

Ez a korszak sok hasznosat hozott egész Európának, megváltozott a földrész államainak kapcsolatrendszere, gondoljunk csak arra a sok millió emberre, aki ma már természetesnek tartja, hogy külföldre utazzon. Vegyük figyelembe azt a száz meg száz esetet, amikor keleti és nyugati üzemek közösen gyártanak és adnak el árucikkeket; a földrészt átszelő nagy távvezetékeket és a földgázvezetékeket. A magyar gazdaságba is elválaszthatatlanul beépültek a nemzetközi kapcsolatok, a hitelforgalom, az ipari kooperáció, az export, az import. Ez ma már gazdasági fejlődésünk kulcsa.

Biztos, hogy Nyugaton is változik a társadalom, a kapitalizmus átmegy majd a szocializmusba, de ennek megvalósítását, ütemét az ottaniakra bízzuk. Nem érdekünk az elszigetelt erőszakos cselekmények elburjánzása, mert ez belátható időn belül nem balra-, hanem jobbratolódást okozna a Nyugaton. Olyan erők kerülnének hatalomra, amelyek csökkentenék vagy éppen meg is szakítanák a kapcsolatokat a szocialista országokkal. Egyébként, ami a Nyugat vonzerejét illeti – amelyet a „szovjet támogatást élvező" terrorizmus lenne hivatva csökkenteni –, a következőt állapíthatjuk meg: a hetvenes években a terrorista mozgalmak hullámhegyeinek, tombolásának ellenére sem csökkent az érdeklődés Nyugat-Európa iránt. Magyarországról ma jóval több turista utazik Nyugatra, mint a hetvenes évek elején.

De ha már feltételezéseknél tartunk, ne felejtsünk el utalni azokra, a nyugati lapokban megjelent hírmagyarázatokra, amelyek arról szóltak, hogy az Egyesült Államok kormánya rokonszenvvel figyelte a spanyol tiszti puccskísérletet, és hiteles források szerint hamar megbarátkozott volna az új rendszerrel. Vagy: az amerikai kormány néhány évvel ezelőtt nyilvánosan figyelmeztette az olasz kereszténydemokratákat, hogy eszükbe ne jusson kommunistákat bevenni a kormányba. Mint emlékszünk, ennek megakadályozása volt Moro elrablása és meggyilkolása fő politikai célja.

Kinek használt a Szovjetunióval jó kapcsolatokra törekvő nyugatnémet szociáldemokraták lejáratása és a kereszténydemokraták tekintélyének növelése, akik egyértelműen az amerikai külpolitikára esküsznek? Márpedig a nyugatnémet „baloldaliak" nemcsak a kommunista pártnak ártanak, a szociáldemokraták ellen is szállítanak muníciót a jobboldal propagandaágyúiba. A nyugatnémet jobboldal – az amerikai kormánnyal és számos tengerentúli politikussal együtt – azt hangoztatja, hogy a szociáldemokraták azért bírálják olykor az amerikai politikát,

mert semlegesíteni akarják a Német Szövetségi Köztársaságot, lazítani akarják kapcsolatait az Egyesült Államokkal. Az Amerika- és NATO-ellenes terrorista merényletek viszont nem azt a jogos bírálatot támasztják alá, amely méltán éri az Egyesült Államokat, hanem (mint a Schleyer- vagy a Dozier-ügyben) ellenkező irányban hatnak, kompromittálják e bírálókat.

A „kinek használ?" – kérdésből nem szabad mindjárt arra a következtetésre jutni, hogy „a" nemzetközi terrorizmus mögött az Egyesült Államok áll. Az ilyen általánosítások mindig elhamarkodottak. Nézzünk meg inkább néhány tényt. A CIA, az Egyesült Államok titkosszolgálata, hatalmas hálózattal, a kongresszus által évente nyilvánosan jóváhagyott nagy költségvetéssel dolgozik. Egyebek között az a megbízatása, hogy illegális akciókat szervezzen az amerikai külpolitika szolgálatában. Miután titkos tevékenységről van szó, ennek részletei egyáltalán nem vagy csak ritkán és jóval később kerülnek nyilvánosságra. Ilyenformán a sajtóban már megjelent közlésekre kell hagyatkoznom.

A *Novoje Vremja* című szovjet külpolitikai hetilap 1981 végén összeállítást közölt e témában. Ebből idézek: „A nem állami terrorista szervezetektől eltérően a CIA nem közvetlenül, hanem közvetítőkön keresztül tevékenykedik... A CIA a nemzetközi színtéren strómanokkal dolgozik, hogy a nyomokat eltüntesse, és ha a gyanút nem is, de legalább a közvetlen felelősséget elháríthassa magáról... A világ különböző részein több ügynöksége van, valamennyi ilyen munkát végez. Közéjük tartozott a SAVAK, az iráni sah titkosszolgálata. 1978-ban a SAVAK több mint háromezer gyilkosságot követett el. Gyilkoltak börtönökben, az utcán, lakóházak felrobbantásával. Bicskás bandák támadták meg a másképpen gondolkozókat, és félholtra verték őket. Később derült ki, hogy a SAVAK-ügynököket a CIA Washingtonban, az úgynevezett Nemzetközi Rendőrakadémián képezte ki...

Törökországban a hetvenes években főképpen a fasiszta Szürke Farkasok szervezete hajtotta végre a CIA akcióit. Áldozataik száma 1980-ban csaknem 2500 volt. A Szürke Farkasok számára kidolgozott egyik CIA-instrukcióban ez áll: »Olyan akciókat kell végrehajtani, amelyekről a nyilvánosság azt hiszi, hogy a forradalmárok tették. A kegyetlenkedésektől és a gyilkosságoktól sem szabad visszariadni . . . « Azokhoz az intézkedésekhez, amelyek segítségével az Egyesült Államoknak ez az ügynöksége egy országban a helyzetet szabályozni tudja, félkatonai, a rendszert alájáró csoportok felállítása is hozzátartozik, fegyveres ügynökök felvonultatása, hogy nyugtalanságot keltsenek és összeütközéseket provokáljanak a rendőrséggel, akciókat kezdeményezzenek, gyilkos merényleteket kövessenek el hivatalos személyek ellen, hogy a kormányt és az Egyesült Államokkal rokonszenvező közvéleményt a kommunizmus veszélyéről meggyőzzék." Az *International Herald Tribune* ugyane témakörnek szentelt cikkében egyebek között ezt jegyzi meg egy bizonyos Lawrence Raymond Dewey volt CIA-ügynökről: „Az 1960-as években Dewey a CIA szolgálatában állt, a később Zaire-rá lett Kongóban a helyi kirendeltség főnöke volt. A szenátus hírszerzési bizottsága 1975-ben jelentette, hogy a CIA 1960-ban sikertelen összeesküvést szőtt Patrice Lumumba kongói vezető meggyilkolására. Lumumbát 1961-ben valóban meggyilkolták."

Bármely állam titkosszolgálata küldhet bérgyilkosokat más országokba, merényleteket szervezhet, helyi embereket is felhasználhat ilyen célra, politikai csoportokat pénzelhet. Az ilyesmi nem új jelenség, a világ még nem is ismerte a terrorizmus kifejezést, amikor már gyakorolták ezt. Egyik vagy másik titkosszolgálat bármikor beépítheti ügynökét valamelyik terrorista csoportba, biztosan van is erre számos példa. Leegyszerűsítés lenne azonban a tit-

kosszolgálatok nyakába varrni a terrorizmust. Mindaz, amit elmondtam, ennek az ellenkezőjét bizonyítja.

Sokféle csoportról volt szó, de egyiket se valamilyen külföldi titkosszolgálat teremtette, hanem az a társadalom, amelyben e szervezetek élnek és tevékenykednek. Sőt még csak nem is a külföldi titkosszolgálat mondja meg nekik, mit gondoljanak: a török szélsőjobboldal vagy a nyugatnémet „baloldal" úgy cselekszik, ahogyan azt a hazai viszonyok lehetővé teszik, ahogyan céljaik meghatározzák. Támogatást, módszerbeli, pénzbeli, politikai segítséget kaphatnak.

Fel kell tennem azonban a kérdést: nincs-e mégis nemzetközileg irányított terrorizmus? Vannak olyan jelek, amelyek ilyen gyanút ébreszthetnek.

Feltűnő az a szervezettség, amellyel földrészünkön és környékén ezek a kommandók dolgoznak. Óhatatlanul felbukkan a gondolat, hogy aki ilyen profi módon végzi a munkát, ilyen szakszerűen, nagyvonalúan, mégsem lehet elszigetelt, apró csoportokban vergődő amatőr!? Szervezettségük puszta leírása is valamilyen anyagilag bőven támogatott Központ képét idézi fel. A nyugati sajtó valóban fel-felröppenti ilyen kiképzőtáborok hírét, elsősorban a Közel-Keletet emlegetve.

Ám az olasz maffia vagy ennek amerikanizált változata, a gengsztervilág nem emelkedett-e hallatlan fokú szervezettségre? S nem vált-e kiirthatatlanná? Pedig őket nem képezték ki külföldi táborokban.

E gondolatmenetbe illeszkedik a pénz kérdése. Nem valamilyen külföldi vagy nemzetközi mecénás szállítja-e a milliókat? A Vörös Brigádok minden tagja évi 30 000 nyugatnémet márkának megfelelő összegbe kerül, ennyit emészt föl a lakbér, a koszt, az öltözködés, az egyéni lőfegyver és a zsebpénz. Egy ötszáz fős földalatti csoport szokásos önköltsége évente 15 millió nyugatnémet márka, számította ki egy szakértő. Olaszországban az infláció gondoskodik arról, hogy a kiadások évente mintegy ötö-

dével nőjenek. Ehhez járulnak a repülőutak, a különleges fegyverek költségei (egy-egy rakéta 50 000–100 000 márkába kerül). Az a jacht, a *Marie-Christine,* amelyet a Cote d'Azur szárazdokkjában foglaltak le, 160 000 márkát ért, ezen a vitorláson állítólag sok fegyvert szállítottak ide a Közel-Keletről. Végül rendkívül költséges a legkorszerűbb elektronikus felszerelések beszerzése.

Velence közelében a rendőrség leleplezte a Vörös Brigádok valószínű információs központját: gazdag mikrofilmtárat találtak itt, a brigád archívumának teljes másolatgyűjteményét, az 1971 óta elkövetett merényletek dokumentumait, stratégiai jelentőségű határozataikat, a merényletekről készült felvételeiket, közleményeket, röplapokat. Egy másik környékbeli lakásban feltehetően a hírközlő központ helyezkedett el: nagy hatósugarú rádióadók voltak itt, olyanok, amilyeneket a rendőrség is használ, továbbá műszerek, oszcillográfok, videotelex-berendezés titkos utasítások és jelentések továbbítására, egy komplett kábel tévé-adóállomás. E felszerelések értékét félmillió márkára becsülték.

Vannak támpontok, amelyek megjelölik a pénzforrásokat. Egy terrorista csoport általában bankok kifosztásából és emberrablásokból szerzi be a pénzt. A nyugatnémet rendőrség kimutatta, hogy mind a szélsőjobboldal, mind a „baloldal" nem is egy takarékpénztárt fosztott ki. Említettem, hogy a bécsi harisnyakirály lányáért több mint négymillió márkának megfelelő összeget kapott egy csoport. Kissé humorosan hangzott (bár a túszszedés nem tartozik a tréfás dolgok közé) 1982 elején az ETA politikai-katonai szárnyának nyilatkozata, mely szerint egy Iglesias nevű nőorvost, a híres amerikai énekes apját nem azért rabolták el, s kértek érte váltságdíjat, mert meg akarták szegni az önként vállalt fegyverszünetet, hanem egyszerűen azért, hogy meg tudjanak élni.

Költségvetésük valóban elgondolkoztató. Nem csoda, ha egyes lapok bizonyítékokkal alá nem támasztott fölté-

telezéseket közölnek politikai krőzusokról, akik bőkezűen támogatják a nyugat-európai és a közel-keleti terroristákat. Ha a milliomos Feltrinelli anarchista tevékenységéről igazak a történetek, s ha bizonyos tőkés körök által támogatott szélsőjobboldaliakra gondolunk – nem kell túl messzire menni például az olasz terrorizmus pénzelését illetően. De azért nem lehet kizárni külföldi, sőt kormányszintű pénzügyi támogatások lehetőségét sem.

Már szóltam a módszerek hasonlóságáról, ami ismét csak azt sugallhatja, hogy közösen kaptak kiképzést, csakhogy – hála a sajtónak, a tévének – nem kell okvetlenül központi kiképzőknek fáradozniuk.

A fényképes megoldás, amelyet Schleyer elrablásakor alkalmaztak, magától is elterjedhet. Antonio Negrinek, az olasz terrorizmus ideológusának rendőrségi kihallgatásán fény derült olyan kapcsolatokra, amelyeket számos ország terrorista szervezeteivel tartott fenn – írja a *Rabocsij klassz i szovremennij mir* című szovjet folyóirat: „A Vörös Brigádok vezérei nemegyszer állították, hogy tevékenységük a »nemzetközi osztályharc része«. Mindezzel együtt a Vörös Brigádok dokumentumaiban a terrorista csoportok nemzetközi tevékenységének integrációjáról és egységéről inkább csak mint célról van szó. Ilyenformán jelenleg szemmel láthatóan a »baloldali« terrorisztikus csoportok egysége a különböző országokban nem állandó. Bár ez a veszély teljesen reális, mégis kisebb fenyegetést hordoz magában, mint az újfasiszta szervezetek nemzetközi egyesülése" – írja a folyóirat.

Van még valami, amivel a Szovjetuniót gyakran vádolják. A szocialista országokban, nagyon ritka és jelentéktelen esetektől eltekintve, nincsenek merényletek, nem működnek terrorista csoportok. Többféle válasz is elhangzott erre, de semmiképpen nem az ennek a jelenségnek az oka, hogy a Szovjetunió szervezi az akciókat a Nyugat destabilizálására. Közelebb áll a valósághoz az a megfontolás, hogy a terrorizmus a tőkésországok és a

harmadik világ belső ellentmondásainak a megnyilatkozása. Van, aki hozzáteszi, hogy nálunk hiányoznak a technikai feltételek is: a szabad fegyverkereskedelem, a sok szabad lakás. A szocialista országokban az autókat szigorúbban nyilvántartják, a nemzetközi személyforgalom ellenőrzött. Szemünkre vetik Nyugaton, hogy a nemzetközi terrorizmus a polgári rendszert akarja aláásni. Ez igaz. A terrorizmus működési területe Nyugat-Európa, a Közel-Kelet, az Egyesült Államok és Latin-Amerika.

Végül igyekszem összefoglalni az előző fejezetekben elmondottak legszembetűnőbb közös vonásait. Mi a terrorizmus? Erre a kérdésre nem adhatok mindenre kiterjedő és alkalmazható választ.

Háromféle megjelenési formája van a terrorizmusnak: „a baloldali", a szélsőjobboldali és a nacionalista. Közös vonások is felfedezhetők bennük, de eltérőek is. Hasonlók a módszereik, eltérnek a helyi sajátosságok és a célok. Mindhárom mozgalom korunk szülötte. Bár a múlt század utolsó harmadában és a húszas-harmincas években felbukkanó anarchizmus egyes vonásai is megtalálhatók bennük, a terrorizmus mai termék, fő jellegzetességeit a 20. század utolsó harmada határozza meg, tágabb hátterét pedig a második világháború után kialakult világhelyzet szolgáltatja.

A második világháború után – bár a győztesek között ott volt a sok polgári állam – történelmi mértékkel mérve erősödött a kapitalizmus általános válsága. Míg a Szovjetunió azelőtt gyakorlatilag egyedül volt, most létrejött a szocialista világrendszer, s ez új erőviszonyokat teremtett a világban. Megindult és befejeződött a gyarmatbirodalmak felbomlása. Igaz, a tőkés hatalmak viszonylag rugalmasan alkalmazkodtak a gyarmatok nélküli állapothoz, több helyen megőrizték gazdasági befolyásukat; de maguk a birodalmak mégis felbomlottak és a volt gyarmattartóknak most a harmadik világ önálló államaival és fő-

leg igényeivel kell szembenézniük. Így fest tehát a mérleg: a fejlett tőkésországok tartósan megszilárdultak, a volt gyarmatok a változás, a forrongás vagy éppen a forradalom állapotába kerültek, s mindkét térségben felütötte fejét a terrorizmus mint a nemzeti mozgalmak és a társadalmi forradalmak látványos mellékjelensége, kinövése, torzulása.

A harmadik világ – tehát Latin-Amerika, Afrika, Ázsia – társadalmi, kulturális és más gondokkal küzd, s ezek a bajok sokkal nehezebben és lassabban orvosolhatók, mint ahogy maga a politikai felszabadulás, az önállósulás végbement. Vannak országok, ahol még a faji megkülönböztetés sem szűnt meg, sokmillióan éheznek. Egyre nő a különbség a fejlett „Észak" és a volt gyarmati „Dél" életszínvonala között. Megoldatlan nemzeti problémák gyötrik a népeket, mint az a Közel-Keleten látható, elavult társadalmi rendszerek képviselői próbálják olykor brutális eszközökkel megtartani a régit, mint Közép-Amerikában. A súlyos problémák láttán nemritkán – indokoltan – fegyvert fognak a népek, egyes csoportok, de olykor felbukkannak a terrorizmus jelenségei is.

Merőben más a helyzet Észak-Amerikában és a tőkés Európában. Konszolidálódott a tőkés rendszer, a munkásmozgalom is viszonylag békés körülmények között harcol. Vannak, akik számára az ilyen társadalmi fejlődés túl lassú, elvesztik türelmüket, és a politikai lehetőségen túl is sürgetni akarják a sürgethetetlent: a társadalmi és a tudati fejlődést. Maguk akarják, az eszközökben nem válogatva, kirobbantani a forradalmat.

A türelmetlenek nem mind terroristák. Többen vannak. Az NSZK-ban a Német Kommunista Párton kívül a legutóbbi időkig négy olyan (valahonnan bőkezűen pénzelt) pártocska működött, amely kommunistának nevezte magát; maoista, trockista és más beütésekkel. Egyikük bejelentette feloszlását, a másik három valószínűleg a környezetvédők, az atomerőművek ellen tiltakozók, a

házfoglalók akcióiban vesz részt. Megőrizték önállóságukat, féllegális állapotukat, de nem terroristák. Van nem terrorista ultrabaloldal Spanyolországban és Olaszországban is.

A fentiekből is következik, hogy helyenként van bizonyos kapcsolatuk a munkásokkal, de nem a munkásosztály érdekeit képviselik. Elnevezéseik is megtévesztők. Bebörtönzött társaik segélyezésére, kiszabadítására kisajátították a Vörös Segély kifejezést, holott ez a forradalmi munkásmozgalom korábbi korszakának, főképpen a két világháború közötti időknek a mozgalma volt és semmi köze a terrorizmushoz. Vörös hadsereg, proletariátus, forradalom, osztály, imperializmus – fogalomrendszerüket a forradalmi munkásmozgalomtól kölcsönözték.

Mennyiben rokon a mai nyugati anarchoterrorizmus a munkásmozgalomban kialakult hajdani anarchizmussal? Közös bennük a kispolgári rémület a kapitalizmus nyomása láttán, s a félelmet kapkodással vezetik le, nem látják a követendő utat, úgy vélik, nem marad más hátra, mint mindent elpusztítani, ami van, ami a sok rosszat okozza. Lenin 1902-ben a Mi a teendő? című tanulmányában az ökonomizmus és a terrorizmus közös vonásairól így írt: „Az »ökonomisták« és a terroristák a spontán áramlat különböző pólusai előtt hódolnak meg – az »ökonomisták« a »tisztán proletár mozgalom«, a terroristák viszont olyan intellektuelek izzó felháborodásának spontaneitása előtt, akik nem tudják, vagy akiknek nincs lehetőségük a forradalmi munkát a munkásmozgalommal egységes egészbe forrasztani. Aki már nem hisz vagy sohasem hitt ebben a lehetőségben, az a terroron kívül valóban nehezen talál más utat felháborodása és forradalmi energiája levezetésére . . . a terroristák is, az »ökonomisták« is . . . *lebecsülik* a tömegek forradalmi aktivitását, s a terroristák mesterséges »izgatószereket« keresnek . . . "

A mai terroristák között feltűnően sok az értelmiségi. Az NSZK-ról szóló fejezetben részletesen szóltam a nyu-

gati értelmiség soraiban végbement változásokról, számuk ugrásszerű növekedéséről, arról, hogy mi okozta a hetvenes évek elején a terrorizmus kialakulását, és ebben milyen szerepe volt az értelmiség növekedésének. Rendelkezésre állnak azonban távlati adatok is: néhány esztendő múlva, 1988-ban az 1977-es 900 000-ről 1,2–1,4 millióra nő az NSZK-ban az egyetemi hallgatók száma. Félévenként 800 joghallgatóval többet vesznek fel, mint amennyi munkahely lesz. Ezek az adatok azt jelzik, hogy az értelmiség helyzete nemigen javul a jövőben sem.

Pedig már eddig is azért adtak viszonylag sok embert a terrorista csoportoknak, mert szociális helyzetük rosszabbodott, a társadalmi rangjuk megkopott, a tőkés rendszer technikai, technológiai, strukturális átalakulása hátrányosan érinti őket. Bőségesen hozzájárult ehhez a gazdasági megtorpanás, majd a válság: a fogyasztói társadalom, amely az ötvenes-hatvanas években magas életszínvonalat teremtett, a hetvenes években a növekedés határához érkezett. Riasztó és részben megmagyarázhatatlan jelenségekkel találják magukat szemben a friss diplomások, akik régebben kényelmes biztonságban éltek: munkanélküliség, infláció, termelésingadozás. A technika és a tudomány fejlődése sokuk kezéből kiveszi a munkát, a természeti környezetet pedig pusztítja. Ki-ki a maga módján reagál ezekre a jelenségekre.

Az ultrák nem bajlódnak a tömegek meggyőzésével, magányosan próbálnak tevékenykedni: ami rossz, az elpusztítandó – ez minden bölcsességük. Az anarchoterroristák világosan megfogalmazták ezt, de hasonló következtetésre jutnak a szélsőjobboldaliak is. A stammheimi perben, ahol az újnácik álltak bíróság előtt, Manfred Roeder beismerte, hogy ismeretségi körét a fordulat, a forradalom, a káosz megteremtésére hívta fel, mert „csak az anarchia egy szakasza után következhet be a gyógyulás". Ez bizony meglepően hasonlít a „baloldaliak" céljához.

Több esetből, leírásból kiderült eddig is, hogy a „balol-

dali" és a szélsőjobboldali terrorizmus módszerei, bizonyos közvetlen céljai is hasonlók. Nem kell-e tehát mindezek ismeretében utánanézni: talán valamilyen közös erő mozgatja a terroristákat? Nem álarc-e a „bal" és a „jobb", egyazon éremnek a két oldala? Kétségtelenül vannak e tekintetben elgondolkoztató tények. Mindkét terrorizmusnak az a bevallott célja, hogy bomlassza a polgári demokratikus államot – és gyakorlatilag mindkettőjük tevékenységének hatására megerősödik a polgári államhatalom, a munkásmozgalom helyzete pedig nehezebbé válik. Nem indokolt-e a feltételezés, hogy mindkettőt a polgári jobboldal vagy éppen a fasiszták ösztönzik, pénzelik, irányítják? Sőt előfordulnak olyan esetek, amikor a rendőrség közvetlenül felhasznál egy-egy anarchoterrorista vagy szélsőjobboldali csoportot, hogy az merényleteivel ürügyül szolgálhasson a hatósági beavatkozáshoz.

A viszonyok bonyolultságának, a politikai alvilág szövevényének ismeretében biztosra lehet venni, hogy mindkét terrorizmust felhasználják ilyen célokra, mindkét táborban vannak beépített provokátorok, fizetett ügynökök. De nem ez a lényeg. A „baloldali" terrorizmus a baloldalból nőtt ki, a szélsőjobboldali a jobboldalból. Itt is alkalmazható a mondás: ha ketten ugyanazt cselekszik, az nem ugyanaz. Olaszországban mind a „baloldal", mind a szélsőjobboldal emberei számos merényletet követtek el egymás ellen. A palesztinok, a baszkok, az északírek, a korzikaiak, az örmények, a törökök mind-mind más körülmények között jutnak el oda, hogy alkalomadtán a terrorizmus síkos talajára csússzanak.

Említettem, hogy a terrorizmus a 20. század utolsó harmadának terméke, olyan vonásokkal, amelyek csak a mi korunkra jellemzők. A háború utáni társadalmi mozgalmak történelmi mércével mérve a haladás irányába mutatnak, de egy és más tekintetben mintha túlságosan is lelassultak volna. Több mint meggyőző példa erre a fegyverkezés és a leszerelés viszonya. Érthető, ha értetlen in-

gerültséggel fogadják az emberek azt, amit e vonatkozásban tapasztalnak. Hosszú évek óta tárgyalnak különböző testületek, kormányok a leszerelésről, de az eredmény csekély. Mindenki tudja, milyen pusztító erőt rejtenek magukba a nukleáris fegyverek, mindkét fél elismeri, hogy csökkenteni kellene számukat s fajtáikat, senki előtt sem kétséges, mennyi pénzt, anyagi és szellemi erőt szippant el ezeknek a hadieszközöknek az előállítása – és a fegyverkezés minden józan érv, megfontolás és kölcsönös bizonykodás ellenére megállíthatatlanul megy tovább. A tehetetlenség érzete fojtogatja az embereket, miért ne érezné ugyanezt az emberiség?

A fejlett és a fejletlen országok gazdasági, társadalmi viszonyai között óriási a különbség, és ez a szakadék nő. Közgazdászok állítják, hogy a harmadik világ rohamos népszaporulata, az éhes szájak növekvő tömege, a feszültség, amely itt halmozódik fel, pusztítóbb robbanással fenyeget, mint az atombomba. Talán jelképes, de mindenképpen figyelmeztető a hasonlat.

Növekszik a feszültség, az ingerültség a modern társadalmakban is, nő egyrészt az agresszivitás, másrészt a tompa közömbösségre való hajlam. Ez az elfojtottság is hozzájárulhat ahhoz, hogy korunkban ennyire terjed a terrorizmus, hogy viszonylag ily sokan és sok helyen választják a kétségbeesett „megoldásnak" ezt a módját. Jelzi ezt az állapotot Nyugat-Európában és Észak-Amerikában többek között a kábítószer-fogyasztás terjedése, az alkoholizmus mint a passzív lázadásnak, a reménytelenségnek a megnyilvánulása. Jellemző a bűnözési hullám.

Alig több mint egy évtizedes a modern terrorizmus. Bár nincsenek összefoglaló statisztikai adatok a kezemben, úgy látszik, a jelenség a hetvenes-nyolcvanas évek fordulóján tetőzött. Az előző fejezetekben olyan példákról szóltam, amelyek leginkább jellemzik korunk terrorizmusát. Valójában a kör szélesebb. Szólhattam volna még

a japán csoportokról; nem boncolgattam, ami Teheránban történt: az amerikai nagykövetség személyzetének hivatalos, államilag szentesített túszul ejtését. Keveset szóltam az Egyesült Államokon belüli erőszakos formákról, bár említettem a Reagan elnök elleni merényletet, ami minden bizonnyal csak növelni fogja a hasonlóan fel nem derített indítékú esetek számát. Nem szóltam – még mindig Amerikánál maradva – a régi hagyományokra visszatekintő négerellenes terrorizmus ismérveiről, sem a megkülönböztetés és a megaláztatások ellen lázadó, s néhány évvel ezelőtt igencsak tevékeny Fekete Hatalomról. Elmaradt a CIA és más különleges szervezetek által kiképzett emigráns kubai ellenforradalmárokról szóló beszámoló, az Omega 7, az Alfa 66, a Nulla Csoport kommandóinak históriája, valamint Juan Maria Fernandez Krohn spanyol pap homályos hátterű merényletkísérlete Portugáliában II. János Pál pápa ellen. És a sort hosszan lehetne folytatni.

Valóban széles a kör, nemcsak térben, időben is. Nem sok jóval kecsegtetnek a kutatók. Véleményük szerint a terrorizmus egyelőre nem hal el. Újabb merényletekre, újabb hullámokra kell számítani. Amíg az okok, amelyek létrehozták, nem szűnnek meg, a jelenség élni fog.

TARTALOM

DÖBBENTEN A TÉVÉ ELŐTT 5
A PÁPA MERÉNYLŐJE 14
HALÁL MUNCHENBEN 20
VAN-E FEKETE INTERNACIONÁLÉ? 38
A VÁROS – DZSUNGEL 47
BANKÁROK GYILKOSAI 58
A VORÓS BRIGÁDOK 79
HOGYAN LESZ VALAKIBŐL TERRORISTA? 96
A PALESZTINOK 108
MAGA A POKOL... 122
A SZENT TOLGYFA 133
KIK ÁLLNAK MOGOTTUK? 147

A kiadásért felel a Kossuth Könyvkiadó igazgatója
82–4345. Szikra Lapnyomda
Felelős vezető Csöndes Zoltán vezérigazgató
Szedte a Nyomdaipari Fényszedő Üzem 829016/08
A kötetet Hermann Péter szerkesztette
Képszerkesztő Fábri Magda
A borító, a kötésterv és a tipográfia Kun Gábor munkája
Műszaki vezető Aranyi Imre
Terjedelme 8,4 (A/5) ív + 1 ív képmelléklet

HOGYAN LESZ VALAKIBŐL TERRORISTA?

Kik ezek az emberek? Miért teszik azt, amit tesznek? Miért vérengzenek, ölnek hideg elszántsággal, vállalják az üldöztetést, a társadalmi megvetést, ezt az egyáltalán nem könnyű életet? Van terrorista embertípus?

Minden bizonnyal van bennük valami közös is, hajlam, készség, elfojtott ösztönök és így tovább. Ennek tanulmányozását, feltárását azonban át kell engedjem a szakembereknek. Én itt csak néhány terroristát mutatok be igen röviden a rendelkezésre álló anyagra támaszkodva, megkísérlek bepillantást adni ebbe a homályos világba.

15,– Ft